

Sociálně vyloučené skupiny a kriminalita

Bc. Irena Minářová

Diplomová práce
2019

 Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta aplikované informatiky

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta aplikované informatiky
akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE (PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Irena Minářová**
Osobní číslo: **A16174**
Studijní program: **N3902 Inženýrská informatika**
Studijní obor: **Bezpečnostní technologie, systémy a management**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Sociálně vyloučené skupiny a kriminalita**
Téma anglicky: **Socially-excluded Groups and Crime**

Zásady pro vypracování:

1. Zpracujte rešerši literatury a pramenů, které se vztahují ke zpracovávanému tématu.
2. Vymezte fenomenologické a etiologické otázky včetně právního rámce, které jsou spojeny s kriminalitou sociálně vyloučených osob.
3. Zpracujte metodiku výzkumné části kvalifikační práce.
4. Analyzujte a specifikujte současnou situaci a stav kriminality ve zvolené oblasti.
5. Výstupy z praktické části kvalifikační práce aplikujte ve vlastních návrzích a závěrech, získaná data vyhodnoťte a zpracujte do grafů a tabulek.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

1. GIRTLER, R.: **Okrajové sociální kultury**. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2728-2.
2. KOUDELKOVÁ, A.: **Psychologické otázky delikvence**. Victoria Publishing, Praha 1995.
3. KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. **Základy kriminologie a trestní politiky**. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005. 568 s. ISBN 80-7179-813-4.
4. NAKONEČNÝ, M.: **Motivace lidského chování**, Praha: Academia, 2004. ISBN 978-80-200-0592-2.
5. VEČERKA, K. a kol. **Mládež v kriminologické perspektivě**. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009 ISBN 978-80-7338-079-3.
6. ZOUBKOVÁ, I. **Kontrola kriminality mládeže**. Dobrá Voda u Pelhřimova: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2.

Vedoucí diplomové práce:

doc. Ing. Martin Hromada, Ph.D.
Ústav bezpečnostního inženýrství

Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2018

Termín odevzdání diplomové práce:

17. května 2019

Ve Zlíně dne 14. prosince 2018

doc. Mgr. Milan Adámek, Ph.D.
děkan

doc. RNDr. Vojtěch Křesálek, CSc.
ředitel ústavu

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk diplomové/bakalářské práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty aplikované informatiky Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – diplomovou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen připouští-li tak licenční smlouva uzavřená mezi mnou a Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně s tím, že vyrovnání případného přiměřeného příspěvku na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše) bude rovněž předmětem této licenční smlouvy;
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové/bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem diplomové práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na diplomové práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Ve Zlíně, dne 13. května 2019

Bc. Irena Minářová, v. r.

ABSTRAKT

Cílem této diplomové práce je analýza podílu sociálně vyloučených osob na celkové kriminalitě ve zvoleném regionu (městě), charakteristika sociálně vyloučených skupin, možnosti orgánů činných v trestním řízení, včetně návrhu na opatření ke snížení kriminality a přestupkové delikvence v sociálně vyloučených skupinách a lokalitách.

Klíčová slova: sociální vyloučení, exkluze, ghetto, slum, kriminalita

ABSTRACT

The aim of this diploma thesis is to analyse the portion of socially excluded people in overall crime rate in a selected area (town) and to describe these socially excluded groups. The thesis also aspires to portray different options of bodies participating in criminal procedure, especially measures to decrease the amount of criminal and administrative offences in socially excluded groups and locations.

Keywords: Social Exclusion, Exclusion, Ghetto, Slum, Criminality

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu své diplomové práce panu doc. Ing. Martinu Hromadovi, Ph.D. za odborné vedení. Dále chci poděkovat všem kolegům v zaměstnání, nejvíce však Ing. Karlu Bartoškovi, za čas a pomoc.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 FENOMENOLOGICKÉ A ETIOLOGICKÉ OTÁZKY	11
1.1 PŘEHLED ZÁKLADNÍCH POJMŮ, TERMINOLOGIE	11
1.2 PROSTOROVÉ VYLOUČENÍ A JEHO FORMY	14
1.2.1 Ghetto	18
1.2.2 Banlieues	21
1.2.3 Slum	22
2 PRÁVNÍ RÁMEC	26
3 KRIMINALITA SOCIÁLNĚ VYLOUČENÝCH OSOB	28
4 VZTAH MEZI SOCIÁLNÍM VYLOUČENÍM A KRIMINALITOU	30
5 PROSTOROVÉ SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ V ČESKÉ REPUBLICE – HOLEŠOVĚ	32
II PRAKTICKÁ ČÁST	37
6 METODY PROVÁDĚNÉHO VÝZKUMU V TERÉNU	38
7 MĚSTO HOLEŠOV – ZÁKLADNÍ INFORMACE, SOCIÁLNĚ VYLOUČENÉ LOKALITY A BEZPEČNOSTNÍ SITUACE	41
8 ANALÝZA OPATŘENÍ REALIZOVANÝCH PRO ZLEPŠENÍ SOCIÁLNÍ SITUACE	54
8.1 POSKYTOVATELÉ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB V HOLEŠOVĚ	55
8.1.1 Město Holešov	55
8.1.2 Charita Holešov	55
8.1.3 Argo, Společnost dobré vůle Zlín, z.s.	57
8.1.4 Kontaktní centrum PLUS Kroměříž.....	57
8.1.5 Centrum služeb a podpory Zlín o.p.s.	57
8.1.6 Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi – Dětské centrum Zlín, p.o.	58
8.1.7 Krizová pomoc – dětské centrum Zlín, p.o.	58
8.1.8 Volnočasové instituce	58
9 ŘÍZENÉ ROZHOVORY A DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ	61
9.1 PROVÁDĚNÝ VÝZKUM V TERÉNU	61
9.1.1 Skupina respondentů – pracovníci z oblasti orgánů činných v trestním řízení (PČR), pořádkových služeb (MP) a sociální pracovníci	62
9.1.2 Skupina respondentů z řad osob, identifikovaných jako sociálně vyloučené	72
9.1.3 Skupina respondentů z řad osob, které nepatří k sociálně vyloučeným, ale většinové populaci – kontrolní skupina	81
10 ZÁVĚRY PRŮZKUMU A NAVRŽENÁ OPATŘENÍ	89
ZÁVĚR	93
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	94
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	96
SEZNAM OBRÁZKŮ	97
SEZNAM TABULEK	98

ÚVOD

Cílem diplomové práce je popsat a částečně analyzovat sociálně vyloučené lokality a skupiny obyvatelstva ve městě Holešově a navrhnout pro orgány veřejné moci a sociální péče kroky k omezení této sociální exkluze a zejména jejích projevů ve městě.

Problematika sociálně vyloučených osob (skupin obyvatelstva) a sociálně vyloučených lokalit – ghett – je v posledních letech významným tématem nejen odborných aktivit, ale i tématem politickým a tématem mainstreamových médií. Její vnímání je velmi ostré a často je toto téma (jako významná součást obecně sociálního tématu) považováno za jeden z hlavních faktorů politického vývoje a vývoje nálad ve společnosti, ovlivňujících politické směřování státu. Z oblastí, kde jsou sociální nerovnosti a celková frustrace ze sociálního vývoje a vyloučeného statusu velkých skupin obyvatelstva (severní Morava, severní Čechy – bývalé průmyslové pohraniční regiony) objektivně významným faktorem společenského vývoje a směřování, se vnímání sociální vyloučenosti jako významný faktor fungování lokálních společenství posunuje i do „vnitrozemí“ a zasahuje nejen velké sídelní aglomerace, ale i menší a malá města. Pocit určitého ohrožení a potencionálních problémů z existence sociálně vyloučených lokalit je aktuální i ve městě Holešově, kde existují sice menší, ale relativně jednoznačně určené sociálně vyloučené lokality s převážně romským obyvatelstvem. Vedení města ve spolupráci s příslušnými státními orgány se snaží omezit rizika, spojená s existencí těchto lokalit a pomoci sociálně vyloučeným obyvatelům a tím minimalizovat či dokonce eliminovat hrozby zvýšeného kriminálního chování těchto skupin. Žádný příslušný orgán ale nedisponuje dostatkem informací o reálných hrozbách kriminálního chování sociálně vyloučených, ba dokonce ani o stávající kriminalitě těchto skupin a ani o vlivu sociálně vyloučených lokalit na kriminální rizika (chování) ve městě. Důsledné uplatňování principů ochrany osobních dat neumožňuje statistické vyhodnocování těchto jevů s ohledem na sociální postavení pachatelů kriminálních činů (včetně přestupků) a tudíž se vedení města ani příslušné státní orgány (sociální péče a orgány činné v trestním řízení) nemohou orientovat v reálné existenci hrozeb, a dokonce ani skutečného jednání.

Tato diplomová práce si proto vzala za úkol pomoci městu Holešov a příslušným státním (a městským) orgánům v definování a kvantifikaci kriminálního chování sociálně vyloučených skupin (osob) a rizik, vyplývajících z existence sociálně vyloučených lokalit. V teoretické části diplomové práce jsou shrnuta teoretická východiska sociálního vyloučení, jeho historický vývoj, příčiny, definice a rozdělení a pohledy na jeho možné řešení. Praktická část

potom shrnuje informace o vývoji kriminálního chování ve městě, dále instituce a opatření, aplikovaná jak městem, tak státem a neziskovými organizacemi (spolky), omezující sociální vyloučení (pomáhající sociálně vyloučeným) a formou dotazníkového šetření se snaží získat maximum informací o realitě kriminálního chování sociálně vyloučených a o tendencích a hrozících rizicích v této oblasti. Dotazníkové šetření samozřejmě pracuje (jako každé dotazníkové šetření) se subjektivními názory, navíc u sociálně vyloučených respondentů s nutnou mírou jejich nepravdivosti, snaží se ale tyto zkreslující faktory alespoň částečně eliminovat. Na druhou stranu jsou tyto výsledky alespoň zčásti reálné a v rámci možností nahrazují neexistující objektivní statistická fakta, která nelze s ohledem na ochranu osobních údajů shromažďovat, a tudíž ani zkoumat. Jsou navíc konfrontována se statistickým sledováním kriminálního chování (včetně přestupků) ve městě jako kontrolními údaji k informacím, získaným z dotazníkových šetření.

Výsledkem této diplomové práce jsou potom závěry z realizovaných statistických a dotazníkových šetření a návrhy na řešení a další postupy vedení města, městských orgánů, státních orgánů a dalších institucí, zabývajících se oblastí sociálního vyloučení.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 FENOMENOLOGICKÉ A ETIOLOGICKÉ OTÁZKY

Velmi časté využívání pojmů sociálního vyloučení jak v mainstreamových sdělovacích prostředcích, tak v politice na celostátní i municipální úrovni je významným fenoménem posledních let. Jejich až nadužívání (a samozřejmě subjektivní využívání jako prostředku pro prosazování parciálních cílů a zájmů) v poslední době hrozí devalvací těchto pojmů a určitým „odporem“ proti všemu, co je s nimi spojeno. Přitom často ti, kteří tyto pojmy často používají a využívají (tedy novináři a politici na všech úrovních) neznají jejich pravý význam a obsah. Pokusím se tedy poskytnout určitý úvod do této tematiky.

1.1 Přehled základních pojmů, terminologie

Sociální vyloučení (exkluze), vytěsňování je relativně nový pojem, který je v současnosti běžně používán v odborných textech i v publicistice. Vyhledávač Google nabízí 4 800 000 odkazů na toto sousloví, přitom před 10 lety se tento pojem prakticky nevyskytoval. Původní popis konceptu exkluze vznikl (jak sám název napovídá) ve Francii ve druhé polovině minulého století, kde se chudí lidé tradičně označují za les exclus. V této době zárodků sociálního státu se tento výraz přenesl na osoby a skupiny osob, které ať už vlastní vinou, nebo z objektivních příčin na systém sociálního zabezpečení, resp. na čerpání benefitů z něho, nedosahují. Postupně se definice sociální exkluze stabilizovala v podobě: „*sociálním vyloučením (exkluzí) rozumíme proces, kdy jsou jednotlivci či celé skupiny vytěsňovány na okraj společnosti a je jim omezován nebo zamezen přístup ke zdrojům, které jsou dostupné ostatním členům společnosti*“. [1]

Vytěsňování osob a skupin osob na okraj společnosti, jejich exkluze – je způsobována řadou příčin (příčemž se na tomto procesu může podílet i větší počet těchto příčin), které mohou být vnitřní i vnější a opět ve vzájemných vztazích mezi sebou.

Mezi příčiny vnější řadíme takové vlivy (jevy a procesy), které sociálně vyloučení jednotlivci či skupiny nemohou ani ovlivnit, ani změnit ba ani kontrolovat i pokud by chtěli, či takovéto příčiny mohou ovlivňovat jen velmi obtížně. Znamená to tedy, že takovéto příčiny sociální exkluze přicházejí z vnějšku a jsou dány takovými společenskými podmínkami, které přesahují rámec sociálně vyloučených, jsou to tedy příčiny strukturální. Vycházejí zejména z jednotlivých politik, uplatňovaných (existujících) v dané společnosti - zejména politika zaměstnanosti (vytvářející trh práce), politika sociální péče, politika bytová, municipální politika v sociální oblasti, ale také obecné vztahy uvnitř společnosti, které ovlivňuje

existence (nebo i zárodky) diskriminace na základě charakteristiky minoritních skupin, jako je rasa – barva kůže, etnicita – odlišný jazyk a kulturní zázemí a zvyklosti, náboženské vyznání (a obecně rasismus jako takový a to ve všech jeho podobách) apod.

Vnitřními příčinami (vlivy) sociálního vyloučení jsou takové jevy a procesy, které vyvolávají (způsobují, posilují) svým jednáním přímo ty osoby (skupiny osob), které jsou sociální exkluzí ohroženy, či kterých se exkluze přímo týká. Jsou to tedy spíše vlivy (jevy, procesy) individuálního charakteru, i když jejich vznik a trvání je způsoben většinou vnějšími vlivy (příčinami). Jsou posilovány zejména odlišnými kulturními návyky, či dlouhodobým stavem, způsobeným vnějšími vlivy – pokud jsou určité skupiny osob (nebo i jednotlivci) dlouhodobě nezaměstnané, ztrácejí pracovní návyky a zaměstnavateli vyžadovanou míru spolehlivosti či dovednosti, pokud nedisponují delší dobu skoro žádnými finančními prostředky, ztrácejí (nebo nikdy nenabudou) schopnost hospodaření s penězi či hmotnými statky, ztráta serióznosti při hrazení dluhů a dalších závazků, z celkového pocitu beznaděje a frustrace ze špatné sociální pozice pramenící nezájmem o řešení vlastních problémů, sklon k násilnému řešení problémů a konfliktů, neschopnost plánování budoucnosti a orientace jen na okamžikové uspokojování vlastních potřeb apod.

Oběma těmito příčinami jsou silně ovlivňovány i věkové skupiny dětí a mladistvých. Toto ovlivnění vyplývá samozřejmě z rodinného prostředí. Podle provedených výzkumů [2] lze rozlišovat očekávaný vývoj kriminálního chování (poruchy chování) dětí s ohledem na jejich rodinné prostředí následujícím způsobem:

- Tam, kde se jako primární problém jeví sociokulturní nedostatečnost rodiny, špatná péče a výchovná selhání rodičů, bývá výhled relativně nadějný. Poruchy chování těchto dětí ve školním věku většinou nedosahují intenzity trestné činnosti, omezují se hlavně na záškoláctví, potulování, nerespektování autorit, kouření apod. Jen malá část těchto dětí v dalších letech uvízne v osidlech trestní justice, a pokud ano, jen za drobnější prohřešky.
- Děti s mnohočetnými problémy, kde dominují krádeže (páchané hlavně v partách), ale zároveň s funkční rodinou – to je další důležitá kategorie. V následujících obdobích života často v majetkově trestné činnosti pokračují, dopouštějí se jí opakovaně a po několika lehčích trestech bývají i nepodmíněně odsouzeni.

- Rodiny výchovně nevyhovující, plné negativních vzorů a sociálních patologií, často silně nestabilní, a děti v nich vyrůstající – děti se sklony k agresivitě, šikaně, drogovým experimentům. Děti s nezřídka sníženou inteligencí, které prodělaly nějakou formu psychiatrické péče. Z této skupiny se rekrutuje největší počet pachatelů závažných násilných deliktů, především loupeží.

Vnější příčiny trestné činnosti dětí a mladistvých lze definovat jako motivaci k trestné činnosti, spouštěcí mechanismus, který se odráží do trestných činů mládeže a je z nich velmi lehce rozpoznatelná. Svě zde hraje přání něco vlastnit, ukázat se před partou. Hlavní roli však sehrává působení rodiny, školy a jak bylo uvedeno, i vliv vrstevníků. Pohnutky k trestné činnosti nejsou směřovány k vyšším cílům, jedná se pouze o okamžité uspokojení potřeb nebo afektivní stav při řešení dané situace. [3]

Z výše uvedeného je tedy zřejmé, že sociální vyloučení samo sebe zvětšuje – pro sociálně vyloučené rodiny (inklinující ke kriminálnímu jednání) je obtížné, aby vychovávaly děti a mládež, která se začlení do většinové společnosti, spíše se konzervuje její sociální exkluze. Přitom funguje i ztráta motivace dětí a mládeže z vyloučených skupin, u kterých chybí pocit životní perspektivy. Motivace dává smysl chování, ale jeho instrumentalizace, tj. jeho způsob, je podmíněn také reálným rozbořením situace, v níž probíhá. [4]

Pokud se tedy popisují příčiny sociálního vyloučení, je zřejmé, že je tento pohled vícerozměrný (multidimenzionální), tedy že tyto příčiny vznikají v různých oblastech společenského života (včetně kulturního zázemí) i politik jak sociálně vyloučených, tak i jejich většinového okolí, které k sociální exkluzi nejvíce přispívá a nejedná se výhradně o materiální nedostatek, který je považován za hlavní příčinu konceptu chudoby. Současné sociální problémy jsou tedy podstatně lépe uchopitelné a popsané konceptem sociálního vyloučení, který představuje komplexní pohled, zatímco chudoba je zde pouze jednou z více příčin sociální exkluze (a často ani ne hlavní či rozhodující).

Významným faktorem sociálního vyloučení je to, že jeho existence (dimenze jeho existence, jeho mechanismy) vyvolávají takové procesy, které vedou k nucenému přizpůsobení sociálně vyloučených jedinců a skupin na jejich životní situaci sociálního vyloučení. Sociálně vyloučení jedinci a celé skupiny samozřejmě reagují na podmínky, ve kterých vyrůstají a žijí – přizpůsobují se jim a vytvářejí takové postupy a formy chování (vzorce chování), které jim umožňují co nejlépe se v prostředí sociální exkluze pohybovat a přežít. Často jsou

takovéto způsoby chování (často v zájmu sebezáchovy či sebeprosazení) násilné, neslučitelné s normami chování a jednání obvyklými (vyžadovanými) ve většinové společnosti, či alespoň negativně vnímané většinovou společností a proto jsou osoby (skupiny osob), které takovéto chování praktikují, označovány za nepřizpůsobivé či špatně přizpůsobivé, aniž si samozřejmě většinová společnost uvědomuje, že jsou to takové vzorce jednání, které jim umožňují přežít, či fungovat v podmínkách sociální exkluze a umožňují jim adaptaci na jejich životní podmínky. To ale zase naopak jedince (skupiny), adaptované na jednání (chování) v sociálně vyloučeném prostředí diskvalifikuje a stigmatizuje ve většinové společnosti a opět posiluje uzavřený kruh nemožnosti začlenit se do většinové společnosti a opustit sociálně vyloučené prostředí.

Přitom negativně vnímané vzorce chování sociálně vyloučených nemusí být nutně kriminálního charakteru. V této souvislosti je častější (a lepší) pojem delikvence. *„Delikvencí se označuje antisociální chování, které může nebo nemusí být spojeno s právními důsledky. Rozumí se jí mírnější porušení právních nebo morálních norem, zejména dětmi nebo dospívajícími“*. [5]

Lišit se mohou i ty vzorce chování, které nejsou reakcí na specifické podmínky sociálního vyloučení, ale s nimi souvisí. Jsou výsledkem zavření cesty k obvyklým způsobům řešení určitých problémů, které se týkají jednak ohrožených osob, které mohou být sociálně vyloučené, ale také širší společnosti. Řada odborníků si myslí, že přizpůsobení se podmínkám sociálního vyloučení je natolik složité, že tyto podmínky zakládají vlastní subkulturu. Tu pak nazývají kulturou chudoby, segregace, sociální izolace apod. Tato subkultura pak může způsobit sociální vyloučení. [1]

1.2 Prostorové vyloučení a jeho formy

Sociální vyloučení se nejviditelněji projevuje formou prostorového vyloučení (rezidenční segregace). Prakticky odjakživa dochází k určitému prostorovému oddělování, či vydělování (vymezování) odlišných sociálních skupin z prostorového hlediska, tedy že určité skupiny obsazují – přirozeně, o vlastní vůli či z donucení – určitá místa (lokality, sídla) a to tak, že toto prostorové oddělování vychází z určitých specifických charakteristik daných skupin. Samozřejmě je obvyklé (už z architektonického hlediska), že například bohatší vrstvy obyvatelstva žijí ve výstavnějších čtvrtích (vily, honosné činžovní domy) a chudší v těch méně výstavných (levné činžáky, malé rodinné domky), přičemž dochází často k přelévání a

změně sociálních statusů těchto lokalit. Například zejména ve větších městech původně honosné činžovní domy s postupným chátráním jsou obsazovány stále chudšími obyvateli. Stejně tak například v oblastech, do kterých směřují imigrační vlny (americká či evropská velkoměsta) se vytvářejí čtvrti, které obsazují obyvatelé dle národnosti, etnicity či vyznání (čínské čtvrti, v Chicagu přelomu 19. a 20. století to byla i česká čtvrť apod.). Ale i historicky dochází k diskriminačnímu prostorovému vylučování – oddělování, jako první to byla židovská ghetta v evropských městech, bělošské a černošské čtvrti ve městech států, ve kterých byla i oprávněně zavedena rasová segregace apod. – dochází-li tedy k prostorovému oddělování segregativního charakteru (ať už právně zakotvenému, nebo jen vyžadovanému většinovým obyvatelstvem), jedná se o diskriminaci. Ale na druhou stranu i přirozené oddělování národnostních, etnických či náboženských skupin (z vlastní vůle těchto skupin) často ústí v nižší ekonomickou úroveň daných lokalit.

Prostorové vyloučení tedy nebývá nutně nedobrovolné, ale může být výrazem svobodné volby jednotlivce či skupiny. Z tohoto důvodu je vhodné rozlišovat mezi prostorovou (residenční) separací, tj. dobrovolným oddělením, a segregací, tj. nedobrovolnou formou vyloučení. Obecně ale místa tohoto prostorového vyloučení můžeme obecně označovat jako sociálně vyloučené lokality.

Jak je již uvedeno dříve, první a opravdu extrémní forma prostorového vyloučení je ghetto, vycházející ze středověkého odsudku židovského obyvatelstva a snahy o jeho izolování (připomínající často až jakési koncentrační tábory). Zde většinou nehraje roli ekonomické postavení vyloučených osob (tedy znakem ghetta není chudoba), ale důvodem vyloučení (často i násilného, nebo alespoň právního) bývá zejména náboženství a národnost (to bylo důvodem vzniku prvních – židovských ghet, kdy například přestoupení na křesťanskou víru bylo určitou možností pro jednotlivce dostat se z ghetta, ale i konvertité trpěli řadou dalších omezení). Ghetta jsou tedy příkladem nedobrovolného prostorového vyloučení, v současnosti často nesprávně a nadbytečně používaná označení jakýchkoliv prostorově vyloučených lokalit za ghetta označují tímto výrazem chybně i podstatně mírnější prostorové vyloučení.

Zatímco ghetto je vnucenou formou prostorového vyloučení (a v současnosti ve vyspělém světě už prakticky neexistuje, je tedy minimálně pro Evropu historickým pojmem), naopak etnická enkláva je taková forma vyloučení, která vzniká přirozeným způsobem a představuje v současnosti jednu z nejčastějších forem prostorového vyloučení. Jedná se o takové místo (lokalitu), které se vyznačuje tím, že národnostní (etnická, rasová či konfesní) skladba této lokality je jiná, než národnostní (etnická, rasová či konfesní) skladba většinové společnosti

v daném regionu (státu) a v tomto ohledu se jeví jako homogenní (i když ve většině případů to tak není). Etnické enklávy jsou typickým produktem migrace – pokud mají příslušníci odlišné skupiny (z jakýchkoliv důvodů) pocit, že by se měli izolovat od většinové, odlišné společnosti (ať už pro vlastní větší bezpečí, posílení své ekonomické pozice, snahy sdílet svá odlišná pravidla života či jazyk, zvyky, způsoby chování či hodnoty, snížení či odstranění pocitu své slabosti a marginalizace apod.), sestěhovávají se do společného prostoru a vytvářejí tak etnické enklávy. Nejslavnější z nich je Čínská čtvrť v USA – New Yorku, ale i řada etnických enkláv v mnoha dalších velkoměstech v Evropě, v Praze například velká vietnamská enkláva v Praze-Libuši, ale i řada lokalit osídlených romským etnikem, ať se jedná o romské osady na Slovensku či v severočeských či severomoravských městech, tak i menší romské enklávy například i v Holešově.

Podskupinou tohoto vyloučení jsou potom takové lokality, jejichž vznik je zapříčiněn ekonomickým statutem obyvatel. Takovéto lokality (které mohou být nejen v podmínkách České republiky identické s etnickými enklávami) se nazývají slumy, případně citadely.

Slumy (shantytowns) jsou vyloučenými lokalitami, jejichž obyvatelé jsou zde především z důvodu svého sociálního statusu, vyznačujícího se chudobou. V řadě míst – velkoměst – ve světě (jižní Afrika, Jižní Amerika) vznikají tyto slumy standardním způsobem – venkovské obyvatelstvo se stěhuje za vidinou lepšího výdělků, sociálního postavení či menší dřiny do velkoměst. Jelikož nedisponuje dostatečnými prostředky na pořízení bydlení, tak se nedobrovolně, ale automaticky ubytovává ve slumech, kde lze pořídit „bydlení“ levně. I v rámci slumů, vzniklých výhradně na sociálním principu chudoby, mohou vznikat etnické enklávy, zejména na kmenovém či náboženském principu v afrických velkoměstech. V evropských či severoamerických městech se národnostní či etnický (případně náboženský) princip při vzniku a rozrůstání slumů posiluje, i když i zde je jejich hlavní charakteristikou sociální status. Opět je to zřejmé v romských „sídlištích“ v severočeských a severomoravských městech, která se dají charakterizovat spíše jako sociální slumy, ve kterých je obyvatelstvo smíšené, ale převažují zde Romové, už kvůli svému obecně nízkému sociálnímu statusu.

Citadely jsou vlastně protiváhou slumů (a nejčastěji se vyskytují v regionech, kde se nacházejí velké a početné slumy) – skupiny bohatých a mocných osob, které se mohou cítit ve svém postavení ohroženy (třeba právě obyvateli slumů) či chtějí ukázat svou nadřazenost oproti ostatnímu obyvatelstvu, se dobrovolně prostorově separují a vytvářejí takové lokality,

kteřé jsou především dobře chráněné, umožňují čerpání nadstandardních služeb, jsou izolované, přepychové a potvrzují status svých obyvatel. Charakter pevností mají citadely označované jako gated communities, které jsou chráněny skutečnými hradbami či sofistikovanými elektronickými, ale i zbraňovými systémy a do nichž mají přístup pouze jejich členové a samozřejmě prověřeni zaměstnanci. Takovéto lokality jsou celkem běžné opět v jihoafrických státech. Citadely jsou rovněž především projevem sociálního statusu, ale i zde může hrát roli etnicita – například ruská komunita v Karlových Varech v ČR směřuje k vytváření citadel. Výskyt citadel je vázán především na velkoměsta, případně na venkovské lokality v okolí velkoměst, které jsou jako citadely vlastně dodavatelsky budovány.

Oba druhy tohoto prostorového vyloučení jsou samozřejmě negativním jevem. Obě tato prostorová vyloučení posilují a obnovují sama sebe. U obyvatel slumů se prohlubuje jejich chudoba a sociální vyloučení, špatné hygienické podmínky, nedostatečná či neexistující lékařská péče zvyšují úmrtnost a vyvolávají nebezpečí epidemií, vysoká kriminalita nutí obyvatele rovněž ke kriminálnímu chování, bezvýhodnost situace prohlubuje frustraci a s ní spojené negativní jevy (jako je konzumace drog, odpor k práci) a opět kriminalita, prakticky zde neexistuje vzdělávání (či je na velmi špatné úrovni) a tím se opět prohlubuje a zhoršuje spirála chudoby už u dětí a mládeže apod. Existence citadel ale rovněž způsobuje jednak odtrženost jejich obyvatel od problémů obyčejných lidí, menší zájem o řešení sociální problematiky a na druhou stranu samozřejmě závist a zlost sociálně vyloučených, ale často i středních tříd společnosti. To vše může eskalovat ve velké sociální napětí a nepokoje, v zemích s méně stabilními režimy až v občanskou válku. Ostatně i v relativně klidné Francii vedly obdobné, i když mírné jevy v nedávné nepokoje „oranžových vest“.

Ve velmi parciálním měřítku se mohou projevovat i určité kladné rysy prostorového vyloučení (segregace). Samozřejmě mluvíme zde o sociálně či etnicky vyloučených skupinách, sociálně slabších. Z pohledu obyvatel vyloučených lokalit to mohou být zejména určitá pocitová pozitiva – vědomí sounáležitosti, patriotismus, příslušnost k relativně velké skupině (což se ale na druhou stranu může převracet ve vytváření gangů) a prohloubení například náboženského cítění. Příslušnost do sociálně vyloučené skupiny a lokality rovněž reálně chrání před marginalizací ze strany většinové společnosti. Uvnitř sociálně vyloučených lokalit se navíc vytvářejí samostatné mocenské a hospodářské struktury (legální i nelegální), které na jednu stranu přinášejí velké výhody řadě členů těchto lokalit, ale současně vytvářejí určité záchytné body či záchrané sítě pro většinu jejich příslušníků.

Jak je již výše uvedeno, označení lokalit prostorově oddělených je řada. Prvotním historickým výrazem je ghetto, tento výraz se ne příliš oprávněně užívá doposud. Ve velkoměstech jižní polokoule je používán výraz slum (v jihoamerických městech je jeho synonymem výraz favela), ve Francii, kde se zřejmě vyskytuje nejvíce segregovaných chudinských sídlišť, se používá výraz banlieue. V českých zemích se donedávna pro chudinské čtvrti používal výraz nouzová kolonie. V evropském, spíše akademickém prostředí se nejvíce můžeme setkat s výrazem sociálně vyloučená lokalita, či enkláva (chudinská, etnická). Všechny tyto termíny jsou často užívány jak mainstreamovými mediemi, tedy v čistě laické podobě povrchní komunikace, nebo i v odborné rovině.

1.2.1 Ghetto

Jedná se o nejstarší pojem, původně užívaný výhradně pro židovské obyvatelstvo, které bylo v rámci své diaspory v západní Evropě důsledně (většinou na pevném právním, případně církevně-právním základě) segregováno do přesně, většinou i stavebně vymezených sídlišť. Segregace židovského obyvatelstva (které se vymykal středověkému a raně novověkému křesťanskému univerzalistickému konceptu) se projevovala kromě prostorové – fyzické segregace rovněž i řadou dalších faktických omezení a segregačních symbolů. Židé museli nosit zvláštní oděv, klobouky, označení (většinou žlutý terč). Neměli přístup do řady míst křesťanských měst, neměli žádná, nebo velmi omezená práva, nemohli vykonávat řadu povolání, často například nesměli zakládat rodiny – jen na zvláštní povolení, které se týkalo například jen jednoho z dětí apod. Původ výrazu GHETTO pochází pravděpodobně z italského gettare, tedy slévat.

Pojem ghetto se rozšířil na sever do celé Evropy, kde během novověku zdomácněl jako označení prostoru, nuceně vykázaném židovskému obyvatelstvu, přičemž už v 19. století se pro chudinské čtvrti v Anglii začal, zcela nezávisle, používat výraz slum. Výraz ghetto byl tedy používán výhradně pro segregované židovské lokality (i když ty od poloviny 19. století – po zrovnoprávnění židovského obyvatelstva ve většině Evropy - byly oficiálně nazývány židovskými městy či čtvrtěmi (včetně příslušných právních, policejních a samosprávných pravomocí). Naopak výraz slum se začal používat právě v konceptu sociálního vyloučení pro lokality, ve kterých bydlelo nejchudší obyvatelstvo bez ohledu na jejich národnost či vyznání.

Tato kategorizace a oddělení pojmů se začala měnit na konci 19. století, kdy kulminovala emigrace z Evropy do USA. Významnou část emigrace tvořili chudí Židé a obecně byla

emigrace na přelomu 19. a 20. století tvořena chudými vrstvami. Skupiny chudých imigrantů vytvářely v USA prostorově oddělené enklávy, ve kterých se mísil jejich etnický charakter s nízkým sociálním statutem. Zřejmě díky židovským skupinám se začal pojem ghetto používat i pro lokality typu slumů, které se vyznačovaly soustředěním chudých osob z různých neanglosaských entit (Poláci, Italové, Číňani a samozřejmě i Židé).

V etnicky vyloučených oblastech tak docházelo ke zrodu „okrajové kultury“ – jejich příslušníky dohromady spojovala příslušnost k jazykovému nebo kulturnímu společenství, jako např. k náboženské skupině, národnosti, nebo velké rodině. K nim patřily skupiny Romů, Židů, Řeků, Italů, a dalších etnických skupin. Jako vyhnanci, uprchlíci nebo emigranti navazovali mezi sebou kontakty, umožňující jim důstojně přežít. [6]

Přes toto „doplnění“ konceptu ghett zůstával tento pojem především pojmem etnického – náboženského vydělení pro osoby židovské národnosti – vyznání. V hrůzné podobě se pojem ghetto prosadil za nacistické éry v Německu a jím okupovaných zemích, kdy nacisté znovuzavedli nejen ghetta jako nucené, stavebně oddělené, uzavřené lokality pro židovské obyvatele, ale také ty nejhorší středověké zákony, fyzicky likvidující židovské obyvatelstvo.

Zatímco Židé po polovině 19. století, kdy ve většině Evropy získávají plná občanská práva, odcházejí hromadně z ghett a zapojují se do většinové společnosti. Díky častému vysokému vzdělání nemá velká část židovského obyvatelstva problém získat relativně vysoký, často mimořádně vysoký (bankéři – např. Rotschildové) sociální status, přebírají formu ghett Afroameričané v severních částech USA. Zde po skončení občanské války dochází k odlivu bývalých otroků z jižních států, kde obývali zejména venkovské oblasti na otrokářských farmách. Po získání (relativní) svobody se velké množství bývalých otroků stěhuje do velkých průmyslových měst na severu. Zde sice už nejsou považováni za otroky, ale představují levnou námezdní sílu. Současně přetrvává rasová segregace (i v zákonné podobě), která je i prostorově izoluje do zvláštních, oddělených lokalit. Protože rasová segregace až do druhé poloviny 20. století měla v USA značně ponižující charakter (blížící se jihoafrickému apartheidu) a stigmatizovala černošské obyvatelstvo, vytvářeli si obyvatelé takto nově vznikajících lokalit vlastní instituce, paralelní k většinovým institucím americké státní a městské moci i k ekonomickým strukturám. Tyto jejich instituce je chránily proti následkům vyloučení, případně tyto následky alespoň částečně kompenzovaly. Na počátku 50-tých let 20. století vzniklé a brzo vlivné Hnutí za občanská práva (vedené Martinem Lutherem Kingem) zavedlo pro tyto černošské lokality s vlastní strukturou termín „black ghetto“. Černošská

ghetta se stala základnou širokého afroamerického hnutí – a to základnou mocenskou, ekonomickou, kulturní i politickou. V těchto ghettech vznikaly vlastní černošské elity. Existovaly zde vlastní černošské služby, podniky, obchody, vzdělávací instituce apod. V padesátých a šedesátých letech 20. století se zdálo, že black ghetta vytvoří v USA vlastní silnou subkulturu. S poklesem významu průmyslu a celkovým sociálním problémům v americké společnosti se ale tato black ghetta už na konci sedmdesátých let rozpadla a prakticky zkolabovala. Staly se z nich typické slumy s obrovským nárůstem kriminality, rozpadem veškeré infrastruktury, zhoršením kvality bydlení apod. Až v 21. století se tato „originální“ black ghetta začínají (zejména Harlem) revitalizovat, ale už spíše jako turistická atrakce.

Black ghetta a ghetta v USA vůbec začaly v sedmdesátých letech ztrácet etnický charakter, posiloval se jejich sociální charakter (včetně sociální izolace), mizela jejich funkční vnitřní struktura a začaly převažovat negativa – vysoká kriminalita, nezaměstnanost, asociální chování apod. Pro tyto lokality se začaly používat výrazy jako vnitřní město (inner city) a třída deklasovaných (underclass). Postupně se označení ghetto vytrácí i z lokalit v USA a začíná se používat opět standardní výraz slum – zejména po odstranění pozůstatků rasové segregace do těchto lokalit přicházejí skupiny sociálně vyloučených, extrémně chudých osob z různých etnických skupin a jejich určitá etnická stejnorodost mizí a převažuje sociální charakteristika.

Slumy ztratily funkci určité vnitřní ochrany komunity, schopnost vytvářet vlastní instituce, které zanikly (kromě kriminálních struktur, uplatňujících vůči členům slumů brutální násilí, nebo je k němu vedoucích). Slumům zůstala pouze funkce jejich izolace (vnější, ze strany většinové společnosti i vnitřní, ze strany příslušníků slumů). Současné slumy jsou nyní popisovány jako izolované prostory, ve kterých už neplatí žádná pravidla a nefungují žádné struktury, ale dochází zde pouze k vzájemnému boji marginálních skupin. V této souvislosti se používají občas termíny jako outcast ghetto (ghetto vyvrženců) nebo hyperghetto.

Obecně lze tedy ghetto v klasickém pojetí a jeho fungování popsat několika charakteristikami:

- *Chudoba není definičním znakem ghetta; [1]*
- *Ghetto je výrazem segregace, ale ne všechny segregované lokality jsou ghetta; [1]*
- *Ghetto vytváří paralelní instituce vůči institucím majority; [1]*
- *Ghetto je nástrojem vytváření identity segregovaných a má charakter komunity; [1]*

- *Ghetto potlačuje sociokulturní rozdíly ve prospěch jednotné identity a může být účinným nástrojem sociosymbolické amalgamace různých skupin v jednotnou skupinu založenou na kategorii rasy. [1]*

1.2.2 Banlieues

Klasická (ať už židovská či černošská) ghetta nevznikla ve Francii, i když se ve zdejších velkoměstech rovněž vyskytují vyloučené oblasti. Ty se nazývají banlieues (předměstí). Původní název banlieues se skutečně vztahoval ke standardním předměstím. V 50tých letech 20. století začaly zejména na předměstích Paříže a Marseille vznikat velká sídliště (původně financovaná Marshallovým plánem pro řešení otázky bydlení Francouzů ze středních tříd). Po osamostatnění severoafrických francouzských kolonií a v rámci nábory pracovníků z těchto zemí (v souvislosti s hospodářským růstem a rozvojem průmyslu a služeb, který narážel na nedostatek pracovních sil) do Francie, začala být tato sídliště (villes nouvelles) využívána k ubytování rodin těchto maghrebských pracovníků (kteří se stávali automaticky francouzskými občany).

Velký příliv severoafrických Francouzů proběhl zejména po skončení Alžírské války (1962), kdy se do Francie přistěhovalo skoro 100 000 Alžírčanů, kteří byli během války věrní Francii a jejich setrvání v osamostatněném Alžíru by pro ně bylo nebezpečné. Jako projev vděku získávali postupně od státu právě byty v nových předměstích. Z těchto sídlišť se naopak stěhovali příslušníci střední střední třídy, jejichž životní úroveň se zvýšila a začali dosahovat takových příjmů, které jim umožnily získat lepší bydlení. Dalším důvodem odstěhování příslušníků střední francouzské třídy byl i příliv dalších maghrebských imigrantů, kteří následovali své příbuzné a přátele a způsob jejich života byl pro rodilé Francouze nepřijatelný, či alespoň nepříjemný.

Tato sídliště byla přitom založena na konceptu prostorového oddělení funkčních celků (specializované čtvrti obytné, vládní – úřední, průmyslové, obchodní apod.), které měly být propojeny moderní dopravní sítí. K prudkému zvýšení nezaměstnanosti i ve Francii došlo v sedmdesátých letech v souvislosti s ropnou krizí. Jako první postihla nezaměstnanost právě obyvatele předměstských sídlišť, mimo jiné i vinou jejich nízké vzdělanosti a kvalifikace. Tím se zvýšila chudoba v těchto oblastech a dochází zde ke vzniku prostorově oddělených enkláv.

Státní orgány a některé municipality (například Paříž) se snažily těmto jevům zamezit a pokusily se bránit rozsáhlému usazování chudých (bez ohledu na etnický původ) v sídlištích

předměstského typu. Řada banlieues byla demolována a na jejich místě byly budovány přepychové komplexy (podnikatelské, kancelářské i rezidenční, často dokonce typu citadel). Bohužel ale tato opatření vedla k tomu, že sociálně slabí se stěhovali do jiných segregovaných lokalit, kde „zahušťovali“ stávající sociálně vyloučené obyvatelstvo a docházelo tam ke zrychlení sociálního vyloučení a dalšímu zhoršování už tak špatné sociální situace.

V osmdesátých letech 20. století tak dochází ke konečnému formování typicky francouzských banlieues. Ta nejsou (na rozdíl od ghett a black ghett v USA) prioritně formována na etnickém principu, ale převažuje zde především sociální prvek. I když většina obyvatel banlieues pochází ze severní Afriky, identita těchto skupin nespočívá v národnosti. Později vytvářené povědomí o např. integrační funkci islámu v těchto enklávách je spíše pozdějším následkem jejich vývoje. Sociální vyloučenost je zde především ekonomického charakteru, i když je ovlivněna jak stavebním řešením – izolací těchto sídlišť, tak kulturními odlišnostmi většiny jejich obyvatel. Obecně je ale za hlavní příčinu a projev života v banlieues považována tzv. kultura chudoby, která vzniká zejména ze sociálních důvodů (nezaměstnanosti a špatné úrovni vzdělání a bydlení). Zatímco první generace obyvatel banlieues ještě přišla do Francie za prací, je zdejší druhá či třetí generace prakticky „ztracená“ – vyrůstala v rámci kultury chudoby. Nachází se v těžké frustraci z vlastní bezperspektivnosti a sociálního vyloučení, a současně nemá pracovní návyky, ani potřebnou kvalifikaci. Únikem pro zejména mladé lidi v tomto prostředí je kriminální chování, nebo naopak náboženský fundamentalismus, který zde má sociální, nikoliv náboženské či ideologické kořeny.

1.2.3 Slum

Pojem slum je sice běžně používán i v češtině, lze ho ale přeložit jako chudinská čtvrť (v předválečné terminologii chudinská kolonie). Slumy jsou většinou součástí velkoměst, jsou odděleny od oblastí, osídlených příslušníky většinové společnosti (většinou ze sociálního hlediska), často stavebně. Naopak například v Jihoafrické republice tvoří slumy většinu některých velkoměst (Johannesburg) z hlediska prostorového i počtu obyvatel. Obyvatelstvo slumů patří do nejchudších, sociálně vyloučených skupin, ve slumech neexistuje žádná struktura služeb, nebo je velmi špatná a slumy jsou tvořeny většinou chatrčemi (Afrika, jižní Amerika), případně velmi nuzným bydlením např. ve starých, zanedbaných činžovních domech (USA). Pojem slum byl zaveden na počátku 19. století v Anglii zejména pro čtvrti nejchudších dělníků, kteří se přistěhovali z venkova do Londýna.

V předchozích kapitolách byl uveden a vysvětlen pojem ghetto, který bývá s pojmem slum nesprávně zaměňován. Hlavní charakteristikou slumu je především chudoba (jak prostředí, tak obyvatel) a sociální vyloučení, zatímco znakem (a vždy příčinou vzniku ghetta) je etnické (kulturní, rasové, náboženské) oddělení – u židovského ghetta nedobrovolné, u některých ghett v USA dobrovolné. Zatímco ghetto vzniká jako relativně samostatná entita, která si vytváří vlastní systémy fungování, slum je jak svým původem, tak existencí závislý na velkoměstě, do kterého patří a na kterém cizopasí.

Dle statistiky organizace UN-HABITAT (funguje v rámci OSN) je počet lidí žijících v roce 2001 ve slumech po celém světě na 924 miliónů. Toto číslo představuje cca 31,6 % veškerého obyvatelstva na Zemi. Z toho městská populace v tzv. rozvojových zemích tvoří 43 %, naproti tomu v průmyslově rozvojových zemích je to jen 6 %. Země, kde se vyskytuje největší počet slumů, jsou Argentina, Brazílie, Haiti, Keňa, Indie, Jižní Afrika, Srí Lanka, Thajsko apod. Společnost UN-HABIT odhaduje, že v příštích 30 letech počet obyvatel žijících ve slumech vzroste na 2 miliardy. [1]

Na rozdíl od ghett a banlieues vznikly (a vznikají) slumy příchodem zejména zemědělského zproletarizovaného obyvatelstva z chudých oblastí do měst (velkoměst). Iniciátorem těchto přesunů bývají například velká sucha, nepokoje, ale např. i poklesy cen zemědělských komodit na světových trzích, které zlikvidují prosperitu malých farem, živelní pohromy – záplavy, hurikány, zemětřesení apod., které rovněž likvidují zemědělská hospodářství apod. Ostatně tímto způsobem vznikaly již první slumy na počátku 19. století ve Velké Británii. Většinou tedy vznik slumů není založen na emigraci, i když v některých případech může dojít k přeshraničním přesunům skupin obyvatelstva. Například slumy v Jihoafrické republice se rozšiřují přílivem emigrantů z okolních afrických zemí, pro které je i chudinský standard v JAR lepší variantou, než hluboká chudoba (případně i hladomor) v jejich zemích. Protože se do slumů stěhuje především zemědělské obyvatelstvo ze zaostalejších zemědělských oblastí, má i stavební vývoj slumů vlastně venkovský charakter – zejména v Africe jsou slumy tvořeny individuálně stavěnými malými chatrčemi.

Obecně ale ve všech slumech chybí infrastruktura, případně je na velmi nízké úrovni. Neexistence kanalizace vyvolává vznik infekčních chorob a epidemií. Opět zde platí výjimka slumů v USA, které vznikly na místě etnických ghett ve fungující městské zástavbě s relativně fungujícími inženýrskými sítěmi, obtížný přístup k pitné vodě, resp. pouze užitková, závadná voda, obtížný přístup k elektřině, nedostatek otopu apod. Typickým jevem jsou nedostatečně ošetřené právní vztahy. Většina obyvatel nemá právní titul na pronájem pozemku,

na kterém má obydlí, případně je vlastníky pozemků vydírána a někdy až zotročována. Naopak v mimořádně malých obydlích je velká nahuštěnost obyvatel, celkově nízká hygiena (včetně špatných či neexistujících hygienických návyků), nedostatečná či neexistující lékařská péče, nedostatečné či neexistující veřejné služby, jako je odvoz odpadků, nedostupnost školských zařízení apod.

Typickým příkladem vzniku slumu v důsledku migrace je *Kibera*. Je jedním z největších slamů na světě. Najdeme jej v Keni, na okraji Nairobi. Jeho rozloha činí přibližně 2,5 km² a odhaduje se, že zde žije až jeden milion lidí. Hustota obyvatel se udává cca 300 tisíc obyvatel na km². Název *Kibera* pochází z nubijštiny, kde znamená *les* nebo *džungle*. Založení slumu se datuje k roku 1918, kdy byly pozemky nedaleko Nairobi přiděleny veteránům první světové války. Postupem času se osídlení rozšiřovalo nelegální cestou. I když v Nairobi sídlí organizace OSN UN-HABITAT (*The United Nations Human Settlement Programme*), situace v Kibeře se nelepší. Chybí základní služby - elektřina, kanalizace, silnice. Voda je dodávána privátními dealery, kteří prodávají litr za dvojnásobek ceny než v Nairobi. Muži mají práci v Nairobi, ženy se živí prostitucí, většina z nich je nakažená virem HIV. [1]

Jiným příkladem slumu vzniklým v důsledku migrace je favela *Rocinha* (v portugalštině označení pro malý ranč), která se nachází v Rio de Janeiru. Odhadem zde žije 150 – 400 tisíc lidí. Na rozdíl od ostatních favel ve městě je většina obydlí z cihel, nechybí základní infrastruktura a inženýrské sítě, včetně většinou nelegálně odebírané elektřiny. Najdeme zde i obchody, a dokonce i vlastní kabelovou televizi. Jako do jediné favely zde jezdí autobusová linka. Díky neplacení daní a poplatků za služby, někteří osadníci mají vyšší příjmy než lidé z okolí. Rocinha ovládají drogové gangy, které dohlíží na bezpečnost, působnost policie sahá pouze k hranicím favely. Většina obyvatel je živa z obchodu z drog a jiné kriminální činnosti. Je zde vysoká míra negramotnosti a málokdo z obyvatel uspěje za hranicemi favely. [1]

I když je existence slumů především záležitostí třetího světa, lze se s určitými formami setkat i ve vyspělých zemích. Zde většinou (opět s výjimkou zcela specifického vývoje banlieues ve Francii) tvoří předměstí měst (velkoměst), ale většinou se soustřeďují do center měst. Jejich vznik je přitom typickým projevem bohatnutí části střední třídy, která tato centra původně obývala. U řady jejich příslušníků dochází ke zvýšení příjmů a současně ke snížení početnosti jejich rodin. Proto si hledají lepší (modernější – lépe vybavené) bydlení často v menších bytech a nepostačují jim byty v centrech měst, postavené v rámci velkých činžovních výstavby na přelomu 19. a 20. století (často jako reprezentativní, tehdy přepychové

bydlení). Opouštějí proto tyto lokality a místo nich se sem stěhují sociálně slabší skupiny s početnějšími rodinami. Jejich způsob života potom odpuzuje i ostatní příslušníky střední třídy, kteří se snaží tyto lokality opustit, a naopak jsou sem lákány osoby sociálně slabé, a tak dochází ke spirále vedoucí ke slumizaci celých čtvrtí. Je to tedy čistě sociální jev. I když charakter těchto slumů odpovídá obecné definici (rozpad systémů, služeb, marginalizace, nezaměstnanost, ztráta perspektivy života, vysoká kriminalita, nutnost přežít, vedoucí ke kriminálnímu chování apod.), je vlastně standard bydlení v takovýchto lokalitách podstatně vyšší než ve slumech v rozvojových zemích. Existují zde, i když často zanedbané, inženýrské sítě, určitá infrastruktura apod.

Zcela specifickou kategorií segregovaných enkláv (zde na etnickém principu) jsou tzv. romské osady (cikánské kempy). Ty se v západní Evropě nacházejí zejména na opuštěných městských pozemcích, kam romské skupiny přicestovaly a dočasně, nebo trvale je využívají. Mají charakter zastávky při kočovném způsobu života jejich obyvatel. Ve východní Evropě (např. východní Slovensko, Maďarsko, Rumunsko, Bulharsko) tyto osady (kempy) vznikají naopak často na venkově, kam opět na opuštěné, nevyužité pozemky přicestují skupiny Romů a pokud jsou zde tolerováni, často se trvale usídlí a nabalují na sebe další obdobné skupiny. Charakter takovýchto osad s chybějící infrastrukturou, otřesnými hygienickými podmínkami, neexistencí školství, služeb apod. odpovídá slumům v rozvojových zemích. Romské osady jsou však menší, mají „venkovský“ charakter a existuje zde určitá (kmenová) hierarchie.

Výše popsané formy a projevy sociálního vyloučení poukazují na komplexnost tohoto konceptu, který v sobě zahrnuje jak sociální, tak ekonomické, kulturní, etnické, rasové a náboženské příčiny, které mohou být vnější i vnitřní. Charakter sociálního vytěšňování je jak individuální, tak strukturální.

Jasným a nejlépe pozorovatelným projevem sociální exkluze je vyloučení prostorové, spojené většinou z oddělení (segregací). Terminologie této prostorové exkluze je značně nejednotná. Protože se prostorová sociální exkluze liší v rámci geografickém (rozvojové vs. vyspělé země, USA vs. Francie, Jižní Amerika vs. Jižní Afrika, západní vs. východní Evropa), existuje řada pojmů, označujících prostorové vyloučení. Vágní eufemismus „sociálně vyloučená lokalita“, používaná ve střední Evropě je ale na rozdíl od ostatních, specifických pojmů, které byly uvedeny výše, dostatečně široký a srozumitelný.

2 PRÁVNÍ RÁMEC

Problematika sociální exkluze a její vztah ke kriminální činnosti ve městě Holešově s ohledem na existenci sociálně vyloučených lokalit ve městě je upravována řadou právních předpisů České republiky.

V oblasti sociální problematiky (sociálně vyloučených) zákony pojem sociálně vyloučených osob (skupin, lokalit) přímo nezmiňují, jedná se totiž o sociologický, nikoliv právní pojem. Ale na tuto problematiku lze aplikovat, resp. věcně se jí týkají především:

- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách,
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí,
- Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.

Vzhledem k tomu, že relativně významná část kriminality sociálně vyloučených osob je vyvolána, resp. se projevuje v oblasti požívání návykových látek, je nutno vyjít rovněž z následujících norem:

- Zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami způsobenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů.

s přihlédnutím k:

- Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů.

Další z příčin a současně i projevem kriminální činnosti sociálně vyloučených je nadměrná účast na hazardních hrách, které jsou upraveny:

- Zákon č. 186/2016 Sb., o hazardních hrách.

Obecně má hlavní odpovědnost za pomoc sociálně vyloučeným osobám a skupinám a za řešení problematiky sociálně vyloučených lokalit město – obec. Její pravomoci, povinnosti a způsob fungování jsou řešeny:

- Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení).

Řešení (a současně i předcházení) kriminální činnosti sociálně vyloučených je především věcí místních (městských – obecních) orgánů, a to i v přenesené působnosti. Tuto problematiku řeší:

- Zákon č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích (který nahradil zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích), což způsobilo zejména při vyhodnocování statistik přestupků změnou metodiky určité potíže při zpracování této diplomové práce,
- Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich,
- Zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii.

Kriminální činnost vyššího, nebezpečnějšího stupně (i když v rámci okruhu, sledovaného touto diplomovou prací s velmi malým, zanedbatelným výskytem) potom řeší normy:

- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník,
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád),
- Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

Gnoseologické omezení této diplomové práce, dané neexistencí oficiálních statistik, jakkoliv zpracovávajících informace o sociálně vyloučených osobách (skupinách, lokalitách) je dáno:

- Zákon č. 110/2019 Sb., o zpracování osobních údajů.

Právní rámec této diplomové práce je tedy značně rozsáhlý, přitom ale (vzhledem k neexistenci normativního podchycení sociální exkluze) není uzavřený a je nutno jej aplikovat s výraznou mírou volnosti.

3 KRIMINALITA SOCIÁLNĚ VYLOUČENÝCH OSOB

Sociální vyloučení (exkluze) je sociologický, nikoliv právní pojem. Proto je kriminalita sociálně vyloučených osob (skupin) zkoumána sociologickými metodami a nelze ji statisticky podchytit. Veškerá zjištění tedy mají spíše orientační charakter.

Obecně lze konstatovat, že sociálně vyloučené osoby (skupiny) se z titulu svého postavení (tedy právě z důvodu vlastní exkluze) a tedy s tím spojených negativních podmínek života (nezaměstnanost, chudoba, nízké vzdělání, nízké právní povědomí, nedostatek informací, a tudíž ztížené rozhodovací algoritmy, problémy s bydlením, nevhodné životní podmínky obecně apod.) stávají podstatně více objektem i subjektem kriminálního chování než většinová populace. Zejména to platí pro příslušníky (obyvatele) sociálně vyloučených lokalit. Ti jsou častými pachateli kriminální činnosti a současně se častěji stávají oběťmi kriminální činnosti, která je v „klasických“ sociálně vyloučených lokalitách podstatně častější než jinde.

Nejrozšířenější je mezi sociálně vyloučenými tzv. drobná kriminalita. Zejména se jedná o krádeže (kapesní, bytové, barevných kovů, železného odpadu), projevy alkoholismu a toxikomanie, vandalismus, výtržnictví (včetně klasického přestupkového chování – způsobování nadměrného hluku), šikana spoluobčanů, dětí, fyzická napadení apod. Ta se vyznačuje nízkou organizovaností pachatelů a představuje nižší společenskou závažnost. Na druhou stranu právě tato drobná kriminalita je většinovou společností zvláště ostře negativně vnímána, protože její projevy se týkají často i příslušníků většinové společnosti. Je rovněž značně medializována, představována jako jeden z hlavních problémů sociálně vyloučených. Motivace pachatelů této drobné kriminality vychází přímo z projevů sociálního vyloučení a často směřuje buď k vybití agrese ze špatného životního pocitu, způsobeného sociálním vyloučením (vandalismus, výtržnictví, nadměrné požívání alkoholu a drog apod.), nebo k získání materiálního prospěchu, protože sociálně vyloučení na jednu stranu trpí chudobou a s ní spojenými negativními projevy, na druhou stranu jsou paradoxně často jejich životní náklady vyšší než u většinové společnosti. To je způsobeno právě sociální exkluzí – obchodníci s chudobou zvyšují ceny ubytování pro sociálně vyloučené, problematická je také dopravní dostupnost sociálně vyloučených lokalit (náklady na dopravu). Často i prodejci životních potřeb v obchodech u sociálně vyloučených lokalit neúměrně zvyšují ceny, neboť sociálně vyloučení nedosáhnou na množstevní slevy v obchodech apod. Sociálně vyloučení se často dostávají do „začarovaných kruhů“. Nejtypičtějším případem jsou dluhové pasti, kdy se so-

ciálně slabé osoby zadlužují, aby měly prostředky na základní životní potřeby (ale také například na alkohol, elektroniku apod.). Zde opět funguje nízká míra vzdělání, kdy nemají základní hospodářské návyky a nepocítují limity a dluhová služba potom neúměrně zvyšuje jejich zadlužení, ze kterého často jako jedinou cestu vidí spáchání majetkové kriminality.

V této oblasti lze předpokládat i určitý etnický prvek, protože většinu sociálně vyloučených tvoří osob romské národnosti a v tradiční olašské romské komunitě není páčání krádeží a loupeží vnímáno jako negativní chování, ale jako chování zapadající do běžných životních norem. Bohužel pachatelé trestných činů jsou v sociálně vyloučených skupinách často považováni za pozitivní vzory, což samozřejmě negativně ovlivňuje výchovu dětí, které jsou s těmito vzory konfrontovány.

Závažnější druhy trestné činnosti, často ve formě organizovaného zločinu, jsou sice v sociálně vyloučených skupinách a lokalitách zřejmě také častější (vraždy, obchod s lidmi, lichva včetně násilného vymáhání dluhů, kuplířství, finanční a majetkové podvody, padělání, výroba, distribuce a prodej drog, nelegální výroba alkoholu, obchod s kradeným zbožím apod.), ale na této trestné činnosti se většinou podílejí i členové většinové společnosti, a to často v roli organizátorů či objednatelů. Stejně tak ale mohou členové vyloučených skupin organizovaný zločin organizovat a používat k jeho výkonu členy většinové společnosti. Problematika závažnějších druhů trestné činnosti a organizovaného zločinu u sociálně vyloučených je velmi komplikovaná a svou vazbou na většinovou společnost ji nelze samostatně posuzovat. Navíc v podmínkách skupiny, zkoumané touto diplomovou prací, není závažná kriminální činnost a organizovaný zločin nikterak významným faktorem, i když jeho existenci nelze ani v podmínkách malého města zcela vyloučit.

Hlavním zaměřením praktické části této diplomové práce bylo zkoumání především drobné kriminality sociálně vyloučených osob (skupin) v sociálně vyloučených lokalitách, přičemž se přihlíželo i k hodnocení této činnosti ze strany nejen profesně příslušných osob, ale i většinového obyvatelstva.

4 VZTAH MEZI SOCIÁLNÍM VYLOUČENÍM A KRIMINALITOU

Obecně je uznávaná přímá korelace mezi sociálním vyloučením a kriminalitou v rámci teze, že sociálně vyloučené osoby jsou častěji pachateli kriminálních činů (a přestupků) než příslušníci většinové společnosti. Mezi nejčastější trestné činy jsou uváděny krádeže, nedovolené užívání cizí věci, poškozování cizí věci, výtržnictví, pohlavní zneužívání, loupeže a ublížení na zdraví. Přesnější (numerické) údaje pro statistická šetření v této oblasti ale nejsou dostupné, protože se nesledují pachatelé trestných činů a přestupků z hlediska jejich sociálního postavení (vyloučení) a ani etnické příslušnosti. Ochrana osobních údajů rovněž neumožňuje ani pro výzkumné účely hodnotit jednotlivé případy trestných činů a přestupků z hlediska sociální a etnické příslušnosti pachatelů. Tendence v této oblasti byly vyhodnocovány v rámci řízených rozhovorů a dotazníkového šetření s pracovníky z oblasti orgánů činných v trestním řízení (PČR), pořádkových služeb (MP) a sociálních pracovníků v praktické části této práce. Postoj osob sociálně vyloučených k této problematice byl rovněž hodnocen v rámci dotazníkového šetření. Specifikace vztahu mezi sociálním vyloučením a kriminalitou v Holešově je jedním z cílů této práce. Samozřejmě že se v hodnocení tohoto vztahu projevují statistické chyby, neboť oficiální sledování (jak již bylo uvedeno, důsledně odmítající hodnocení sociální vyloučenosti a etnicity) sleduje pouze zjištěnou kriminalitu. Ta je nahlašována zejména v případech páčání trestných činů a přestupků sociálně vyloučených vůči většinovému obyvatelstvu. Samozřejmě při obecně uváděném cca 25 % nenahlášení trestné činnosti zejména u drobnějších krádeží, poškozování cizích věcí, sexuálně motivovaných činech a drobnějších krádeží, poškozování cizích věcí, sexuálně motivovaných činech a drobnějším násilím. V oblasti páčání přestupků je tento podíl nenahlášených, a tedy nevidovaných přestupků neznámý, ale je určitě násobně větší. Pravděpodobně ještě větší objem nenahlášených trestných činů a přestupků existuje přímo uvnitř komunity sociálně vyloučených a v sociálně vyloučených lokalitách. Zde existuje řada projevů kriminálního chování a jednání, které nejsou nijak evidovány. Oběti je nehlásí orgánům činným v trestním řízení, a to jak z důvodu „rodinných tradic“ zejména v romských komunitách, kde platí patriarchální způsob vyřizování sporů a trestů jak v rámci (i širších) rodin, tak i ze strany vedoucích osobností, neformálních vůdců těchto komunit. Ale i v současné době, kdy dochází k rozpadu tradičních romských komunit (úroveň tradičních vztahů v těchto komunitách by stála za zvláštní výzkum), existují určité zásady „cti“, které odmítají například hlášení („udávání“) spáchaných trestných činů a pachatelů. Celkově platí, že v sociálně vyloučených ko-

munitách tendují jejich členové k řešení spáchaných trestných činů vůči sobě „vlastními silami“, což vyplývá mimo jiné i z nedůvěry ke státním a městským orgánům (o orgánech činných v trestním řízení nemluvě), které pocítují jako určitou hrozbu, případně se (někdy i důvodně) domnívají, že v případě šetření trestného činu (přestupku), na nich spáchaného, může dojít k odhalení jejich kriminálního chování. A samozřejmě zde funguje částečně i solidarita mezi sociálně vyloučenými, která může ovlivnit postoj poškozeného, který se může cítit donucen trestný čin – přestupek nenahlásit, aby nebyl ostatními členy komunity, cítícími solidaritu s pachatelem ostrakizován. Tato oblast nenahlášených trestných činů a přestupků, páchaných uvnitř komunity sociálně vyloučených a v sociálně vyloučených lokalitách, může představovat velký objem této činnosti, neprojevující se v žádných přehledech a statistikách. Tato práce se pokusila zjistit alespoň v dotazníkovém šetření přibližný rozsah této činnosti uvnitř komunity sociálně vyloučených.

5 PROSTOROVÉ SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ V ČESKÉ REPUBLICE – HOLEŠOVĚ

Jak bylo uvedeno v předcházející kapitole, v podmínkách České republiky je užívání výše uvedených pojmů, běžných v západní sociologii, obtížné, protože prostorové vyloučení zde sice také existuje, ale zejména segregace sociálně vyloučených má mnohem rozostřenější hranice, než ve „velkých“ zemích (Francie, USA,...). Dochází k relativně intenzivnímu průniku sociálních vrstev a společnost je celkově mnohem více nivelizovaná (což je samozřejmě mimo jiné dědictvím socialistické éry, kdy bylo zásadním společenským cílem vyrovnávání nejen sociálních, ale i národnostních a jakýchkoliv jiných rozdílů a odlišností). I když tedy historicky byla existence ghatt ještě v 19. století v našich zemích běžná, a dokonce v Holešově bylo jedno z největších moravských židovských ghatt - z celkového počtu 4 500 obyvatel v polovině 19. století žilo v holešovském ghettu více než 2 000 obyvatel, přičemž je zajímavé, že cca 15 % obyvatel ghetta nebyla židovské národnosti ani vyznání, naopak řada bohatých Židů žila mimo ghetto (na náměstí z 66-ti domů patřilo 12 židovským rodinám), forma ghetta zde zcela zmizela. [7]

Jak bylo uvedeno výše, formalizované znaky velkých sociálně vyloučených útvarů – ghatt – mají v ČR spíše podnikatelské či sídelní okruhy obyvatel asijského původu. Tyto lokality přitom nejsou segregovány z vnějších příčin, ale zejména z vnitřních – z rozhodnutí jejich provozovatelů, kteří takto naplňují své podnikatelské představy. Tržnice vietnamských prodejců využívají částečně společné zásobování, ale zejména fungují jako obrana proti zásahům státních orgánů, které se snaží zabránit např. prodeji falšovaných značek, nealkoholického alkoholu a cigaret apod. a v těchto tržnicích (ghettech) fungují signální mechanismy, varující před kontrolami a dalšími kroky státních orgánů. Takže je „obětována“ jen malá část porušovatelů předpisů či zákonů a ostatní zmizí ve složité struktuře tržnice bez trestu i bez ztráty (zabavení) zboží.

Pro lokality sociálně vyloučených, lokality chudoby, spíš (a plně v Holešově) platí model, který lze popsat následujícím způsobem:

- Vznik „kondenzačního“ jádra sociálně vyloučené lokality (forma domu – domů) určených zejména městem pro sociální bydlení. Zde se spíše uplatňuje historický model „kolonie“ – tedy sídliště, zejména v 19. století budovaném buď zakladateli – vedením továren, které se tak snažilo stabilizovat své zaměstnance z dělnických profesí

(jednalo se samozřejmě o snahu udržet si vyučené, nebo zaučené dělníky i s rodinami, neboť jejich zaučování bylo pro zaměstnavatele nákladné a neefektivní), nebo sociálně slabšími skupinami osob, které neměly dostatek prostředků pro pořízení standardního bydlení, a využívali například obci patřící prostranství, na kterém si budovali bez stavebního řízení jednoduché domy. Zde je možné připomenout několik zajímavostí - obrovskou, světově jedinou zaměstnaneckou kolonií byl Baťův Zlín, který překonal samozřejmě veškerá kvalitativní i kvantitativní omezení - zaměstnanecké, především dělnické domky byly budovány na základě unikátních, progresivních architektonických řešení, v kvalitním řemeslném provedení, takže vysoce svými standardy překonávaly bydlení, na které byli noví zaměstnanci Baťových závodů zvyklí ze svých venkovských domovů. Navíc projekt mnoha takovýchto čtvrtí byl přímo grandiózní, na druhou stranu se jednalo pořád o zaměstnaneckou kolonii, určenou k udržení vyučených a zaučených pracovníků v Baťových továrnách. V Holešově vznikla dělnická kolonie zaměstnanců tehdejšího panství hraběte Jana z Rottalu na současné Příční ulici již ve druhé polovině 17. století, jak dosvědčují nejnovější, dosud nepublikovaná dendrochronologická zjištění, přičemž i tato kolonie vykazovala všechny základní znaky – byla postavena nákladem zřizovatele (zaměstnavatele) ve formě typizovaných přízemních domků (na tehdejší dobu s relativně vysokým standardem) a jejím účelem bylo udržet pracovně prověřené zaměstnance i s jejich rodinami ve službě na zámku. Je zajímavé, že obě tyto kolonie – Baťovy domky ve Zlíně i rottalovská kolonie v Holešově, nezdegenerovaly na sociálně vyloučenou lokalitu (na rozdíl od většiny jiných), ale stalo se z nich standardní bydlení pro běžné občany. Důvody tohoto vývoje by bylo zajímavé prozkoumat, snad k němu došlo proto, že obě tyto lokality byly budovány ve vyšším standardu, vymykajícími se tehdy běžnému způsobu bydlení (Baťovy domky), nebo adekvátním tehdejším standardům (Rottalovy domky). Naopak v Holešově na počátku 20. století vznikla typická sociálně vyloučená lokalita – tzv. Vagonka – kolonie nejchudších obyvatel, umístěná ve vyřazených železničních vagoncích na břehu říčky Rusavy (jako zdroje vody pro tuto kolonii). Největší rozmach této kolonie se datuje do první poloviny třicátých let 20. století, tedy doby Velké hospodářské krize, kdy zde žilo až 280 osob. Po druhé světové válce byla tato vagonová kolonie městem Holešovem zlikvidována pro její zcela nevyhovující hygienické podmínky a její obyvatelé (už jen necelých 70 osob) obdrželi městské byty. Další kolonie v Holešově – již výše popsaná kolonie

dělnických domků, zbudovaných Kohnovou nábytkářskou továrnou na přelomu 19. a 20. století v ulici Školní, se ale stala přesně oním kondenzačním jádrem vzniku sociálně vyloučené lokality. [8]

- „ovládnutí“ kondenzačního jádra (kolonie) obyvatelstvem (v podmínkách Holešova několika rodinami) romského původu, u kterého lze kromě sociálního vyloučení na bázi chudoby pozorovat i určitou etnickou segregaci (vnitřní i vnější). Zejména Olašští Romové, kteří přicházejí do ČR od šedesátých a zejména sedmdesátých let mají silné rodinné vazby a tendují k vytváření rodinných lokalit (sídlišť), kterými se vymezují oproti ostatnímu neromskému, ale částečně i romskému obyvatelstvu. Protože ale v takovýchto lokalitách existují silné prvky „kultury chudoby“, je zde mimořádně vysoká nezaměstnanost, prakticky zde neexistuje podnikání ani jiné struktury života, zabraňující sociálnímu vyloučení a hierarchie těchto rodin je spíše parazitická, postupně nad etnickými parametry tohoto osídlení vítězí parametry sociální a ke kondenzačnímu jádru jsou přitahováni (z různých důvodů) i sociálně slabí neromové. Ti často vstupují, zejména v dalších generacích života olašských Romů, (kdy poněkud oslabují rodinná „kmenová“ pouta), do rodinných vztahů a vytváří se tak relativně homogenní struktury sociálně vyloučených skupin, prostorově vymezených („ovládajících“ daný prostor). Hranice mezi sociálně vyloučenými lokalitami a většinou lokalitami není zcela přesná a není neprostupná. Například v Holešově, v době existence lokality (kolonie) „Školní ulice“ bydleli skoro ve všech domech kolonie sociálně vyloučené osoby, ale ve dvou domech v této kolonii bydleli běžní občané, chodící do práce, kteří si tyto domy (s nízkým nájmem od města) zvelebovali a nevykazovali žádné známky sociálního vyloučení. Samozřejmě že docházelo k určitým třecím plochám (stížnosti na hluk, produkovaný obyvateli sociálně vyloučenými, stížnosti na drobné krádeže apod.), ale celkově existoval prostorový průnik sociálně vyloučených lokalit s lokalitami ostatními.
- Občas dochází (i v případě Holešova) k aktivitám obce (vedení municipality), které ještě prohlubují prostorovou sociální okluzi a „zneprůchodňující hranice“ kolem sociálně vyloučených lokalit. Svého času velmi diskutovaným případem bylo vytvoření kontejnerového bydlení pro sociálně vyloučené ve Vsetíně (organizované tehdejší starostou Vsetína, nyní hejtmanem Zlínského kraje a senátorem Jiřím Čunkem). K těmto aktivitám sáhlo i město Holešov – kolonie „Školní ulice“, která se nacházela

v širším centru města (prakticky oddělovala historické jádro města od největšího panelového sídliště Novosady, ve kterém bydlí více než 25 % obyvatel města) byla zlikvidována (s výjimkou jednoho, krajního domu, ve kterém nebydleli sociálně vyloučení – viz výše) a její sociálně vyloučení obyvatelé byli přestěhováni za okraj města. Na ulici Bořenovská bylo vybudováno kontejnerové sídliště, oddělené od města průmyslovými areály drůbežárny a statku (chov hovězího dobytka). Zajímavé je, že z později zkrachovalého areálu drůbežárny bylo developery vybudováno moderní rezidenční bydlení, které má některé prvky citadely – je obeháno plotem, vjezd je pod uzavřenou závorou, působí zde bezpečnostní agentura apod. Toto rezidenční bydlení je od sociálně vyloučené lokality Bořenovská odděleno pouze areálem statku, ale cestu do města mají jeho obyvatelé společnou s obyvateli sociálně vyloučené lokality. Tento akt vytvoření podstatně větší segregace sociálně vyloučených tehdejší vedení města zdůvodňovalo snahou ochránit většinové obyvatelstvo před negativními projevy obyvatel kolonie ve Školní ulici (s tím, že velká část obyvatel Holešova - minimálně obyvatelé sídliště Novosady – musí několikrát denně přecházet přes tuto ulici) a dále špatným stavebním stavem objektů v kolonii. Nezveřejněným, ale jistě významným důvodem byl tlak developerů na uvolnění exkluzivní lokality pro výstavbu domů a v neposlední řadě vzor výše uvedených opatření v nedalekém Vsetíně, která byla sice často kritizována, ale také prezentována jako vzor energického řešení ochrany většinového obyvatelstva před excesy sociálně vyloučených, zejména Romů.

Sociálně vyloučení obyvatelé Holešova mají ve vztahu k sociálně vyloučeným lokalitám v Holešově (zejména kolonie na ulici Bořenovská, částečně domy pro sociálně slabé na Palackého ulici č.p. 507 a 183) svá specifika. Je to dáno svým způsobem venkovským charakterem města, vývojem koexistence mezi sociálně vyloučenými a nevyloučenými a samozřejmě v ČR běžnou nivelizací životní úrovně a postojů. Kromě výše uvedených lokalit sociální exkluze existuje ve městě řada (cca 30 %) sociálně vyloučených osob (rodin), které bydlí rozptýleně mezi většinovým obyvatelstvem, jednak částečně v sociálních bytech ve vlastnictví města, částečně v bytech soukromých vlastníků, kteří se sociálně vyloučenými mají nějaký vztah (přátelský, rodinný apod.), případně jim poskytují ubytování ze sociálních, nebo i podnikatelských důvodů (i když v Holešově neexistují chudinské ubytovny „podnikatelů s chudobou“). I část této skupiny je tvořena Romy, těch je ale (na rozdíl od sociálně

vyločených lokalit) menšina, odhadem cca 20 % (stejně jako neromů v sociálně vyloučených lokalitách). Skupina sociálně vyloučených v Holešově je ve vztahu k většinové populaci relativně prostupná, dochází k celkem intenzivní komunikaci a hranice mezi sociálně vyloučenými a většinovým obyvatelstvem není ostrá. K této prostupnosti dochází z různých důvodů:

- Zaměstnávání sociálně vyloučených v rámci veřejně prospěšných prací, organizovaných městem a organizacemi města, což zprostředkovává komunikaci mezi oběma skupinami;
- Osobní a rodinné vztahy mezi sociálně vyloučenými a většinovou populací – týká se to zejména sociálně vyloučených, kteří nebydlí v sociálně vyloučených lokalitách, ale bydlí rozptýleně ve městě. Zde existují sousedské vztahy, sousedská výpomoc apod.;
- Aktivity sociálních pracovníků z jednotlivých sektorů sociální péče (město, Charita, neziskové organizace, podporující sociálně vyloučené).

SHRNUTÍ

Sociální exkluze (vyloučení) je teoreticky podrobně popsáno v řadě odborných prací, zabývajících se sociální problematikou. Obecně lze vyvodit, že existence většího počtu sociálně vyloučených osob (skupin) a jejich umístění na jedno místo vede ke vzniku sociálně vyloučených lokalit – ghett (banlieues), ve kterých se často, při dosažení většího počtu jejich obyvatel a jejich dostatečné izolovanosti násobí negativní projevy sociálního vyloučení, které pro jejich obyvatele vytvářejí „začarovaný kruh“ vlastní sociální exkluze. V případě města Holešova lze najít formální znaky naplňující definici jak existence sociálně vyloučených skupin, tak sociálně vyloučených lokalit (2). Navržené metody šetření by měly ověřit, jak se existence těchto sociálně vyloučených lokalit projevuje a zda i zde dochází k růstu jejich negativních projevů a tím k většímu výskytu (a riziku) kriminálního chování sociálně vyloučených.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 METODY PROVÁDĚNÉHO VÝZKUMU V TERÉNU

Cíle výzkumu

Hlavním cílem diplomové práce je:

- Popsat vztah sociálního vyloučení a kriminality na území města Holešova;
- Zhodnotit jeho vývoj a příčiny s ohledem speciálně na vznik a existenci lokality „Bořenovská“ a obecně s ohledem na sociálně vyloučené lokality ve městě;
- Navrhnout případná opatření pro omezení kriminality sociálně vyloučených, resp. na omezení jejího rozvoje.

Pro dosažení cíle byla navržena a realizována šetření u předem definovaných skupin osob v terénu města. S ohledem na rozsah práce bylo realizováno jednorázové šetření, které však může být s ohledem na potřeby města Holešova doplněno o replikaci, která by mohla zachytit vývoj zjišťovaných názorů. [9]

Pro přípravu šetření byly vybrány tři základní skupiny respondentů:

- a) Pracovníci z oblasti orgánů činných v trestním řízení (PČR), pořádkových služeb (MP), sociální pracovníci;
- b) Osoby identifikované jako sociálně vyloučené (anonymní šetření);
- c) Kontrolní vzorek běžných občanů města.

Pro provádění šetření byly stanoveny následující hypotézy, které by měly být po vyhodnocení a zpracování výsledků hypotéz potvrzeny, resp. vyvráceny (zpřesněny):

- Sociální vyloučení je/není příčinou častějšího kriminálního chování;
- Pobyt v sociálně vyloučených lokalitách zvyšuje/nezvyšuje četnost kriminálního chování;
- Případné vymanění ze sociálně vyloučené lokality může/nemůže přispět ke snížení rizika kriminálního chování;
- Jaká další opatření mohou vést ke snížení rizika kriminálního chování sociálně vyloučených osob;
- Jak velká je oblast kriminálního chování uvnitř sociálně vyloučených komunit (a lokalit), která není nahlášena orgánům činným v trestním (přestupkovém) řízení.

Pro skupinu ad a), u které se uplatnilo jak dotazníkové šetření, tak řízený rozhovor, byly stanoveny následující okruhy otázek:

- Vztah sociálního vyloučení a kriminality;
- Kvantitativní a kvalitativní vývoj kriminálního chování sociálně vyloučených;
- Druhy kriminálního chování sociálně vyloučených;
- Závislost kriminálního chování na lokalitě;
- Navrhovaná opatření na snížení kriminality této skupiny.

Pro skupinu ad b), u které se uplatnilo dotazníkové šetření za aktivní přítomnosti dotazovatele, byly stanoveny následující okruhy otázek:

- Vztah dotazovaných k dodržování zákonů, užívání návykových látek, krádežím, cizímu majetku, násilí a dalším kriminálním činnostem;
- Vztah dotazovaných k lokalitě jejich bydliště (u obyvatel sociálně vyloučených lokalit a u bydlících mimo tyto lokality);
- Zkušenosti dotazovaných s kriminálním chováním, kterého byli sami obětí nebo pachateli a rozsah tohoto chování, které reálně proběhlo, ale které nebylo nahlášeno;
- Způsob řešení trestných činů/přestupků, které oběti ani jejich okolí nenahlásily orgánům činným v trestním (přestupkovém) řízení.

Pro skupinu ad c), u které se uplatnilo dotazníkové šetření, byly stanoveny následující okruhy otázek:

- Hodnocení soužití se sociálně vyloučenými;
- Pocit ohrožení z jejich strany;
- Osobní zkušenost s kriminální činností sociálně vyloučených;
- Hodnocení příčin kriminální činnosti sociálně vyloučených.

Na základě těchto okruhů byly zpracovány dotazníky pro šetření a provedeno vlastní dotazování. Dotazování bylo provedeno:

- Ve skupině ad a) u 10 osob (2 osoby PČR, 4 osoby MP, 4 osoby sociální pracovníci MěÚ – z toho jeden romský poradce, 1 terénní pracovník neziskové organizace – agentury pro pomoc sociálně vyloučeným);

- Ve skupině ad b) u 21 osob, z toho 14 z lokality „Bořenovská“, 7 z lokality sociálního bydlení v domech Palackého č.p. 507 a 193 a 6 bydlících rozptýleně ve městě (mimo sociálně vyloučené lokality). Údaj příslušnosti k romskému etniku. 71 % dotazovaných;
- Ve skupině ad c) u 25 osob – příslušníků většinového obyvatelstva, z toho 6 bydlících v sousedství (do 100 m) vyloučených lokalit města.

U všech dotazovaných byla v rámci šetření provedena jejich stručná identifikace (při zachování zásad GDPR).

Získané informace byly zpracovány formou tabulek s procentním vyhodnocením, výběrově grafů a seznamů názorů a doporučení.

Získané podklady byly konfrontovány s ročními (výročními) zprávami (statistikami) Městské policie Holešov a statistikami přestupkového řízení Městského úřadu Holešov za roky 2014, 2015, 2016, 2017, které poskytly informaci o vývoji kriminality a dále s Komunitními plány sociálních služeb města Holešova pro dané období a jejich vyhodnocení.

7 MĚSTO HOLEŠOV – ZÁKLADNÍ INFORMACE, SOCIÁLNĚ VYLOUČENÉ LOKALITY A BEZPEČNOSTNÍ SITUACE

Město Holešov je menším městem v bývalém okrese Kroměříž, kraj Zlínský. K 31. 12. 2017 ve vlastním městě a jeho místních částech - Dobrotice, Količín, Tučapy a Žopy žilo 11 631 obyvatel (Tučapy – 418 obyvatel, Količín - 359 obyvatel, Žopy -532 obyvatel, Dobrotice - 439 obyvatel).

Ekonomika města nestojí na výrazných odvětvích a podnicích, ve městě se nachází několik menších výrobních podniků. Mezi největší patří čokoládovna Sfinx koncernu Nestlé, která zaměstnává řádově stovky osob – ale zejména v sezonních provozech, dále se zde nachází menší podniky nábytkářské (provozovna podniku TON a.s.), plastikářská výroba, firmy pracující v oblasti elektroniky, obalové techniky, stavebnictví, řada podniků služeb, velko- i maloobchodu a významné školství, zejména je to Vyšší odborná a Střední policejní škola, která zde funguje v internátním režimu a pořádá kurzy pro stovky policistů z povolání. Město je obchodním střediskem pro široké okolí, působí zde 5 prodejen nadnárodních řetězců. Tato struktura městské ekonomiky přináší relativně malou nezaměstnanost – na Úřadu práce bylo k 31. 12. 2017 evidováno 295 nezaměstnaných, přičemž tento počet se od roku 2015 zhruba udržuje.

Přes tyto relativně příznivé poměry existuje ve městě ne zcela určitě ohraničená skupina sociálně vyloučených osob (rodin) a dokonce i dvě lokality sociální exkluze. Tato skupina obyvatel vznikala zejména od druhé poloviny sedmdesátých let, kdy se do města začaly stěhovat skupinky olašských Romů. Původně bylo romské osídlení rozloženo v několika izolovaných domcích. Když se ale k původním romským rodinám začali stěhovat další příbuzní, začalo se toto osídlení soustřeďovat do bývalé dělnické kolonie tzv. Kohnových závodů (dělnické domy továrny TON) ve Školní ulici, nacházející se v širším centru města, kterou prakticky obsadili. Zde se nacházelo na konci 2. tisíciletí cca 120 osob, které lze označit za sociálně vyloučené. Domy v této kolonii byly ve vlastnictví města, které je poskytovalo jako sociální bydlení. Na tuto skupinu se postupně nabalovaly sociálně slabé osoby z místních obyvatel. Ze Školní ulice, resp. z bývalé dělnické kolonie, která se nacházela po jedné straně této ulice, se tak postupně stala sociálně vyloučená lokalita. [8]

Obr. č. 1. Původní zástavba na ul. Školní

Zdroj: Vlastní zpracování

Počet obyvatel této lokality se postupně zvyšoval (zejména přistěhovalectvím rodin ze Slovenska a přesunem sociálně slabých osob z ostatních částí města) a její kapacita nestačila bytovým potřebám. Město se pokusilo řešit nedostatek bytových možností některých z těchto osob jejich ubytováním v městských domech na Palackého ulici č.p. 507 a 183, které byly koncipovány jako sociální bydlení, tím se ale dosáhlo vytvoření jakési dceřiné vyloučené lokality v této oblasti.

Obr. č. 2. Městský dům na ul. Palackého 507

Zdroj: Vlastní zpracování

Vedení města se po roce 2006 inspirovalo tehdejšími postupy vsetínské radnice a po projednání v zastupitelstvu města nechalo původní kolonii ve Školní ulici zbourat. Parcely byly použity na výstavbu řadových rodinných domů developerskými firmami.

Obr. č. 3. Nová výstavba ve Školní ulici

Zdroj: Vlastní zpracování

Současně město vybuodovalo na okraji města v ulici Bořenovská skupinu kontejnerových bytů ve formě jakési osady a tyto byty nabídlo nájemníkům likvidovaných bytů v kolonii ve Školní ulici jako náhradní bydlení. Stanovilo zde podstatně přísnější podmínky užívání těchto bytů. Jedná se o celkem 4 domy (č.p. 1671, 1672, 1673 a 1674), ve kterých je oficiálně ubytováno (má zde trvalé bydliště) 47 osob (č.p. 1671 – 24 osob, č.p. 1672 – 12 osob, č.p. 1673 – 9 osob, č.p. 1674 – 2 osoby). Ve skutečnosti lze odhadnout počet obyvatel v této lokalitě na 80 – 90 osob, z toho cca 60 romské národnosti. S obyvateli jsou uzavírány nájemní smlouvy, které mimo jiné stanoví složení (sice symbolické) peněžní jistoty při uzavření nájmu na řešení případných škod, způsobených nájemcem, podrobně popisuje možnost přijetí dalších osob do domácnosti (přistěhování příbuzných a dalších osob), přičemž nedodržení těchto podmínek je považováno za hrubé porušení nájemní smlouvy a za důvod k odstoupení od této smlouvy ze strany pronajímatele - města, chrání vybavení bytu před zcizením a poškozením a stanoví co nejprůchodnější podmínky pro ukončení nájmu (odstoupení od nájemní smlouvy) ze strany pronajímatele – města. Mezi tyto podmínky např. patří odsouzení nájemce za úmyslný trestný čin proti pronajímateli, jiným nájemníkům v domě i proti cizímu majetku, který se nachází v domě.

Obr. č. 4. Bořenovská ulice

Zdroj: Vlastní zpracování

Tato operace sice „vyčistila“ frekventovanou Školní ulici, nacházející se v těsném sousedství největší městské aglomerace – sídliště Novosady, a v širším centru města, zapříčinila ale vznik nové vyloučené lokality v ulici Bořenovské. Oba dva městské domy pro sociálně slabé občany na Palackého ulici zůstaly obsazeny beze změny – jednak zde trvale žije několik sociálně slabých rodin, jednak některé byty slouží jako přechodné ubytování pro osoby v nouzi.

Ve městě působí obvodní oddělení policie ČR Holešov (OOPČR Holešov) s vlastní služebnou na ul. Palackého 501, velitelem je npor. Mgr. Jan Novák. OOPČR Holešov je podřízeno Krajskému ředitelství policie Zlínského kraje ve Zlíně. Na OOPČR působí v průměru 5 policistů.

Veřejný pořádek ve městě zajišťuje Městská policie Holešov (MP Holešov), která sídlí v prostorách zámku na nám. F. X. Ríchtra 195. Velitelem je Eduard Dlhopolček, DiS. MP Holešov je součástí Městského úřadu Holešov.

Tab. č. 1. Personální obsazení MP Holešov

Zdroj: Vlastní zpracování

Rok	Strážníci MP s osvědčením dle z.č. 553/1991 Sb.	Ostatní pracovníci MP	Asistenti prevence (veřejně prospěšné práce)
2014	13	6	0
2015	12	9	0
2016	12	5	5
2017	12	5	3

Ostatní pracovníci MP zajišťují obslužné činnosti a nepřetržitou službu dohledového pracoviště u kamerového systému (celkem 17 kamer, původně analogové kamery byly postupně vyměněny za digitální – dokončeno v roce 2018) a obsluhu pultu centrální ochrany, na který je napojeno 24 objektů v majetku města (soukromé objekty nenapojeny). Od roku 2016 funguje velmi úspěšně činnost asistentů prevence, kteří jsou podřízeni MP Holešov. Jejich pracovní místa jsou zřizována úřady práce jako součást veřejně prospěšných prací z prověřených a proškolených uchazečů o zaměstnání, evidovaných úřadem práce. Asistenti prevence působí v podstatě jako terénní pracovníci – pohybují se v exponovaných, nebo ohrožených místech města, jsou viditelně označeni vestami v reflexní zeleno-žluté barvě a svým pohybem a přítomností předcházejí konfliktním situacím nebo páchání přestupků či trestných činů. Jsou vysíláni dle pokynů vedení městské policie často do sociálně vyloučených lokalit. Bohužel počet asistentů prevence vychází z možností úřadu práce, které město nemůže ovlivnit. Minimální počet 4 asistentů byl zajištěn jen v roce 2016, v letech 2017 a 2018 se jejich počet pohyboval mezi 2 – 3 osobami a pro rok 2019 existuje důvodná obava, že ani tento počet nebude úřadem práce naplněn. Přitom autorita asistentů je značně vysoká zejména u sociálně vyloučených obyvatel města, a tudíž jejich činnost je značným přínosem pro udržení stabilní bezpečnosti situace ve městě.

Poznámka:

Ve městě Holešově je od počátku 90tých let umístěna Vyšší policejní škola a Střední policejní škola Ministerstva vnitra, která kromě základní výuky zajišťuje řadu kurzů pro přísluš-

níky Policie ČR. Během školního roku se tudíž ve městě pohybuje cca 200 – 300 uniformovaných příslušníků Policie ČR. I o prázdninách, kdy nejsou přítomni žáci řádného studia, se v blízkosti školy a ubytovacích zařízení školy pohybuje řada uniformovaných policistů, neboť ve škole se ve větším rozsahu pořádají kurzy pro aktivní příslušníky PČR. I když nejsou v Holešově ve službě, působí pozitivně na bezpečnostní situaci. Na druhou stranu zejména frekventanti kurzů tráví občas svůj volný čas v pohostinstvích a z toho pramení výjimečné konflikty pod vlivem alkoholu, které občas vznikají mezi frekventanty navzájem či mezi frekventanty a místními obyvateli.

Přestupky a podezření na trestné činy, evidované Městskou policií Holešov

Zatímco PČR nesdílí statistické údaje o počtu řešených přestupků a trestných činů, MP Holešov vydává každoročně od roku 2014 statistiku své činnosti. I když městská policie nesleduje (a ze zákona ani sledovat nemůže), kdo přestupek či činnost, vyvolávající podezření na spáchání trestného činu, spáchal z hlediska národnosti nebo sociálního postavení (a hodnocení tohoto jevu je dále předmětem anonymního dotazníkového šetření, obsaženého v této práci), lze vývoj těchto agregátů použít na obecnou ilustraci vývoje bezpečnostní situace ve městě Holešově.

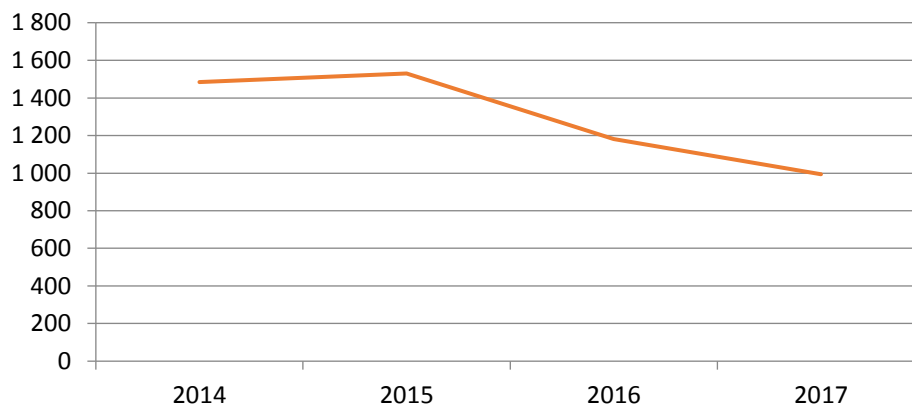
Tab. č. 2. Přestupky a další řešené Městskou policií

Zdroj: Statistika činnosti Městské policie Holešov 2014, 2015, 2016 a 2017

	Přestupky a další řešené Městskou policií	2014	2015	2016	2017
1	Řešené přestupky celkem	1 484	1 530	1 182	994
	Z toho přestupky:				
1a	. na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi	69	13	14	19
1b	. proti veřejnému pořádku	141	58	84	80
1c	. proti občanskému soužití	19	23	14	24
1d	. proti majetku	95	111	67	29
2a	Důvodné podezření za spáchání trestných činů, nahlášené PČR	18	12	18	15
2b	Důvodné podezření za spáchání trestných činů, nahlášené PČR zjištěné z kamerového systému	--	--	21	21
3	Počet osob, převezенých do záchytné stanice	13	19	25	23
4	Počet předvedených hledaných a pohřešovaných osob	6	5	2	2

V grafickém vyjádření je potom vývoj následující:

Přestupky a další řešené Městskou policií

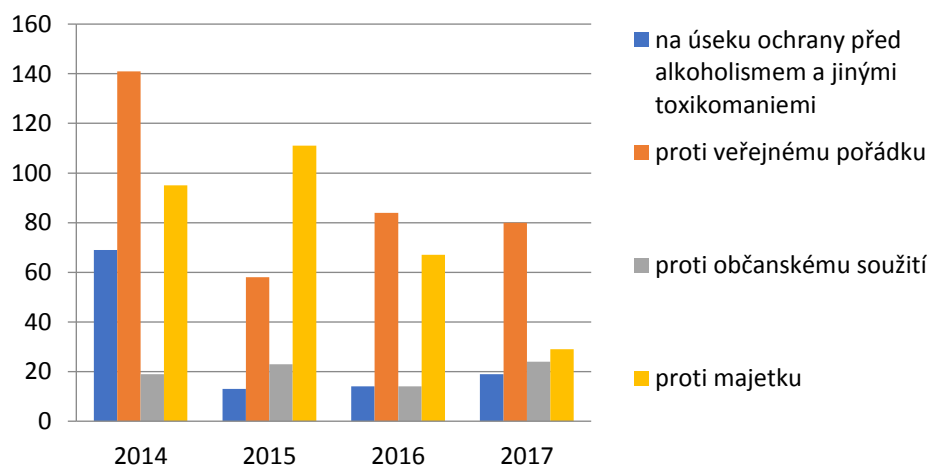

Obr. č. 5. Přestupky a další řešené Městskou policií

Zdroj: Vlastní zpracování

Ve sledovaném období došlo k mírnému poklesu celkového počtu přestupků, řešených městskou policií. Tento jev může být různě interpretován, určitý podíl má však zavedení institutu Asistentů prevence, kteří se pohybují pěšky v regionu města a jako účastníci programu veřejně prospěšných prací osobně znají a jsou schopni kontaktovat řadu potenciálních pachatelů přestupků.

Rozdělení přestupků

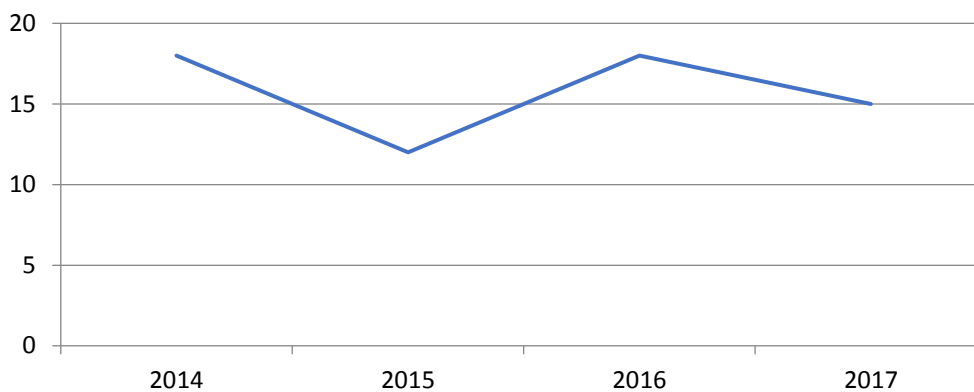

Obr. č. 6. Rozdělení přestupků

Zdroj: Vlastní zpracování

Významný je prudký pokles přestupků na úseku ochrany před alkoholismem a proti majetku, naopak počet přestupků proti občanskému soužití – tedy sousedské konflikty – zůstává prakticky stejný.

Důvodné podezření za spáchání trestných činů, nahlášené PČR

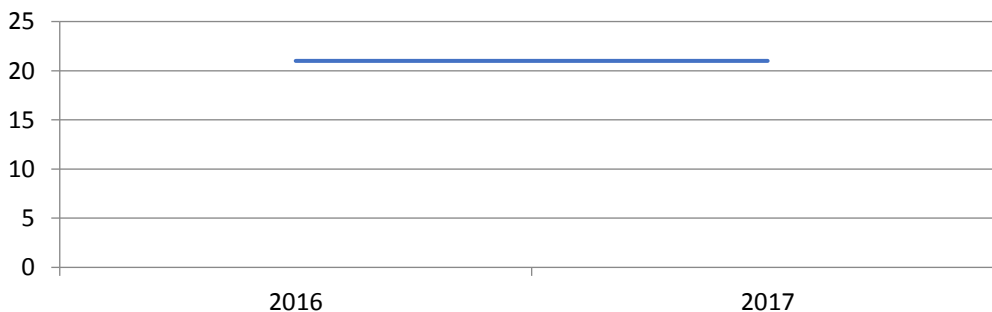

Obr. č. 7. Důvodné podezření ze spáchání trestných činů, nahlášené PČR

Zdroj: Vlastní zpracování

Počet důvodných podezření ze spáchání trestných činů přes určité výkyvy zůstává prakticky stejný (s různými meziročními hodnotami). Páchání trestné činnosti je ale s ohledem na velmi nízký počet (vždy pod dvacet) svým způsobem zanedbatelné.

Důvodné podezření za spáchání trestných činů, nahlášené PČR zjištěné z kamerového systému

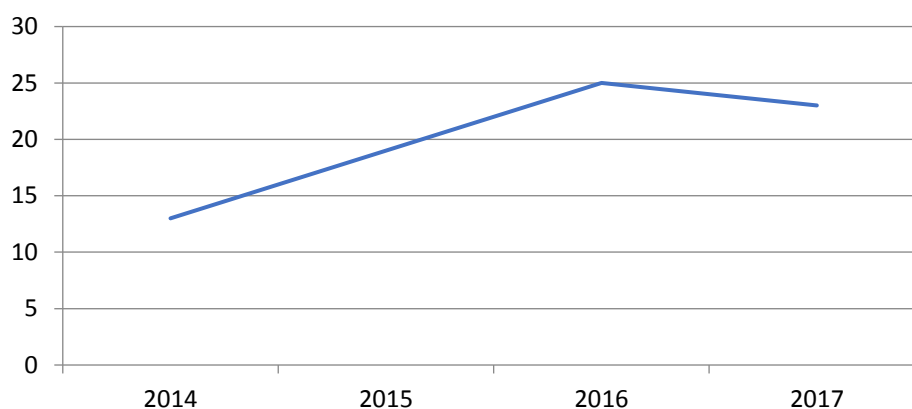

Obr. č. 8. Důvodné podezření ze spáchání trestných činů,
nahlášené PČR zjištěné z kamerového systému

Zdroj: Vlastní zpracování

Jedná se zejména o trestné činy v oblasti dopravy a v oblasti poškozování cizího majetku, s ohledem na zavedení širší sítě kamerového systému, umožňující alespoň v rámci centra města zachycovat případné spáchání trestných činů až během roku 2015 nemají zatím evidované počty dostatečnou vypovídající hodnotu.

Počet osob, převezených do záchytné stanice

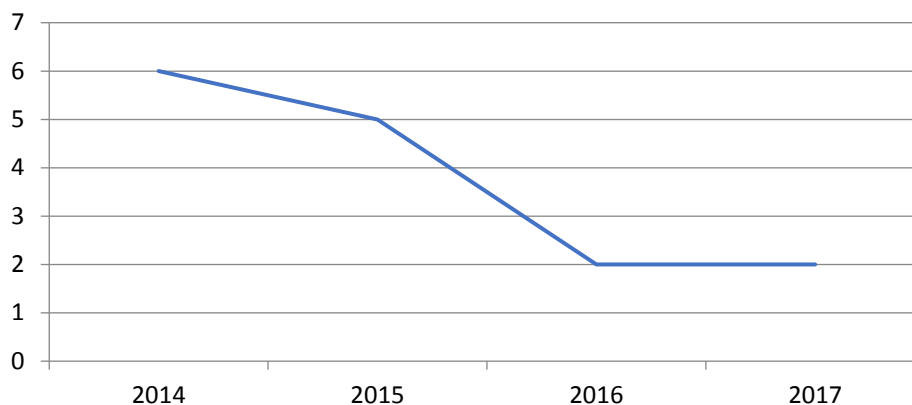

Obr. č. 9. Počet osob, převezených do záchytné stanice

Zdroj: Vlastní zpracování

Oproti roku 2014 došlo zejména v roce 2016 ke zvýšení počtu osob, převezených do záchytné stanice (i když obecně se jedná o malá čísla pod 25 osob ročně). Tyto údaje se svým vývojem rozcházejí s vývojem přestupků na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi, resp. je zřejmé, že všechny přestupky tohoto druhu, spáchané v daném roce skončily převozem do záchytné stanice, některé převozy v roce 2016 dokonce ani nebyly klasifikovány jako spáchání přestupků v této klasifikaci.

Počet předvedených hledaných a pohřešovaných osob

Obr. č. 10. Počet předvedených hledaných a pohřešovaných osob

Zdroj: Vlastní zpracování

Opět lze sledovat pokles počtu předvedených hledaných a pohřešovaných osob, opět s mimořádně nízkými absolutními hodnotami, tedy s nízkou vypovídací schopností hodnoceného vývoje.

Další přestupky, zejména v oblasti silniční dopravy a přestupky ve správním řízení, se netýkají tématu této práce, a proto zde nejsou uvedeny a nejsou řešeny.

Co se týká celkového počtu přestupků, počtu přestupků proti veřejnému pořádku a proti majetku, dochází ke snížení jejich počtu. Přestupky spáchané na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi po prudkém snížení meziročního vývoje mezi lety 2014 – 2015 pomalu narůstají, rovněž došlo k nárůstu osob, převezených do záchytné stanice mezi dvojicí let 2014/2015 a 2016/2017. Od roku 2016 nově sledovaná kategorie důvodného podezření ze spáchání trestných činů, nahlášených PČR, zjištěných z kamerového systému včetně zjištění následných důkazů.

Přestupky řešené příslušným správním orgánem – Městským úřadem Holešov

Porušování zákona – páchaní přestupků řeší ve druhé instanci (postoupené PČR a MP), ale i v první instanci (nahlášené oznamovateli) i správní orgán – Městský úřad Holešov. Přestupky jsou zde řešeny ve dvou relativně samostatných okruzích – přestupky páchané v dopravě řeší specializovaní pracovníci Odboru dopravního a správního a ostatní přestupky řeší přestupková komise, jmenovaná Radou města Holešova, jejímž jednatelem je právník města

z Odboru právního a živnostenského úřadu. Vývoj počtu přestupků, řešených tímto správním úřadem ani jejich struktura se nekryje s vývojem a strukturou přestupků, řešených MP. To je způsobeno poněkud jiným, dvoustupňovým systémem jejich řešení. Zatímco MP řeší vesměs přestupky, jejichž spáchání odhalila při své terénní práci a v rámci neformálního oznámení poškozených (a část z nich postupuje správnímu orgánu k vyřízení), správní orgán kromě přestupků, postoupených orgány Policie ČR a MP řeší přestupky, které jsou mu nahlášeny oznamovateli v relativně složitém, formálním řízení (písemně). Z toho vyplývá, že zejména přestupky páchané v sociálně vyloučených lokalitách, či mezi sociálně vyloučenými obyvateli, se k řízení před správním orgánem dostávají podstatně méně, protože oznamovatelé z této sociální skupiny, kteří nemají problém oslovit (zatelefonovat) městskou policii, nebo PČR, obvykle nepřístupují k písemnému oznámení spáchání přestupku. Tento způsob oznamování přestupků, spáchaných sociálně vyloučenými osobami, nebo v sociálně vyloučených lokalitách, se týká spíše orgánů města jako majitele bytů v sociálně vyloučených lokalitách (přestupky vůči majetku), nebo osob z většinového obyvatelstva, které jsou buď poškozenými, nebo svědky páchaní přestupků (přestupky proti občanskému soužití).

Samozřejmě i při statistickém sledování a vyhodnocování přestupků, řešených správním orgánem – Městským úřadem Holešov – je zachována plná anonymita a přestupky nejsou sledovány z hlediska národnosti ani sociálního postavení účastníků přestupkového řízení. Hodnocení tohoto jevu je rovněž předmětem anonymního dotazníkového šetření, obsaženého v této práci.

Zvýšení počtu přestupků proti občanskému soužití a proti majetku v roce 2017 oproti předcházejícím letům lze vysvětlit částečně změnou metodiky – od počátku roku 2017 přestal platit zákon č. 200/1990 Sb., zákon o přestupcích a začal platit zákon č. 251/2016 Sb., zákon o některých přestupcích. Protože se metodika nového zákona podrobně školila již v roce 2016 lze předpokládat, že správní orgán se snažil projednat část přestupků, spáchaných v roce 2016, až v roce 2017 podle nové (jednodušší) metodiky.

Při zohlednění této skutečnosti lze konstatovat, že vývoj počtu přestupků, řešených správním orgánem (Městským úřadem Holešov) svědčí o určité vyrovnanosti časové řady – počty přestupků se výrazně nemění a nezakládají výraznější vývojové tendence. To je ale zřejmě způsobeno právě menším (okrajovým) vlivem skupiny sociálně vyloučených občanů na daná čísla – přestupky páchané a řešené správním orgánem (Městským úřadem Holešov) se týkají

především většinového obyvatelstva a v současnosti, kdy společnost ani samo město nezažívá větší ekonomické ani sociální výkyvy, se počet těchto přestupků dramaticky nemění ani jedním směrem.

8 ANALÝZA OPATŘENÍ REALIZOVANÝCH PRO ZLEPŠENÍ SOCIÁLNÍ SITUACE

Město Holešov a další instituce se snaží přijímat opatření na zlepšení sociální situace, sociálního prostředí a sociálního začlenění sociálně vyloučených osob. V oblasti sociálních služeb a opatření zatím bohužel město akcentuje spíše péči o seniory a zřejmě si plně uvědomuje, či pokulhává v realizaci opatření nutnosti pracovat intenzivně i na poli sociálního začlenění. Péče o seniory je samozřejmě důležitá a její určitá (menší) část je adresována seniorům ze sociálně vyloučených skupin a lokalit, ale z přehledu věkového složení obyvatel Holešova celkem je zřejmé, že tento problém není jedinou prioritou k řešení:

Sociální situace a sociální služby jsou ve městě Holešov sledovány, monitorovány a částečně i organizovány Městským úřadem Holešov – odborem sociálních věcí a zdravotnictví. Zde na úseku sociální práce a sociálních služeb pro dospělé pracují dva sociální pracovníci, zajišťující sociální poradenství a jeden romský poradce. Všichni tyto úředníci zajišťují i terénní práci. Ve vztahu k osobám sociálně vyloučeným (nebo ohroženým sociálním vyloučením) poskytují mimo jiné sociální poradenství v jejich sociální situaci, spolupracují se státními i nestátními institucemi, které poskytují sociální služby. Osobám, kterým by neposkytnutí pomoci ohrozilo jejich život nebo zdraví, zajišťují tyto pracovníci sociální služby přímo. Kromě toho zastupují osoby, které nejsou schopny samy jednat a nemají zákonného zástupce, vykonávají funkci opatrovníka osobám omezeným nebo zbaveným svéprávnosti, provádějí sociální šetření k žádostem a vyjadřují se k přidělování sociálních bytů. Tito pracovníci rovněž spolupracují s poskytovateli sociálních služeb i s jejich zřizovateli a nadřízenými složkami ve městě a průběžně sociální služby ve své působnosti vyhodnocují. Zprostředkovávají pomoc a kontakt potřebných osob s vybranými nejvhodnějšími poskytovateli sociálních služeb. Při své činnosti se zaměřují na osoby, které jsou ohroženy sociálním vyloučením z důvodu předchozí ústavní nebo ochranné výchovy, výkonu trestu, hospitalizace v psychiatrické léčebně a dále osobám, jejichž způsob života vede ke konfliktu se společností. Spolupracují přitom s příslušnými zařízeními v této oblasti. Tuto činnost vyvíjejí i na žádost státních institucí, jako jsou soudy a Policie České republiky a zpracovávají pro ně šetření, hodnocení a další zprávy.

Na úseku sociálně-právní ochrany dětí, která se týká rovněž dětí ze sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených rodin, působí pět pracovníků. Tito pracovníci se mimo jiného zaměřují na děti a mládež, které jsou ohroženy působením vlivů, vyplývajících

z jejich sociálního vyloučení a souvisejícími jevy. Tito pracovníci jsou nápomocni mimo jiné úpravě a pomoci při zajištění výživného pro nezletilé a zprostředkovávají poskytování sociálních služeb pro děti z rodin ve špatné sociální situaci. Pomáhají při řešení vztahových problémů v těchto rodinách, a to až do úrovně umístování dětí v azylových domech. Dále jsou nápomocni při řešení výchovných problémů dětí a mládeže, zanedbání povinné školní docházky, problémy s užíváním drog nebo jiných návykových látek a ve vztahu k dospělým podezření ze zanedbávání péče o děti. U trvale rozvrácených rodin nebo v případě jiných závažných poruch napomáhají tito pracovníci přebírání dětí do některé z forem náhradní rodinné péče, jako je pěstounská péče (trvalá, nebo na přechodnou dobu), poručnictví a osvojení. Pracují s rodinami v případě potřeb obnovení narušených funkcí rodiny. Kromě přímého působení, sledování a vyhodnocování sociálních služeb pracuje Odbor sociálních věcí a zdravotnictví rovněž s Komunitním plánem, který sestavuje vždy na 3leté období a používá k plánování a koordinaci sociálních služeb, jejich vyhodnocování a informování o jejich provádění a dostupnosti.

8.1 Poskytovatelé sociálních služeb v Holešově

Na území města působí relativně hustá síť poskytovatelů sociálních služeb, zaměřená na různé sociální skupiny – nejen tedy na sociálně vyloučené obecně, ale i na děti a mladistvé a na seniory, s akcentem na případnou sociální vyloučenost. V této síti jsou zapojeny jak orgány města, tak instituce (spolky), působící celostátně i lokálně.

8.1.1 Město Holešov

Kromě organizačních, koordinačních a hodnotitelských činností Odboru sociálních věcí a zdravotnictví Městského úřadu Holešov je město Holešov zřizovatelem příspěvkové organizace Centrum pro seniory. To provozuje plnohodnotný domov pro seniory (118 lůžek) a domov pro seniory se zvláštním režimem (Kopretina – 50 lůžek). Sociálně vyloučených osob a osob ohrožených sociálním vyloučením se tyto služby dotýkají pouze částečně a to seniorů, přecházejícím z této skupiny.

8.1.2 Charita Holešov

Charita Holešov, provozovaná Římskokatolickou církví, a to Olomouckým arcibiskupstvím, je významným poskytovatelem sociálních služeb. Tyto služby poskytuje jak většinovému obyvatelstvu a sledované skupině jen okrajově (pečovatelská služba – placená služba, půjčovna kompenzačních pomůcek – placená služba, domácí paliativní a zdravotní péče), tak

osobám a rodinám sociálně vyloučeným, nebo sociálním vyloučením ohroženým. Jedná se zejména o poskytování sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi (SAS). Je to bezplatná služba, která spočívá ve výchovných, vzdělávacích a aktivačních činnostech, jako je např. pomoc matkám při nácviu schopností malých dětí (nácviu motoriky dětí, komunikace mezi dítětem a matkou, rozvíjení sociálních schopností a dovedností dětí, jako je slušné chování a zásady komunikace), výchovné činnosti (příprava dítěte do školy, rozvoj jeho schopností a dovedností), pomoc dospělým při realizaci jejich rodičovské úlohy (dovednosti při hospodaření s finančními prostředky, dovednosti při péči o dítě, příprava dětí na vyučování a dohled nad jejich školní docházkou, získání hygienických návyků – dospělými i dětmi, dodržování zásad pravidelné zdravotní péče samostatné provádění pracovní výchovy pro děti), vytváření podmínek pro společensky přijatelné a akceptovatelné volnočasové aktivity a to včetně doprovodu dětí na tyto aktivity. Dále jsou v rámci této služby zajišťovány doprovody (a s tím spojená komunikace) dětí i jejich rodičů k lékaři, do školních a předškolních zařízení a zájmových kroužků. Zajištění sociálně terapeutické služby, v tom zejména podpora a pomoc rodičům při jednání s institucemi, či se zaměstnavateli (nácviu provádění pohovorů, komunikace, jednání) a pomoc a asistence (doprovod, podpora a pomoc) při obstarávání běžných životních potřeb, dalších záležitostí a při uplatňování osobních zájmů a práv (například při jednání s úřady a institucemi jako je získání sociálních dávek, bydlení, zaměstnání, dokladů apod.) a pomoc ve vztazích s rodinou – jejich obnovování, upevnění, jednání s orgánem sociálně právní ochrany dětí apod. [10]

Charita Holešov provozuje rovněž nízkoprahový klub COOLNA, který je určen pro děti od zahájení školní docházky do 18 let věku, které pocházejí ze sociálně vyloučených, nebo sociálně ohrožených rodin a jsou ohroženy rizikovým způsobem života nebo jsou v obtížné situaci, jako je mimo jiné požívání alkoholu a drog dětmi, nebo jejich rodiči, problematické vztahy v rodině včetně špatné finanční situace, problémy ve škole (špatný prospěch, velké absence, konflikty s učiteli, spolužáky, setkání se šikanou apod.). Nízkoprahový klub poskytuje dětem, které jej navštěvují, bezpečné zázemí, pohovory („naslouchání“), volnočasové aktivity, podporuje dobré vztahy mezi návštěvníky. [10]

Mezi aktivity, směřované významným způsobem k sociálně vyloučeným či sociálním vyloučením ohroženým, patří rovněž pastorační a dobrovolnická služba. Charita jako církevní organizace nabízí a zprostředkovává pastorační – duchovní službu, kterou využívají k sociálnímu začlenění. Dobrovolnická služba pořádá řadu akcí, které slouží ke zlepšení sociálních

podmínek potřebných, jako je Tříkrálová sbírka, Humanitární sbírka šatstva, Den Charity, Postní almužna a další. [10]

8.1.3 Argo, Společnost dobré vůle Zlín, z.s.

Tento spolek působí v rámci svého terénního programu ve spolupráci s městem Holešov. Tento program je zaměřený zejména na Romy, sociálně vyloučené nebo ohrožené sociálním vyloučením. Poskytuje jim bezplatné asistenční a poradenské služby – jeho terénní pracovníci vyhledávají ohrožené nebo vyloučené osoby, získávají o nich informace a společně s nimi zpracovávají plán řešení jejich situace, učí je samostatně jednat a obhajovat své zájmy, informují je a pomáhají jim při plnění jejich povinností i práv. Terénní pracovníci se snaží zejména o pomoc při komplexním řešení situace sociálně vyloučených či ohrožených – od řešení jejich bytové problematiky či její stabilizace, přes řešení vztahů s rodinnými příslušníky, získání a udržení práce až po hospodaření s finančními prostředky. [11]

8.1.4 Kontaktní centrum PLUS Kroměříž

Jedná se o zařízení Charity Kroměříž, které v Holešově provozuje nízkoprahové zařízení terciální protidrogové prevence. Terénní pracovníci tohoto centra poskytují poradenské a sociální služby závislým na drogách (s výjimkou alkoholu) a jejich blízkým osobám. Aktivně vyhledávají uživatele drog a nabízejí jim poskytování služeb v jejich domácím prostředí. Jedná se zejména o výměnu injekčních stříkaček a příslušenství a testování na přítomnost HIV a hepatitidy C v rámci programu Harm Reduction, snižujícím zdravotní rizika, působení na závislé, aby se nechali léčit a zprostředkování léčby závislosti, poskytování zdravotního a sociálního poradenství, a to jak pro závislé, tak pro jejich blízké a rodinné příslušníky, meditační programy v rodinách. Veškeré služby centra jsou anonymní a zdarma. [12]

8.1.5 Centrum služeb a podpory Zlín o.p.s.

Bezplatná ambulantní a terénní služba sociální rehabilitace osobám s duševním onemocněním – pro dospělé osoby trpící psychózami. Tato péče je poskytována osobám, trpícím zejména psychózami za účelem jejich začlenění do běžného života včetně zajištění bydlení, sociálních návyků, práce a komunikace s okolím. Vzhledem k tomu, že část psychicky nemocných pochází ze sociálně vyloučených skupin, týká se i tato služba sledované skupiny. [13]

8.1.6 Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi – Dětské centrum Zlín, p.o.

Aktivity tohoto centra v podobě intervence terénních pracovníků zasahují rovněž do Holešova. Jedná se o podporu rodin s dětmi a těhotných žen při řešení jejich obtížných životních situací v jejich přirozeném prostředí zejména s cílem zamezit ohrožení dětí. Cílem činnosti je pomoc rodinám s narušenými funkcemi a prevence umístění dětí do náhradní péče, a naopak zajištění podmínek a příprava na návrat dětí z náhradní péče (dětské domovy a náhradní rodinná péče). Terénní pracovníci centra poskytují pomoc rodinám při hospodaření s financemi a v domácnosti jako takové, při udržování domácnosti, při výchově dětí, při upevňování rodinných vztahů, při volnočasových aktivitách, při vyřizování záležitostí na úřadech, při vyřizování běžných záležitostí, doprovázejí děti do školy, na kroužky, k lékaři apod. Tyto služby jsou poskytovány rodinám (i pěstounům) s dětmi až do 18 let věku, které se ocitly v obtížné situaci a které se z ní nedokáží vlastními silami dostat. Rodinám, jejichž dítě bylo umístěno do ústavní nebo dočasné pěstounské péče a rodinám, které usilují o vrácení dítěte z této péče mimo rodinu. Těhotným ženám, které se ocitly rovněž v obtížné životní situaci, která může ohrozit život či zdraví budoucí rodičky či nenarozeného dítěte. [14]

8.1.7 Krizová pomoc – dětské centrum Zlín, p.o.

Centrum působí v celém Zlínském kraji, a tedy i v Holešově. Jeho cílem je pomoc dětem, mladistvým i rodinám s dětmi, které se ocitly v akutní krizové situaci. Službu poskytují odborní pracovníci – krizoví intervenenti, kteří anonymně navštěvují postižené akutními krizovými situacemi a poskytují jim psychosociální pomoc. [15]

8.1.8 Volnočasové instituce

Pomoc zejména dětem a mládeži ze sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených rodin poskytují i některé instituce, zabývající se organizováním volného času. Je to zejména Středisko volného času – TYMY Centrum (zřízené městem Holešov), které obecně slouží pro organizování volného času pro děti a mládež. Některé jeho služby (kroužky, stolní hry, stolní tenis apod.) mají charakter nízkoprahových aktivit a jsou otevřené pro děti ze sledovaného prostředí.

Mateřské centrum Srdíčko (rovněž zřízené městem Holešov), určené pro setkávání matek s malými dětmi, poskytuje společenství, solidaritu a bohatý program pro matky a jejich malé děti, má charakter nízkoprahového zařízení a vítá i matky ze sociálně vyloučeného či ohroženého prostředí.

Sbor Jednoty bratrské v Holešově se významným způsobem podílí na sociálním začleňování sociálně vyloučených a ohrožených osob, zejména dětí a mládeže. Poskytuje dluhové poradenství pro osoby a rodiny ohrožené dluhovou pastí, několik kroužků (airsoft, zumba) i nízkoprahovou klubovnu pro děti a mládež ze sledovaného prostředí. Sbor pořádá rovněž besedy, kurzy a přednášky o rodinných financích, o jednání s úřady, pro uchazeče o zaměstnání apod.

Zvýše uvedeného je zřejmé, že ve městě existuje relativně mohutný záchytný a podpůrný systém pro řešení problémů osob a rodin sociálně vyloučených případně ohrožených sociálním vyloučením. Je samozřejmě otázkou, jak je tento systém efektivní a koordinovaný. Jeho aktivity jsou dostatečně kapacitní, ale naráží na některá omezení:

- Zejména v romské populaci, pokud zde funguje tradiční rodina (a „nerodinné“ vazby a mechanismy) jsou tyto sociální služby odmítány, resp. dochází pouze k jejich částečnému využívání (zneužívání), větší část problémů si tato komunita (nebo část komunity) řeší podle svých představ;
- I ve skupinách, kde tradiční rodina selhává, nebo je v rozkladu, je na nabídku sociálních služeb pohlíženo pouze jako na možnost získání výhod – tedy snahy terénních pracovníků o „výchovu“ zejména dospělých (naučení se komunikace, jednání na úřadech, pracovních návyků apod.) jsou odmítány, případně nevyužívány;
- Vnitřní sociální systémy ve vyloučených lokalitách využívají určitou roztržitost nabídky sociálních služeb a opět pouze využívají výhody, které jim terénní pracovníci nabízejí;
- U sociálních služeb, které nemají sídlo ve městě (a ani trvalé terénní pracovníky – ty má například ARGO) je obtížné zjistit skutečné problémy sociálně vyloučených a někteří z nich „propadávají“ sítí těchto poskytovatelů;
- Limitem pro poskytovatele služeb jsou samozřejmě finanční prostředky, jejichž nedostatek omezuje jejich dosah a účinnost.

SHRNUTÍ

Síť poskytovatelů sociálních služeb, působící v Holešově je relativně hustá a zejména početná. S ohledem na charakter těchto aktivit jako „**služeb**“ se jedná o nabídku, ze které si

mohou potenciální beneficianti vybrat. Role města Holešova jako koordinátora těchto služeb umožňuje prakticky kompletní pokrytí potřeb beneficiantů – sociálně vyloučených osob.

9 ŘÍZENÉ ROZHOVORY A DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Vzhledem k tomu, že řada údajů, týkajících se předmětu této diplomové práce, není statisticky sledována, či se v rámci osobních údajů nemůže zveřejňovat, bylo nutné významnou část informací získat místním šetřením. Toto šetření jsem prováděla osobně, a to dle předem stanoveného plánu v měsících dubnu, květnu a červnu 2018.

9.1 Prováděný výzkum v terénu

Tato diplomová práce má stanovený cíl popsat vztah sociálního vyloučení a kriminality na území města Holešova, zhodnotit jeho vývoj a příčiny s ohledem na vznik a existenci lokality „Bořenovská“ a navrhnout jeho vývoj pro omezení kriminality sociálně vyloučených, resp. na omezení jejího rozvoje. Pro dosažení tohoto cíle byla navržena a realizována šetření u předem definovaných skupin osob v terénu města. S ohledem na rozsah práce bylo realizováno jednorázové šetření, které však může být s ohledem na potřeby města Holešova doplněno o replikaci (replikace), která by mohla zachytit vývoj zjišťovaných názorů. [9]

Pro přípravu šetření byly vybrány tři základní skupiny respondentů:

- a) Pracovníci z oblasti orgánů činných v trestním řízení (PČR), pořádkových služeb (MP), sociální pracovníci;
- b) Osoby identifikované jako sociálně vyloučené (anonymní šetření);
- c) Kontrolní vzorek běžných občanů města.

Pro skupinu ad a), u které se uplatnilo jak dotazníkové šetření, tak řízený rozhovor byly stanoveny následující hypotézy:

- Vztah sociálního vyloučení a kriminality;
- Kvantitativní a kvalitativní vývoj kriminálního chování sociálně vyloučených;
- Druhy kriminálního chování sociálně vyloučených;
- Závislost kriminálního chování na lokalitě;
- Navrhovaná opatření na snížení kriminality této skupiny.

Pro skupiny ad b), u které se uplatnilo dotazníkové šetření za aktivní přítomnosti dotazovatele, byly stanoveny následující hypotézy:

- Vztah dotazovaných k dodržování zákonů, užívání návykových látek, násilí a krádežím;
- Vztah dotazovaných k lokalitě jejich bydliště.

Pro skupinu ad c), u které se uplatnilo dotazníkové šetření, byly stanoveny následující hypotézy:

- Hodnocení soužití se sociálně vyloučenými, pocit ohrožení z jejich strany, osobní zkušenost s kriminální činností sociálně vyloučených;
- Hodnocení příčin kriminální činnosti sociálně vyloučených.

Na základě těchto okruhů byly zpracovány dotazníky pro šetření a provedeno vlastní dotazování. Dotazování bylo provedeno:

- a) Ve skupině ad a) u 10 osob (2 osoby (PČR, 4 osoby MP, 4 osoby sociální pracovníci MěÚ – z toho 1 romský poradce);
- b) Ve skupině ad b) u 21 osob, z toho 14 z lokality „Bořenovská“ a 7 z ostatních lokalit. Údaj o příslušnosti k romskému etniku – 71 % dotazovaných;
- c) Ve skupině ad c) u 25 osob.

9.1.1 Skupina respondentů – pracovníci z oblastí orgánů činných v trestním řízení (PČR), pořádkových služeb (MP) a sociální pracovníci.

Jedná se o skupinu osob, které se profesně zabývají kriminální činností obecně a skupiny sociálně vyloučených osob zvlášť. Lze předpokládat profesionální pohled na danou problematiku, samozřejmě poněkud profesně deformovaný zaměřením jednotlivých podskupin (což se v průzkumu projevilo např. při odpovědích příslušníků Policie ČR a Městské policie a zřejmě vyplývá ze závažnosti řešených porušení zákona – viz dále). Této skupině byl objasněn záměr a cíl diplomové práce a respondenti byli požádáni o spolupráci, kterou poskytli. Vyjádřili tedy ve formě dotazníkového šetření (vyplněno před očima respondentů) kombinovaného typu otázky, směřující na uzavřené, otevřené a polostrukturované odpovědi své názory na danou problematiku.

Položené otázky, zaměřené na názor respondentů na danou problematiku:

1. Vykazuje skupina sociálně vyloučených v Holešově vyšší míru kriminálního chování než ostatní populace?

- 1.a. Pokud je toto kriminální chování dle Vašeho názoru čtenější, můžete odhadem kvantifikovat v procentech, o kolik převyšuje kriminální chování ostatní populace?
2. Které druhy kriminálního chování u sociálně vyloučených jsou nejčastější?
3. Jaká je četnost případů kriminálního chování sociálně vyloučených ve sledovaném období (2014-2017) – zvyšuje, snižuje, zůstává stejná?
4. Závažnost kriminálního chování se ve sledovaném období (2014-2017) – zvyšuje, snižuje, zůstává stejná?
5. Jaká opatření by snížila četnost a závažnost kriminálního chování sociálně vyloučených (řízený rozhovor)?
6. Jak hodnotíte umístění sociálně vyloučených do dvou lokalit v Holešově - domníváte se, že by snížení kriminality prospělo rozptýlení těchto osob mezi ostatní populaci?

Otázka č. 1: Vykazuje skupina sociálně vyloučených v Holešově vyšší míru kriminálního chování než ostatní populace?

Poznámka: Respondentům vysvětleno, že kriminální chování v této souvislosti je pojímáno jako páchaní trestné činnosti (v oblasti přípravy, pokusu i dokonaných trestných činů), páchaní přestupku zejména proti veřejnému pořádku a majetku.

Cílem této otázky bylo zjistit alespoň podle názorů příslušných odpovědných osob, zda se skupina sociálně vyloučených dopouští významnějšího počtu porušení zákona než ostatní populace (tento údaj nelze statisticky vyhodnotit).

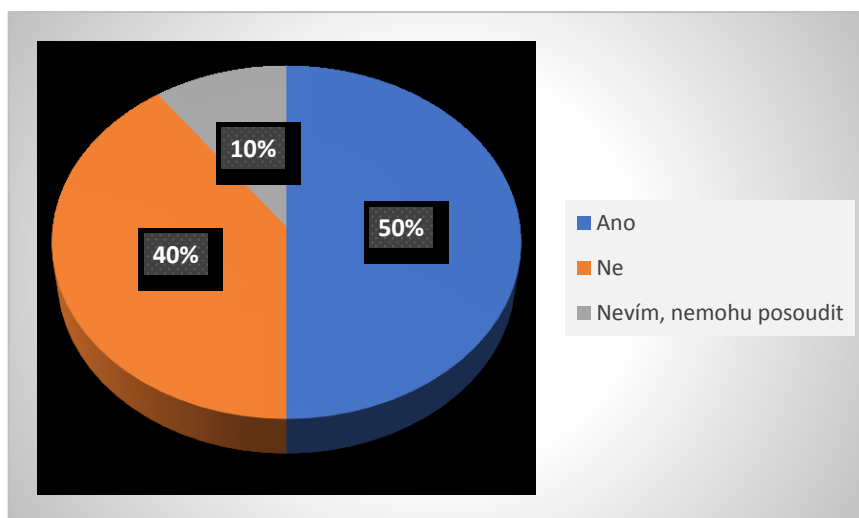
Výsledek šetření:

Tab. č. 3. Míra kriminálního chování vůči ostatní populaci

Zdroj: Vlastní zpracování

	Ano (vyšší)	Ne (nižší)	Nevím, nemohu posoudit
Počet odpovědí	5	4	1
Procenta	50	40	10

Grafické vyjádření:

Obr. č. 11. Míra kriminálního chování vůči ostatní populaci

Zdroj: Vlastní zpracování

K výsledkům šetření poznamenávám, že negativní odpověď (tedy že u sociálně vyloučených není vyšší míra kriminality, než u ostatní populace) poskytli oba dotazovaní příslušníci Policie ČR z místního oddělení. Tento přístup je vysvětlitelný tím, že většina porušení zákonů a nařízení u sociálně vyloučených spočívá spíše v přestupkové činnosti, a nikoliv v páchání trestných činů.

Polovina respondentů sice uvedla, že se skupina sociálně vyloučených vyznačuje vyšší mírou kriminálního chování než ostatní populace, tento názor však není jasně převažující. Na druhou stranu lze předpokládat velké zkreslení, protože respondenti sami nemají a nesledují příslušné statistické údaje a vzhledem k relativně velmi malému počtu sociálně vyloučených v poměru k ostatní populaci pravděpodobně nejsou schopni statisticky posoudit počet reálně spáchaných trestných činů a přestupků v korelaci k počtu osob v obou srovnávaných skupinách. Lze předpokládat, že skutečný počet by byl při vážení těchto činů k počtu osob podstatně vyšší u sociálně vyloučených obyvatel.

Podotázka č. 1.a.: Pokud je toto kriminální chování dle Vašeho názoru čtenější, můžete odhadem kvantifikovat v procentech, o kolik převyšuje kriminální chování ostatní populace?

Poznámka: tato podotázka byla položena pouze respondentům, kteří v první otázce odpověděli kladně – domnívají se, že skupina sociálně vyloučených v Holešově vykazuje vyšší míru kriminálního chování než ostatní populace.

Cílem podotázky bylo získat názor těch respondentů, kteří se domnívají, že sociálně vyloučení v Holešově vykazuje vyšší míru kriminálního chování, v jakém rozsahu toto chování převyšuje kriminální chování ostatní populace, tedy o zhruba kolik procent z hlediska četnosti tato tendence ke kriminálnímu chování u sociálně vyloučených převažuje. Jednalo se opět o zcela subjektivní hodnocení respondentů, u kterého nelze předpokládat žádné exaktní informace. Respondentům nebyla nabídnuta procentní pásma, jejich údaje se ale vešly do tří pásem (vzhledem k tomu, že bylo dotazováno pouze 5 respondentů, byly odpovědi:

- 10 %,
- 15 %,
- 20 %,
- 40 %,
- 60 %.

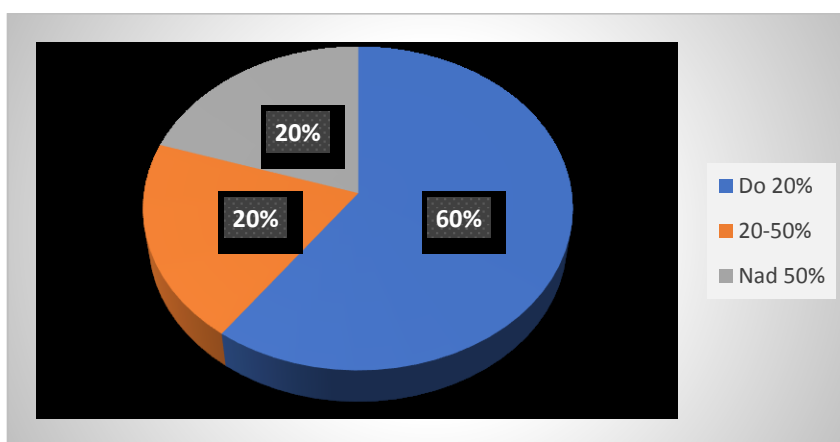
Výsledek šetření:

Tab. č. 4. Odhad vyšší míry kriminality vůči ostatní populaci

Zdroj: Vlastní zpracování

	Do 20 %	20-50 %	Nad 50 %
počet odpovědí	3	1	1
Procenta	60	20	20

Grafické vyjádření:

Obr. č. 12. Odhad vyšší míry kriminality vůči ostatní populaci

Zdroj: Vlastní zpracování

I tato podotázka ukázala, že profesně příslušné osoby hodnotí kriminalitu sociálně vyloučených osob v Holešově jako relativně nízkou. I s ohledem na relativně nízký okruh respondentů (pouze 5 osob – 50 % z dotazovaných odpovědělo, že kriminální chování je ve skupině sociálně vyloučených v Holešově vyšší, než u ostatní populace) 60 % dotazovaných uvedlo, že skupina sociálně vyloučených vykazuje kriminální chování pouze do 20 % více než většinová populace. A jen po jednom respondentu uvedlo, že toto kriminální chování je vyšší o 40 %, případně o 60 %. Je zřejmé, že v Holešově je kriminální chování sociálně vyloučených vnímáno jako relativně velmi malé.

Otázka 2: Které druhy kriminálního chování u sociálně vyloučených jsou nejčastější?

Poznámka: otázka byla položena jako polootevřená, nebyly nabídnuty žádné možnosti s tím, že respondenti byli požádáni, aby vybrali ten druh kriminálního chování, který považují (subjektivně) za nejrozšířenější ve skupině sociálně vyloučených.

Cílem otázky bylo zjistit názor profesně příslušných osob na nejrozšířenější (nejobvyklejší) druhy kriminální činnosti sociálně vyloučených osob v Holešově.

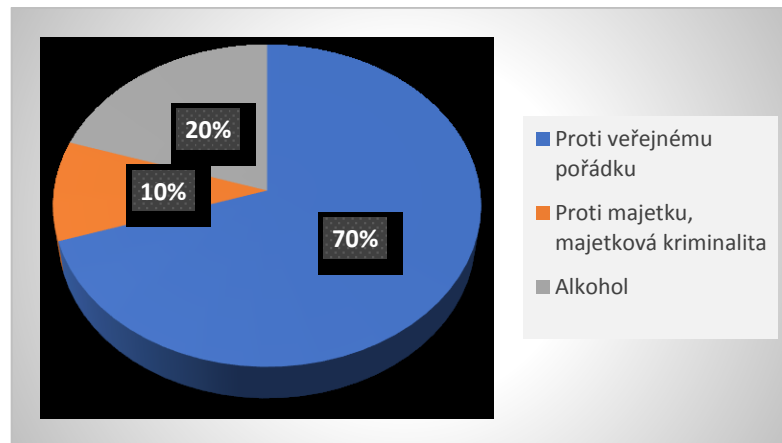
Výsledek šetření:

Tab. č. 5. Nejčastější druhy kriminálního chování

Zdroj: Vlastní zpracování

	Proti veřejnému pořádku	Proti majetku, majetková kriminalita	Alkohol
Počet odpovědí	7	1	2
Procenta	70	10	20

Grafické vyjádření:

Obr. č. 13. Nejčastější druhy kriminálního chování

Zdroj: Vlastní zpracování

Respondenti jednoznačně uvedli jako nejrozšířenější druh kriminální činnosti sociálně vyloučených v Holešově přestupky proti veřejnému pořádku. Těchto přestupků se podle nich (uvedeno v následujícím rozhovoru s respondenty) dopouštějí sociálně vyloučení zejména v místě svého bydliště, tedy zejména v lokalitě Bořenovská, případně na Palackého ulici. Zde poněkud působí fenomén uzavřeného ghetta – sociálně vyloučených lokalit, kde pachatelé nepocítují korektiv většinové společnosti.

Otázka 3: Jaká je četnost případů kriminálního chování sociálně vyloučených ve sledovaném období (2014–2017) - zvyšuje, snižuje, zůstává stejná?

Poznámka: respondentům bylo objasněno sledované a hodnocené období (2014–2017). Všichni respondenti pracují na svých pozicích (ve svých profesích) po celé sledované období s výjimkou jednoho příslušníka Městské policie, který ale před přechodem k MP, působil jako příslušník Policie ČR rovněž v Holešově, takže celé sledované období se zabýval kriminální činností v Holešově. Respondentům nebyly sděleny informace o vývoji počtu přestupků, uvedené v prvním oddíle této části diplomové práce.

Cílem otázky bylo získat subjektivní názor respondentů na vývoj četnosti kriminálního chování sociálně vyloučených v Holešově.

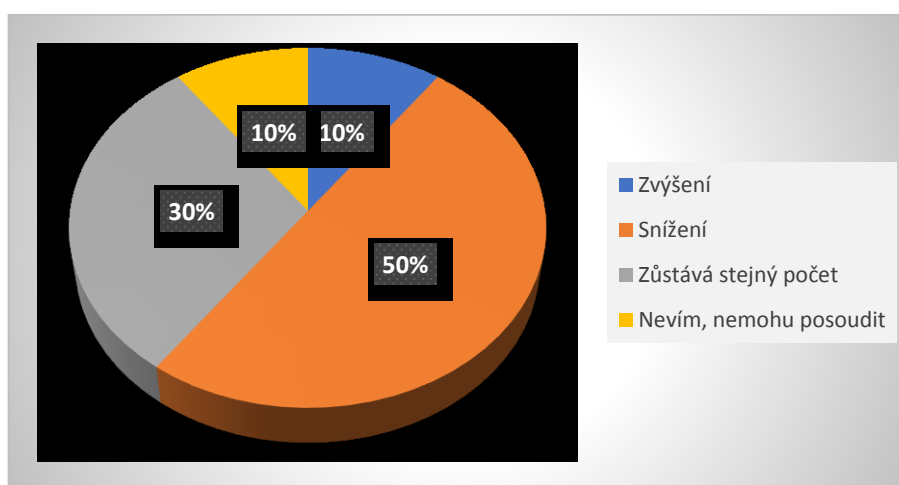
Výsledek šetření:

Tab. č. 6. Vývoj počtu kriminálního chování ve sledovaném období

Zdroj: Vlastní zpracování

	Zvýšení	Snížení	Zůstává stejný počet	Nevím, nemohu posoudit
Počet odpovědí	1	5	3	1
Procenta	10	50	30	10

Grafické vyjádření:

Obr. č. 14. Vývoj počtu kriminálního chování ve sledovaném období

Zdroj: Vlastní zpracování

I tato otázka ukázala relativně velmi příznivé hodnocení vývoje kriminálního chování sociálně vyloučených ze strany profesně příslušných osob. 30 % respondentů se domnívá, že kriminální chování sociálně vyloučených se v čase nemění, 50 % dokonce uvádí snížení vývoje počtu kriminálního chování. Tyto údaje v souvislosti s faktem existence sociálně vyloučené lokality (sociálně vyloučených lokalit) v Holešově svědčí (poněkud v rozporu s ostatními tvrzeními respondentů) o relativně neutrálním působení existence těchto lokalit, naopak pokud respondenti uvádějí, že hlavním problémem v oblasti kriminálního chování sociálně vyloučených jsou přestupky proti veřejnému pořádku a to zejména v místě sociálně vyloučených lokalit, je pozitivní (nebo alespoň neutrální) vývoj počtu případů kriminálního chování spíše indikátorem, že i v rámci sociálně vyloučené lokality (lokalit) dochází k relativnímu uklidňování situace a stabilizaci bezpečnostní situace.

Otázka 4: Závažnost kriminálního chování se ve sledovaném období (2014–2017) - zvyšuje, snižuje, zůstává stejná?

Poznámka – viz otázka č. 3.

Cílem otázky bylo získat subjektivní názor respondentů na vývoj závažnosti kriminálního chování sociálně vyloučených v Holešově. Opět se jednalo o subjektivní hodnocení respondentů, opírajících se o jejich empirické zkušenosti zejména v rámci řešení trestných činů a přestupků sociálně vyloučených osob v Holešově.

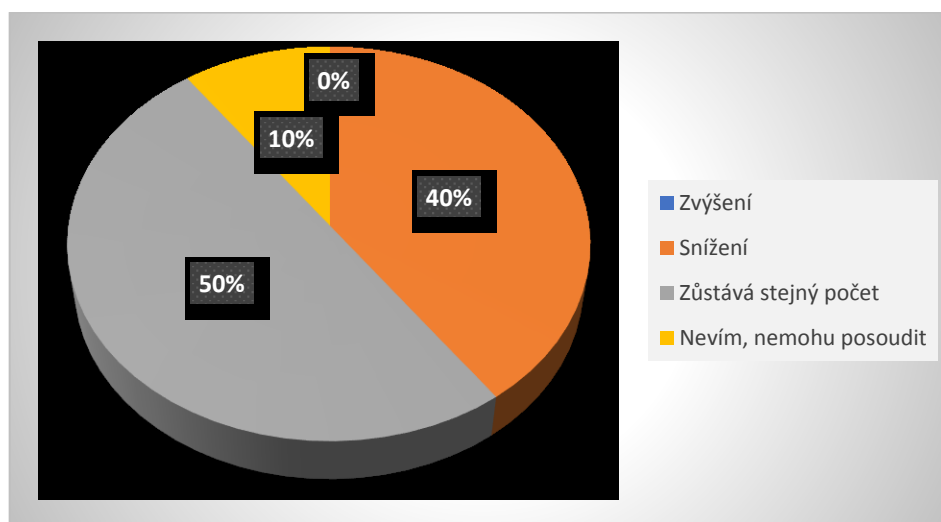
Výsledek šetření:

Tab. č. 7. Vývoj závažnosti případů kriminálního chování ve sledovaném období

Zdroj: Vlastní zpracování

	Zvýšení	Snížení	Zůstává stejná	Nevím, nemohu posoudit
Počet odpovědí	0	4	5	1
Procenta	0	40	50	10

Grafické vyjádření:

Obr. č. 15. Vývoj závažnosti případů kriminálního chování ve sledovaném období

Zdroj: Vlastní zpracování

Výsledek odpovědí na tuto otázku koresponduje s výsledkem odpovědí na otázku č. 3, naopak ještě se prohlubuje relativně pozitivní pocit respondentů z chování sociálně vyloučených

osob v Holešově. 50 % respondentů se domnívá, že závažnost kriminálního chování sociálně vyloučených osob v Holešově zůstává stejná a 40 % se domnívá, že dochází ke snížení závažnosti těchto aktivit. Nikdo z respondentů neuvádí zvýšení závažnosti kriminálního jednání. Opět toto hodnocení nekoreluje s představou negativního vlivu vyloučené lokality na chování jejích obyvatel. Samozřejmě lze při vyhodnocování názorů těchto respondentů přihlídnout k jejich určité „profesní cti“ – jejich posláním je omezovat z různých stran kriminální chování obyvatel Holešova a předcházet mu a samozřejmě zde panuje určitá snaha o ukázání vlastní práce v lepším světle. Na druhou stranu jistě vývoj k počtu případů kriminálního chování sociálně vyloučených, tak vývoj závažnosti těchto případů není nijak dramatický.

Otázka 5: Jaká opatření by snížila četnost a závažnost kriminálního chování sociálně vyloučených (řízený rozhovor)?

Poznámka: tato otázka byla předmětem řízeného rozhovoru, ve kterém se respondenti vyjadřovali – uváděli své nápady. Respondenti byli požádáni, aby uvedli hlavní možná a reálná opatření, nebyli omezeni jejich počtem. Respondenti navrhli:

3x po třech opatřeních,

5x po dvou opatřeních,

2x po jednom opatření.

Cílem otázky (řízeného rozhovoru) bylo zjistit názory profesně příslušných osob na možnosti dalšího snižování četnosti a závažnosti kriminálního chování sociálně vyloučených osob formou vnějších opatření zajišťovaných státem či městem (obcí), zejména systémového charakteru

Výsledek šetření:

- Posílení (personální i věcné – finanční) pořádkových složek státu a města (Policie ČR, městská policie) – 4 x,
- Posílení kamerového systému ve městě, včetně sociálně vyloučených lokalit – 2 x,
- Úprava legislativy – lepší vymahatelnost práva, tvrdší postihy za protiprávní jednání a chování – 2x,
- Zlepšení sociální situace sociálně vyloučených (legislativní – omezení spekulací s chudobou, dluhových pastí, ochrana dětí, zmírnění dopadů exekucí i věcné – optimalizace sociálních dávek – adresnost, zamezení jejich zneužívání, sociální bydlení, rozšíření nabídky útočiště pro matky s dětmi apod.) – 5x,

- Lepší a širší nabídka pracovních míst, motivace k zaměstnanosti (včetně změny legislativy a umožnění většího počtu veřejně prospěšných prací apod.) – 3x,
- Širší a dostupnější nabídka trávení volného času pro děti a mladistvé – 3x,
- Zlepšení výchovy a vzdělávání vč. výchovy k rozumnému hospodaření s finančními prostředky, péče o rodinu apod. - 2x,
- Rozptýlení sociálně vyloučených z ghett – 1x.

Odpovědi respondentů lze rozdělit do dvou oblastí. Jednak se jednalo o návrhy na silová, represivní řešení (posílení pořádkových složek, kamerového systému, zpřísnění legislativy apod.), jednak o opatření spíše sociálního charakteru, a to jak z hlediska legislativního (obecně zamezení „kšeftování“ s chudobou), tak věcného (zvýšení počtu pracovních míst, zejména v oblasti veřejně prospěšných prací, rozšíření nabídky volného času pro děti a mladistvé ze sociálně vyloučených skupin apod.).

Otázka 6: Jak hodnotíte umístění sociálně vyloučených do dvou lokalit v Holešově – domníváte se, že by snížení kriminality prospělo rozptýlení těchto osob mezi ostatní populaci?

Poznámka: tato otázka byla formulována formou dotazníkového šetření, kdy se respondenti vyjadřovali k myšlence, zda by rozptýlení sociálně vyloučených osob ze dvou lokalit, ve kterých jsou shromážděny, přispělo ke snížení kriminality sociálně vyloučených.

Cílem otázky bylo zjistit subjektivní názory profesně příslušných osob na současnou situaci existence sociálně vyloučených lokalit (ghett) a na případné rozptýlení sociálně vyloučených osob mezi většinovou populaci.

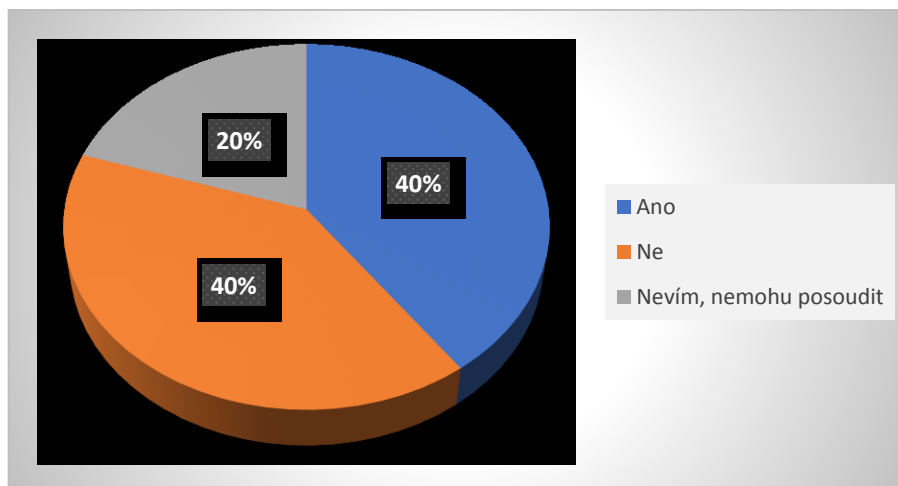
Výsledek šetření:

Tab. č. 8. Vhodnost umístění sociálně vyloučených

Zdroj: Vlastní zpracování

	Ano	Ne	Nevím, nemohu posoudit
Počet odpovědí	4	4	2
procenta	40	40	20

Grafické vyjádření:

Obr. č. 16. Vhodnost umístění sociálně vyloučených

Zdroj: Vlastní zpracování

Respondenti se při odpovědích na tuto otázku neshodli. 40 % se domnívalo, že současný stav existence vyloučených lokalit v Holešově nepřispívá ke kriminálnímu chování a jejich existence není škodlivá, 40 % se naopak domnívalo, že by rozptýlení sociálně vyloučených osob (rodin) mezi většinou populaci přispělo ke zlepšení situace. Všichni čtyři respondenti, kteří souhlasili s rozptýlením, jsou pracovníky Městské policie a při následném rozhovoru poukázali na to, že tento jejich názor vychází z okolnosti, kdy občas řeší různé konflikty v sociálně vyloučených lokalitách mezi sociálně vyloučenými, které mají charakter přestupků proti veřejnému pořádku a že se domnívají, že v případě rozptýlení sociálně vyloučených (rodin sociálně vyloučených) mezi většinou populací a zániku sociálně vyloučených lokalit by k těmto konfliktům nedocházelo. Celkem se ale opět potvrzuje, že v podmínkách Holešově jako malého města s relativně nízkým počtem sociálně vyloučených není (s výjimkou výše uvedených konfliktů, vedoucích k narušování veřejného pořádku) kriminální chování sociálně vyloučených zásadním problémem.

9.1.2 Skupina respondentů z řad osob, identifikovaných jako sociálně vyloučené

Jedná se o skupinu osob, které lze identifikovat jako sociálně vyloučené. Z celkového počtu 21 respondentů, kteří byli ochotni odpovídat na anonymní anketu, bylo 14 (67 %) z lokality Bořenovská (sociálně vyloučená lokalita). U 15 osob z celkového počtu respondentů lze uvažovat o jejich romské národnosti. Všichni respondenti byli starší 18 let. Této skupině byl objasněn záměr a cíl diplomové práce a respondenti byli požádáni o spolupráci, kterou poskytli. Vyjádřili se tedy ve formě anonymního dotazníkového šetření (vyplněno před očima

respondentů). Na otázky, směřující na uzavřené odpovědi, uvedli své názory na danou problematiku. Byli ubezpečeni o absolutní anonymitě a neformálním přístupem k nim byla snaha dosáhnout jejich maximální otevřenosti. Zejména u mladších osob se to podařilo, u starších osob nelze vyloučit určitou formu předstírání a snahy ukázat se v lepším světle.

Položené otázky, zaměřené na názor respondentů na danou problematiku:

1. Dodržování zákonů a nařízení je pro vás běžné/snažíte se o to/ nezajímá vás to?
2. Domníváte se, že řešení konfliktů násilím je běžné/nemělo by se to dělat/je vyloučené?
3. Pití alkoholu je běžné/nemělo by se to dělat/je vyloučené?
4. Užívání drog je běžné/nemělo by se to dělat/je vyloučené?
5. Občasná krádež (např. v obchodě...) je normální/neměla by se dělat, ale je přípustná v případě nouze/vyloučená?
6. Chcete bydlet tam, kde bydlíte, nebo byste se raději přestěhovali do jiné části Holešova?

Otázka 1: Dodržování zákonů a nařízení je pro vás běžné/snažíte se o to/nezajímá vás to?

Poznámka: Musela být respondentům vysvětlena podstata otázky, při úvodním pohovoru byly zodpovězeny dotazy, co se „dodržováním zákonů a nařízení“ myslí ve smyslu „nedělat bordel“, „nervat se“, „neřvat“ apod. Z nabízených odpovědí byla vyloučena odpověď „vždy zákony a nařízení striktně dodržuje“, protože tato nabízená odpověď se velmi často setkávala s námitkou „já bych to chtěl/a dodržovat, ale když mne někdo napadne/řve na mne....., tak se musím bránit...“. Nabízená odpověď v tomto smyslu byla nahrazena odpovědí „Dodržování zákonů a nařízení je běžné“

Zvlášť u této otázky ale bylo zřejmé, že někteří respondenti neodpovídají zcela upřímně, protože v jejich představách by přiznání k tomu, že nedodržují zákony a nařízení, mohlo znamenat jejich případné trestní stíhání či jiné postihy. Proto byla z nabízených odpovědí vyloučena odpověď „zákony a nařízení nedodržuji“, protože takovou odpověď zcela odmítli všichni respondenti.

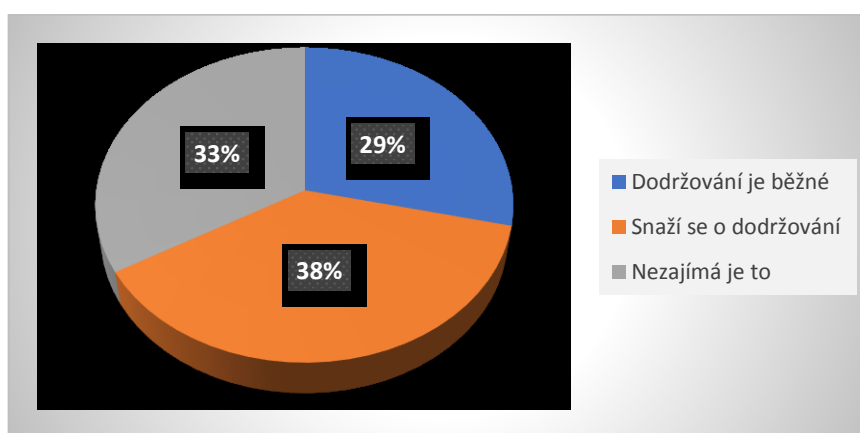
Výsledek šetření:

Tab. č. 9. Vztah k dodržování zákonů, nařízení a pravidel života

Zdroj: Vlastní zpracování

	Dodržování je běžné	Snaží se o dodržování	Nezajímá je to
Počet odpovědí	6	8	7
Procenta	29	38	33

Grafické vyjádření:

Obr. č. 17. Vztah k dodržování zákonů, nařízení a pravidel života

Zdroj: Vlastní zpracování

67 % respondentů uvedlo, že se zákony a nařízení alespoň snaží dodržovat (i když o hodnověrnosti jejich výpovědí lze oprávněně pochybovat a je nutná korekce). Obecně ale alespoň fakt, že se respondenti snaží odpovídat pozitivně ve vztahu k dodržování zákonů a nařízení svědčí o respektu k těmto normativním aktům a jejich dodržování, i když realita nemusí odpovídat odpovědím.

Otázka 2: Domníváte se, že řešení konfliktů násilím je běžné/nemělo by se to dělat/je vyloučené?

Poznámka: první ze čtyř otázek, které se týkají kriminálního chování (podmínek vzniku kriminálního chování) u sociálně vyloučených a zejména chápání tohoto chování sociálně vyloučenými. Před položením těchto otázek probíhal s respondenty rozhovor ve snaze získat jejich důvěru a navodit maximálně otevřenou atmosféru a získat upřímné a objektivní odpovědi.

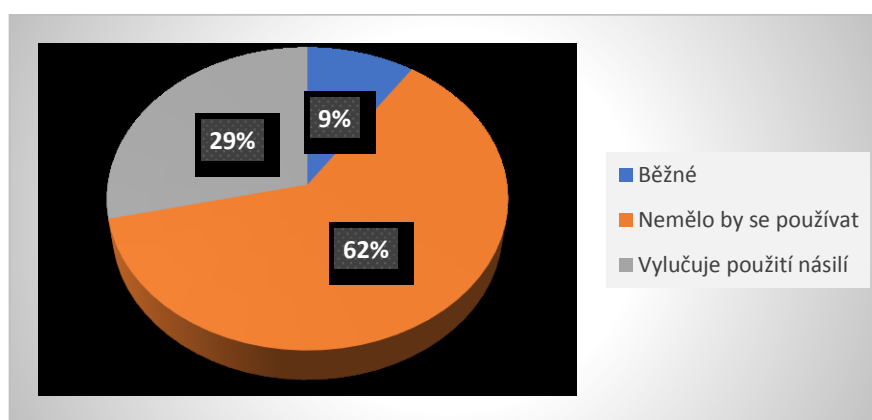
Výsledek šetření:

Tab. č. 10. Vztah k používání násilí (řešení konfliktů apod.)

Zdroj: Vlastní zpracování

	Běžné	Nemělo by se používat	Vylučuje použití násilí
Počet odpovědí	2	13	6
Procento	9	62	29

Grafické vyjádření:

Obr. č. 18. Vztah k používání násilí (řešení konfliktů apod.)

Zdroj: Vlastní zpracování

Používání násilí (opět přes nutnost určité korekce) je u sociálně vyloučených osob v Holešově považováno za relativně jasně nepřipustné, nebo alespoň negativní. Tomu ostatně nasvědčuje i velmi nízký výskyt přestupků a trestných činů, ve kterých násilí hraje roli.

Otázka 3: Pití alkoholu je běžné/nemělo by se to dělat/je vyloučené?

Poznámka: Druhá otázka týká se kriminálního chování (podmínek vzniku kriminálního chování) u sociálně vyloučených a zejména chápání tohoto chování sociálně vyloučenými. Nadměrné požívání alkoholických nápojů zde působí jako případný startér kriminálního chování.

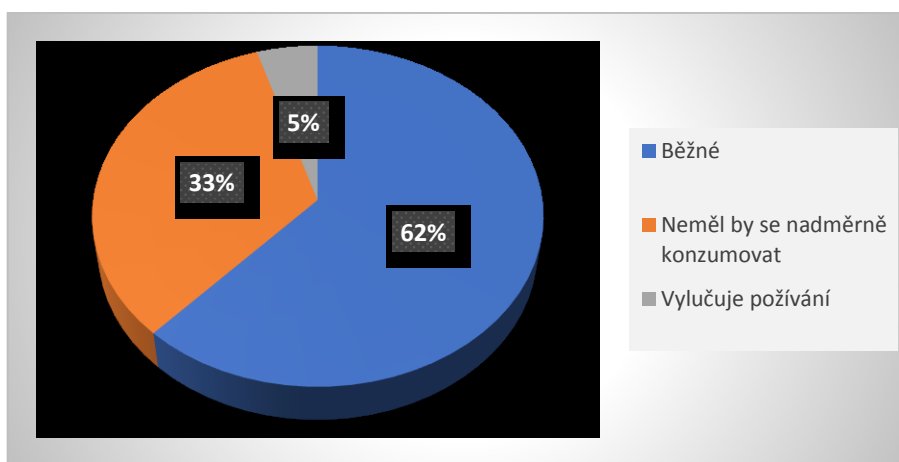
Výsledek šetření:

Tab. č. 11. Vztah ke konzumaci alkoholu

Zdroj: Vlastní zpracování

	Běžné	Neměl by se nadměrně konzumovat	Vylučuje požívání
Počet odpovědí	13	7	1
Procento	62	33	5

Grafické vyjádření:

Obr. č. 19. Vztah ke konzumaci alkoholu

Zdroj: Vlastní zpracování

Z odpovědí respondentů vyplývá značná tolerance vůči konzumaci alkoholických nápojů. To je ovlivněno nejen sociálními podmínkami a výchovou, ale i obecně prostředím moravského maloměsta, kde zejména u starší generace nepředstavuje požívání alkoholických nápojů stigma ani závažnější problém, je naopak výrazem běžného společenského statusu nejen u sociálně vyloučených, ale i u většinové populace. Zajímavý je naopak výskyt jedné osoby, která se otevřeně přihlásila k abstinenci, což je opět nejen v prostředí sociálně vyloučených, ale vůbec v prostředí sociálních struktur města mimořádně výjimečné.

Otázka 4: Užívání drog je běžné/nemělo by se to dělat/je vyloučené?

Poznámka: Třetí otázka týká se kriminálního chování (podmínek vzniku kriminálního chování) u sociálně vyloučených a zejména chápání tohoto chování sociálně vyloučenými. Užívání drog zde působí jako případný startér kriminálního chování. Při vyplňování dotazníku

byly vysvětleny respondentům (na jejich dotazy) druhy sledovaných drog, a to včetně marihuany („trávy“), tedy že se jedná i o „měkké“ drogy.

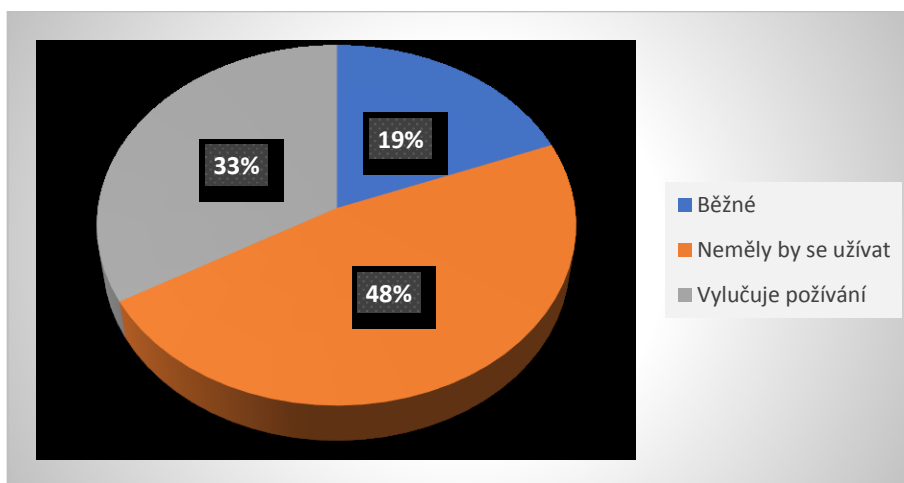
Výsledek šetření:

Tab. č. 12. Vztah k užívání drog

Zdroj: Vlastní zpracování

	Běžné	Neměly by se užívat	Vylučuje požívání
Počet odpovědí	4	10	7
Procento	19	48	33

Grafické vyjádření:

Obr. č. 20. Vztah k užívání drog

Zdroj: Vlastní zpracování

Při hodnocení výsledků na tuto otázku je nutno přistoupit k několika korekcím:

- Respondenti (i pokud jejich odpověď byla, že by se drogy neměly užívat) většinou zdůrazňovali, že odpovídají především na „kouření trávy“, tedy užívání marihuany, kterou (částečně i kvůli mediální kampani v posledních letech o legalizaci marihuany pro léčebné účely) nepovažují za drogu v plném smyslu toho pojmu. Distancují se od užívání „tvrdých“ drog, jejichž užívání považují (na rozdíl od marihuany) za nelegální (respondenti příliš nevnímají rozdíl mezi užíváním a držením drog pro vlastní potřebu a jejich distribucí). Působí zde korektiv obav z vlastního ohrožení, kdy ně-

kteří respondenti uvádějí, že se setkávají s marihuanou a s jinými drogami ne (maximálně s extází – „éčkem“), zatímco jiní respondenti o nich prohlašují, že běžně užívají pervitin („perník“), tedy už tvrdou drogu. Reálná situace v této oblasti je zřejmě složitější, než vyplývá z ankety a zasloužila by si hlubší a konkrétnější šetření, zaměřené na užívání drog sociálně vyloučenými.

- Zatímco u požívání alkoholu lze sledovat generační odlišnost (starší berou požívání alkoholu za zcela běžný, nekonfliktní jev, zatímco mladší se od něj distancují), tato generační odlišnost, sice poněkud méně ostrá a zejména převrácené je i u užívání drog v prostředí sociálně vyloučených osob – osoby starší drogy rezolutně odmítají (všech 7 respondentů, kteří užívání drog odmítli, bylo starší 50 let), mladší jejich užívání buď akceptují, nebo alespoň s výhradou tolerují. V této oblasti zřejmě dochází k podstatně vyšší společenské přijatelnosti užívání drog (zejména měkkých – marihuany), než je obecný předpoklad a „kouření trávy“ se považuje (možná nejen u sociálně vyloučených) za zcela přijatelnou a normální aktivitu!

Otázka 5: Občasná krádež (např. v obchodě...) je normální/neměla by se dělat, ale je přípustná v případě nouze/vyloučená?

Poznámka: Čtvrtá otázka týkající se kriminálního chování (podmínek vzniku kriminálního chování) u sociálně vyloučených a zejména chápání tohoto chování sociálně vyloučenými. Svým způsobem „nejkonfliktnější“ otázka, která vyvolávala velkou ostražitost u respondentů, zde musela být pravidelně potvrzena anonymita dotazování. Respondenti oblast krádeží zřetelně vnímají (na rozdíl od alkoholu, drog a svým způsobem i „lehčího“ násilí) jako záležitost jasného konfliktu se zákonem a dotaz v nich vyvolává velkou obezřetnost a obavy z případných postihů nebo jiných problémů a nepříjemností ve vztahu k orgánům činným v trestním řízení.

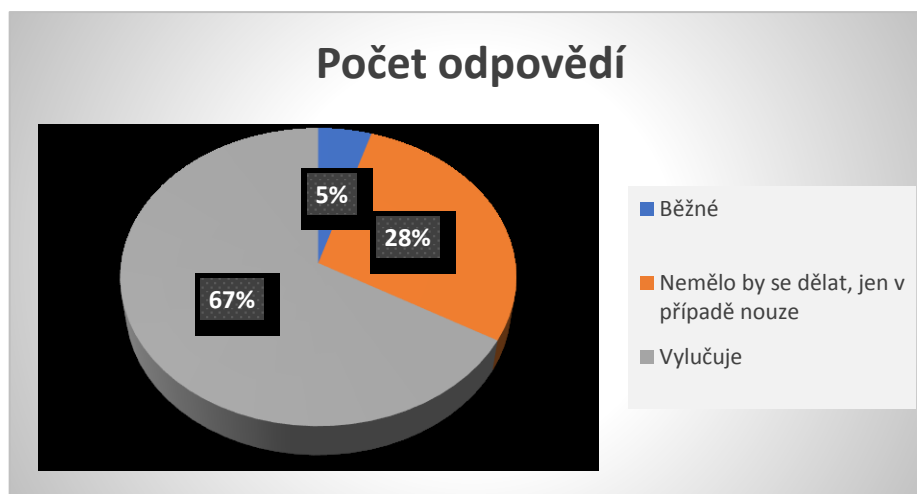
Výsledek šetření:

Tab. č. 13. Vztah k občasným krádežím

Zdroj: Vlastní zpracování

	Běžné	Nemělo by se dělat, jen v případě nouze	Vylučuje
Počet odpovědí	1	6	14
Procento	5	29	66

Grafické vyjádření:

Obr. č. 21. Vztah k občasným krádežím

Zdroj: Vlastní zpracování

Silně zde působí sebekontrola respondentů, kteří se obávají případného postihu. Obecně je na jednu stranu zřetelné uvědomění si nedotknutelnosti soukromého majetku (ve zjednodušeném pojetí „majetku jednotlivých osob“), na druhou stranu se projevuje určitá benevolence (ve střední skupině odpovídající – nemělo by se dělat, jen v případě nouze) vůči krádežím například v samoobslužných prodejnách, které si respondenti nespojují přímo se soukromým majetkem. Zjištěné údaje nelze zcela akceptovat, lze předpokládat, že reálná situace je horší, než respondenti uvádějí (ostatně to, s výjimkou požívání alkoholu, platí zřejmě pro všechny čtyři otázky tohoto druhu).

Otázka 6: Chcete bydlet tam, kde bydlíte, nebo byste se raději přestěhovali do jiné části Holešova?

Poznámka: Základní otázka, mapující spokojenost sociálně vyloučených s jejich bydlištěm. Muselo být respondentům vysvětleno, že jsou dotazováni na lokalitu, nikoliv na kvalitu ubytování (bytového vybavení apod.). Významně působil fakt, že současná sociálně vybavená lokalita (obytné kontejnery) v Bořenovské ulici je z hlediska vybavení bytů (sociální zařízení, kuchyně, topení) relativně dobře vybavená a ve srovnání s jejich dřívějším umístěním v sociálně vyloučené lokalitě Školní (nyní už jako sociálně vyloučená lokalita neexistující – asanovaná), podstatně pohodlnější a lépe vybavená.

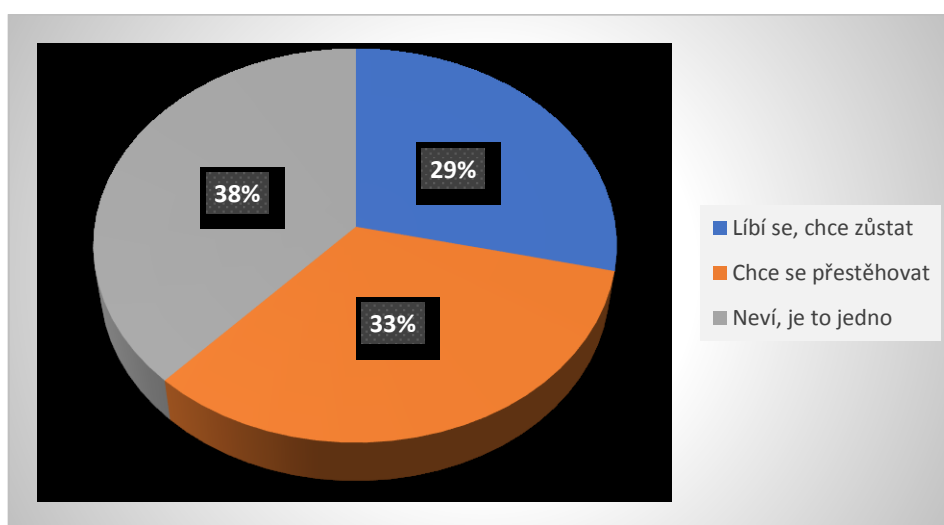
Výsledek šetření:

Tab. č. 14. Vztah k současnému bydlišti

Zdroj: Vlastní zpracování

	Líbí se, chce zůstat	Chce se přestěhovat	Neví, je to jedno
Počet odpovědí	6	7	8
Procento	29	33	38

Grafické vyjádření:

Obr. č. 22. Vztah k současnému bydlišti

Zdroj: Vlastní zpracování

V odpovědích nelze předpokládat výraznější korektiv (s výjimkou původních obav několika málo starších respondentů, zda otázka nesměruje k jejich případnému vystěhování – musely být obavy rozptýleny). Velmi vyrovnané skupiny odpovědí spíše ukazují na to, že sociálně vyloučení nepocítují své umístění do sociálně vyloučených lokalit (ghett) jako zásadní problém – posuzují vybavenost bytů a neuvědomují si problémy vyvolané jejich určitou izolovaností a uzavřeností lokalit. Významná tendence k posuzování vybavenosti ubytování (i když byla snaha při kladení otázek tento faktor minimalizovat) vyplývá mimo jiné také z toho, že ze 7 odpovědí směřujících k tomu, že by se rádi přestěhovali a opustili dosavadní bydliště byli 2 respondenti, bydlící MIMO vyloučené lokality a tři respondenti, bydlící v lokalitě „Palackého“, která je sice určitým způsobem uzavřenou sociálně vyloučenou lokalitou, nacházející se ale v užším centru města, ale v komplexu starých městských domů („činžáků“), kde jsou byty hůře vybaveny. Pouze dva respondenti z hlavní sociálně vyloučené

lokality Bořenovská (která je izolována už svou polohou od zbytku města) uvedli zájem se z ní odstěhovat, i když skupina respondentů z této lokality byla nejvíce početně v anketě zastoupená.

9.1.3 Skupina respondentů z řad osob, které nepatří k sociálně vyloučeným, ale většinové populaci – kontrolní skupina

Jako kontrolní skupina bylo vybráno 25 občanů města z většinové populace. Snaha byla o reprezentativní vzorek populace – 13 respondentek byly ženy, 12 respondentů muži. Z hlediska věkového složení bylo 6 respondentů (3 ženy a 3 muži) ve věku 18 - 28 let, 6 respondentů ve věku 29 – 45 let (3 muži a 3 ženy), 6 respondentů ve věku 46 – 59 let (3 muži a 3 ženy) a 7 respondentů ve věku 60 let a více (4 ženy a 3 muži). Respondenti žijí v různých částech města (s různou vzdáleností od sociálně vyloučených lokalit), což ale zřejmě s ohledem na relativně malou rozlohu města není významné. 3 respondenti žijí v těsné blízkosti menší sociálně vyloučené lokality „Palackého“. Větší sociálně vyloučená lokalita „Bořenovská“ je lokalizována samostatně a přímé sousedy nemá (je obklopena ze strany města areálem bývalé drůbežárny a statku – zemědělského podniku a z druhé strany poli – leží na konci města. Šetření bylo prováděno formou anonymního dotazníkového šetření, kdy byly zjištěny obecné informace o dotazovaných (věk, bydliště) a dále byly anonymně kladeny otázky uzavřeného typu. Pouze poslední otázka byla otevřená, respondenti mohli uvádět své názory na příčiny kriminálního chování sociálně vyloučených, které byly zařazeny do jednotlivých skupin.

Položené otázky, zaměřené na názor respondentů na danou problematiku:

1. Jak hodnotíte soužití se sociálně vyloučenými občany - negativně, pozitivně, neutrálně?
2. Domníváte se, že je kriminální chování sociálně vyloučených v Holešově závažným problémem/standardním problémem/není problémem?
3. Cítíte se ohroženi případným kriminálním chováním sociálně vyloučených spoluobčanů?
4. Setkali jste se osobně/z doslechu s kriminální činností sociálně vyloučených v Holešově?
5. Co je podle vás příčinou kriminálního chování sociálně vyloučených v Holešově?

Otázka 1: Jak hodnotíte soužití se sociálně vyloučenými občany - negativně, pozitivně, neutrálně?

Poznámka: Před zahájením dotazování byly respondentům vysvětleny základní pojmy „sociálně vyloučených osob“ a „sociálně vyloučených lokalit“. Byly zodpovězeny otázky zejména, zda se jedná pouze o osoby romské národnosti, nebo o osoby, které kradou a přepadávají (!). Zde bylo třeba vysvětlit, že se nejedná o problém, spojený v uplynulých letech (před cca 5–6 lety) s romskými gangy ze severní Moravy, které občas projížděly Holešovem a pokud převážně ve večerních hodinách narazily na opuštěném místě na zejména osamělou starší osobu, pod záminkou dotazů na cestu ji obstoupily a okradly.

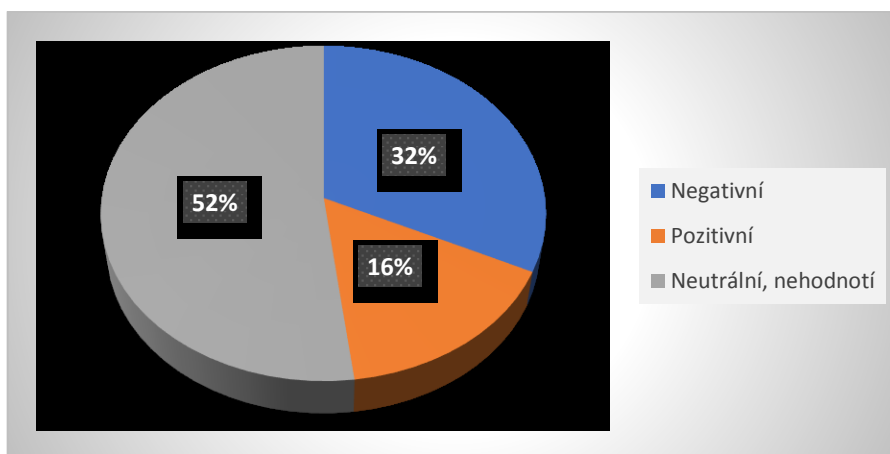
Výsledek šetření:

Tab. č. 15. Hodnocení soužití se sociálně vyloučenými osobami

Zdroj: Vlastní zpracování

	Negativní	Pozitivní	Neutrální, nehodnotí
Počet odpovědí	8	4	13
Procento	32	16	52

Grafické vyjádření:

Obr. č. 23. Hodnocení soužití se sociálně vyloučenými osobami

Zdroj: Vlastní zpracování

V odpovědi se projevila atmosféra malého města, kde místní občané často sociálně vyloučené osoby osobně znají a zaujímají k nim neutrální, někdy dokonce pozitivní postoj. Z osmi

respondentů, kteří uvedli negativní postoj k sociálně vyloučeným, byli všichni tři obyvatelé Palackého ulice (v těsné blízkosti sociálně vyloučené lokality Palackého), kteří (stejně jako většina ostatních respondentů, uvádějících negativní odpověď), při následujícím pohovoru uvedli, že jejich negativní postoj vyplývá spíše z odlišnosti sociálně vyloučených osob z romského etnika. Pouze ve dvou případech byla motivace negativní odpovědi silnější (konflikt se sociálně vyloučenými).

Otázka 2: Domníváte se, že je kriminální chování sociálně vyloučených v Holešově závažným problémem/standardním problémem/není problémem?

Poznámka: Opět byly vysvětleny pojmy sociálně vyloučené osoby a lokality a vysvětlen dotaz respondentů, co si představit jako „kriminální chování“, zejména ve vazbě na sociálně vyloučené (jeden z respondentů např. uváděl jako případ svého názoru na kriminální chování to, že byl podveden při dědickém řízení svým příbuzným, který samozřejmě nepatří k sociálně vyloučeným).

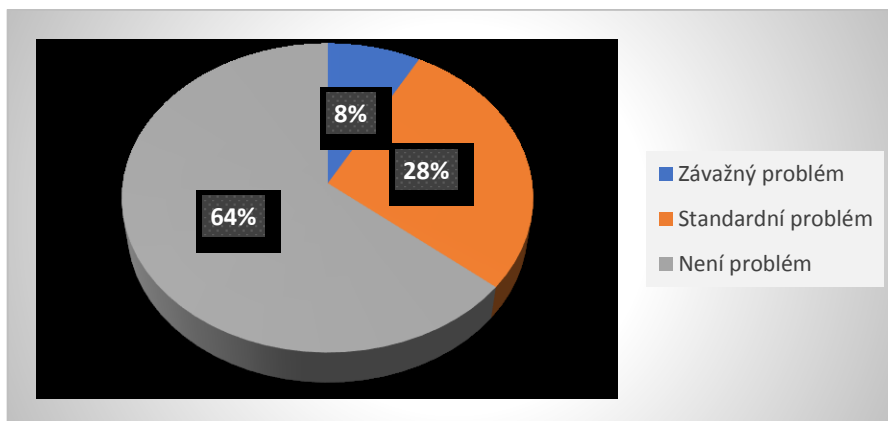
Výsledek šetření:

Tab. č. 16. Hodnocení závažnosti problému kriminálního chování sociálně vyloučených

Zdroj: Vlastní zpracování

	Závažný problém	Standardní problém	Není problém
Počet odpovědí	2	7	16
Procento	8	28	64

Grafické vyjádření:

Obr. č. 24. Hodnocení závažnosti problému kriminálního chování sociálně vyloučených

Zdroj: Vlastní zpracování

Opět se projevuje relativní klid a malá kriminální aktivita sociálně vyloučených na malém městě, většina respondentů jejich kriminální chování nepovažuje za problém. Oba dva respondenti, kteří se vyjádřili ve smyslu závažnosti problému, byli ti, kteří při dotazování v první otázce uvedli osobní zkušenost a konfrontaci s chováním sociálně vyloučených. Celkově z dotazování vyplývá, že respondenti sice na jednu stranu mohou hodnotit své spožití ve městě se sociálně vyloučenými ne zrovna příznivě (zejména s ohledem na odlišnosti života, zvyků a vystupování romského etnika, které pro ně představuje hlavní zástupce sociálně vyloučených), na druhou stranu necítí souvislost s kriminálními aktivitami ve městě obecně s aktivitami sociálně vyloučených osob.

Otázka 3: Cítíte se ohroženi případným kriminálním chováním sociálně vyloučených spoluobčanů?

Poznámka: opět v návaznosti na vysvětlení předcházejících otázek musel být objasněn pojem pocitu ohrožení respondentů, zejména ve vztahu k odsudku vůči odlišnému chování a způsobu života sociálně vyloučených (romská populace).

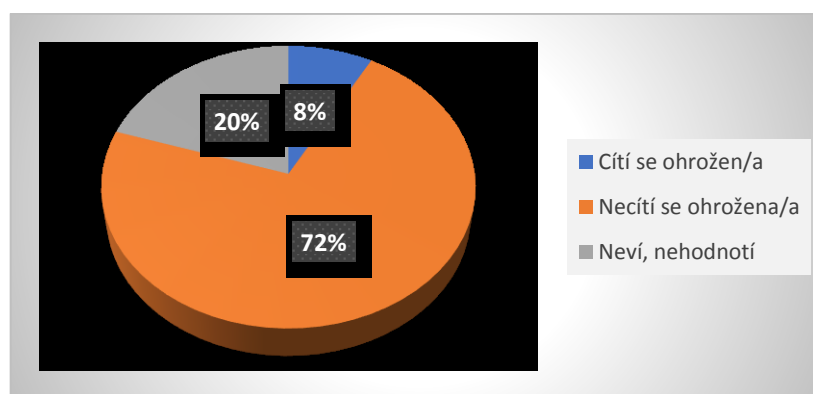
Výsledek šetření:

Tab. č. 17. Pocit ohrožení případným kriminálním chováním
sociálně vyloučených osob

Zdroj: Vlastní zpracování

	Cítí se ohrožen/a	Necítí se ohrožena/a	Neví, nehodnotí
Počet odpovědí	2	18	5
Procento	8	72	20

Grafické vyjádření:

Obr. č. 25. Pocit ohrožení případným kriminálním chováním
sociálně vyloučených osob

Zdroj: Vlastní zpracování

Opět dva respondenti, kteří uvedli, že se cítí ohrožení případným kriminálním chováním sociálně vyloučených osob, jsou ti respondenti, kteří byli s jednáním sociálně vyloučených podle svého tvrzení osobně konfrontováni (resp. takovéto negativní chování zažili ve vlastním okolí). Projevuje se určitá nejistota respondentů, kteří i přes vysvětlení přesně neví, co si mají pod pojmem pocitu ohrožení z kriminálního chování přesně představit. V rámci vedených pohovorů bylo rozhodnuto, že názory „kdybych potkal skupinu mladých Romů v noci na opuštěném místě, tak bych se bál/a“ nebude zařazeno do skupiny odpovědí, směřujících k pocitu ohrožení, protože naopak tyto osoby na doplňující dotaz, zda se bojí Romů, pokud je potkává ve dne ve městě, odpověděly, že toho se samozřejmě nebojí.

Otázka 4: Setkali jste se osobně/z doslechu s kriminální činností sociálně vyloučených v Holešově?

Poznámka: Opět v návaznosti na objasnění dříve položených otázek bylo nutné vysvětlit představu vlastního kriminálního chování jako porušování zákonů a nařízení, nikoliv projevy, které takovéto chování mohou vyvolat (požívání alkoholických nápojů či drog).

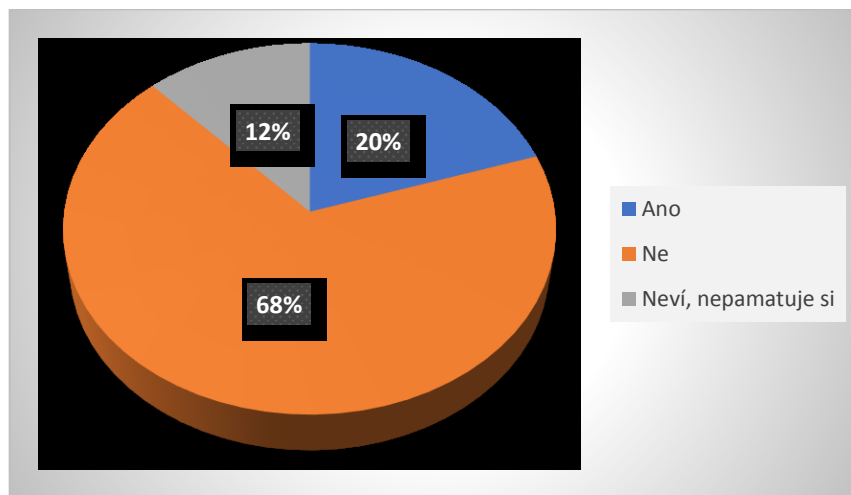
Výsledek šetření:

Tab. č. 18. Osobní nebo autenticky zprostředkovaná zkušenost s kriminální činností sociálně vyloučených

Zdroj: Vlastní zpracování

	Ano	Ne	Neví, nepamatuje si
Počet odpovědí	5	17	3
Procento	20	68	12

Grafické vyjádření:

Obr. č. 26. Osobní nebo autenticky zprostředkovaná zkušenost s kriminální činností sociálně vyloučených

Zdroj: Vlastní zpracování

Při vyhodnocování odpovědí (při rozhovorech s respondenty) bylo značným problémem udržet pojetí kriminálního chování sociálně vyloučených osob, protože řada zejména starších respondentů uváděla kriminální chování příslušníků většinové populace, se kterým se setkali (o němž slyšeli), kteří v žádném případě nepatří mezi sociálně vyloučené, nebo naopak chování sociálně vyloučených, které ale není chováním kriminálním („ti Romové kouří trávu, viděl/a jsem je“). Opět se projevil faktor malého města a relativně konformního chování sociálně vyloučených osob.

Otázka 5: Co je podle vás příčinou kriminálního chování sociálně vyloučených v Holešově?

Poznámka: tato anketní otázka byla realizována spíše formou řízeného rozhovoru, navazujícího na předchozí otázky, během jejichž kladení byly respondentům vysvětleny jednotlivé pojmy, se kterými šetření operovalo. Odpovědi respondentů byly poté, s ohledem na jejich obsah, zařazeny do pěti skupin – okruhů. Pokud respondenti zpočátku odmítali odpovídat („nevím, nezajímá mě to“), podařilo se je přesvědčit, aby se zamysleli nad danou problematikou a alespoň uvedli svůj subjektivní názor na ni. Respondenti nemuseli dát pouze jednu odpověď, mohli jich uvést několik.

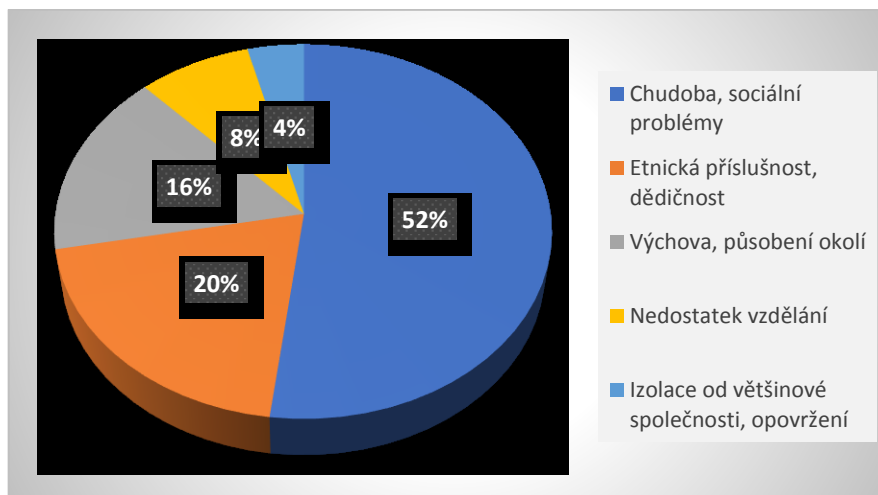
Výsledek šetření:

Tab. č. 19. Hlavní příčina sociálního vyloučení

Zdroj: Vlastní zpracování

	Chudoba, sociální problémy	Etnická příslušnost, dědičnost	Výchova, působení okolí	Nedostatek vzdělání	Izolace od většinové společnosti, opovržení
Počet odpovědí	13	5	4	2	1
Procento	52	20	16	8	4

Grafické vyjádření:

Obr. č. 27. Hlavní příčina sociálního vyloučení

Zdroj: Vlastní zpracování

Lze se domnívat, že odpovědi respondentů nejsou deformovány, s výjimkou relativně velkého důrazu na etnickou příslušnost (5 odpovědí), která spíše odpovídá ostražitosti či negativnímu vztahu některých respondentů k romskému etniku, které pro některé představuje prakticky jediného představitele sociálně vyloučených (a vyvolává negativní emoce z důvodu odlišného způsobu života, jazyka, zjevu a zvyklostí). Většina respondentů uvedla jako hlavní důvod případného kriminálního chování chudobu sociálně vyloučených, faktor izolace od většinové společnosti zjevně není respondenty doceněn.

10 ZÁVĚRY PRŮZKUMU A NAVRŽENÁ OPATŘENÍ

Veškerá zjištění v praktické části této diplomové práci lze interpretovat formou následujících závěrů:

- a) V Holešově patřícím do kategorie malých měst se vyskytují dvě sociálně vyloučené lokality (příčemž jedna má podobu činžovního domu na hlavní městské třídě a druhá je klasickou sociálně vyloučenou lokalitou ve formě „osady – ghetta“. Významnou část obyvatel těchto lokalit tvoří Romové.
- b) Město Holešov samo aktivně vytváří či se aktivně zapojuje do tvorby a fungování záchranných sociálních sítí a institucí, které se snaží zmírňovat či odstraňovat negativa sociálního vyloučení, a to vůči všem věkovým kategoriím, zejména vůči dětem, mladistvým a mladým lidem. Město podporuje příslušné aktivity pomoci sociálně vyloučeným a vytváří pro jejich realizaci příznivé prostředí.
- c) Maloměstský charakter Holešova významným způsobem omezuje kriminální chování sociálně vyloučených obyvatel. Jako jeden z faktorů zde působí existující vazby (sociální i osobní) i v rámci strukturované společnosti města a fakt, že se velká část občanů osobně zná bez ohledu na sociální postavení a vyloučenost.
- d) Výše uvedený fakt působí i na relativně přijatelné vnímání sociálně vyloučených většinovou populací – vnímání způsobu života a aktivit sociálně vyloučených není ve většině případů zvláště kolizní.
- e) Hypoteticky lze ocenit fakt, že i obě sociálně vyloučené lokality jsou ve vlastnictví města – tedy že je zde přiměřené nájemné, jsou stanovena adekvátní pravidla pro užívání bytů a existuje zde i určitý dozor pořádkových složek města. Ve městě není prostor pro „obchodníky s chudobou“ a podnikatele s ubytováním sociálně vyloučených.
- f) I ze strany profesionálně příslušných respondentů (orgány činné v trestním řízení, pořádkové složky, sociální pracovníci) není hodnocení kriminálního chování sociálně vyloučených zvláště ostré, a i když je hodnoceno jako častější než u většinové populace, tento převis není hodnocen jako zvláště výrazný.
- g) Zvláštní a nejednoznačné hodnocení má existence sociálně vyloučených lokalit. Na rozdíl od oficiální teorie není existence těchto lokalit zcela (většinově) odmítána ani

většinou populací, ani profesionálně příslušnými respondenty, ani samými sociálně vyloučenými osobami. Obecně lze odvodit, že převládá názor, že sice v rámci sociálně vyloučených lokalit dochází k většímu výskytu kriminálního chování (zejména převažujícímu druhu tohoto chování – porušování veřejného pořádku), jeho projevy jsou ale „skryty“ v rámci vyloučených lokalit, a tudíž nezasahují příliš většinou populací, které by vadily.

- h) Existence sociálně vyloučených lokalit a chování sociálně vyloučených osob (způsob jejich života) obecně není považován ani většinou populací, ani profesionálně příslušnými osobami za významný problém, navíc i vývojové tendence nejsou negativní.
- i) I z hlediska sociálně vyloučených není problematika jejich případného kriminálního chování (zejména u závažnějších projevů kriminálního chování) příliš zásadní a lze vyzorovat určitý odsudek kriminálního chování.
- j) Obecně je situace v oblasti kriminálního chování sociálně vyloučených osob v sociálně vyloučených lokalitách v Holešově oproti teoretickým předpokladům relativně dobrá. Nelze přesně stanovit podíl sociálních záchranných sítí a aktivit institucí, které zmírňují následky sociálního vyloučení a pracují se sociálně vyloučenými přímo v terénu a poskytují jim relativně kvalitní služby na omezení (vyrovnání) kriminálního chování, které není fatální.

Současná situace v sociálně vyloučených lokalitách a u sociálně vyloučených obyvatel města není srovnatelná se situací většinové populace, ale díky řadě faktorů – malému počtu obyvatel, „přehlednosti“ města Holešova, strukturovaným vztahům v rámci celé populace města a jejich vzájemné provázanosti (mezi sociálně vyloučenými i většinou populací) a v neposlední řadě díky relativně husté záchranné sociální síti a četnosti a aktivitám příslušných institucí nepředstavuje velké riziko a i její vývoj není nepříznivý. Oproti obdobným lokalitám ve větších městech je tento stav relativně dobrý. Hlavním cílem města (orgánů města) by mělo být především tento stav a vývojové tendence udržet, případně postupně zlepšovat. Razantní zásah do stávající situace by zřejmě přinesl spíše komplikace a rizika, je tedy nutné soustředit se spíše na drobnou, trpělivou práci

S ohledem na výše uvedené lze navrhnout následující opatření, která by vedla k:

- Udržení stávající situace v oblasti kriminality sociálně vyloučených skupin obyvatel města Holešova v sociálně vyloučených lokalitách města.

- Udržení relativně pozitivního vývoje – snižování kriminality a závažnosti kriminálního chování v sociálně vyloučených lokalitách města.
- Upevňování a rozvoj vazeb mezi sociálně vyloučenými obyvateli a většinovou populací a tím ke snižování rozdílů a bariér mezi těmito skupinami obyvatel města Holešova.

Pro realizaci výše uvedených cílů lze navrhnout na úrovni města Holešova:

- a) Nadále udržet rozsah a kvalitu podpory sociální záchranné sítě a institucí, podporujících sociálně vyloučené obyvatele města a pokud možno tuto podporu dále rozšiřovat. Zejména podporovat aktivity směřující k pomoci a začlenění dětí, mládeže a mladých lidí (rodin).
- b) Současne udržovat a zlepšovat pravidla a požadavky (včetně jejich efektivního vynucování) na sociálně vyloučené osoby, zejména v sociálně vyloučených lokalitách (dodržování veřejného pořádku jako hlavní problematický okruh kriminálního chování), posilovat pořádkové síly (městská policie) a sociální terénní pracoviště.
- c) Podporovat takové aktivity a systémová opatření, které přispějí k další provázanosti sociálně vyloučených osob s většinovým obyvatelstvem jako hlavní nástroj snížení sociálního napětí a s ním spojeného kriminálního chování (kulturní a společenské akce, sportovní aktivity, nízkoprahové akce a zařízení, akce a aktivity pro děti, mládež apod.)
- d) Nerušit plošně sociálně vyloučené lokality, ale výběrově umisťovat část jejich obyvatel mezi většinovou populací – rozšíření sociálního bydlení např. i ve formě rodinných domů (odúmrťe apod.) pro sociálně vyloučené osoby (rodiny) se zachováním všech pomocných opatření (záchranné sociální sítě). Udržet sociální bydlení výhradně v rukou města a jeho institucí a nedopustit průnik obchodníků s chudobou a podnikatelů s bydlením sociálně vyloučených do města (viz velmi špatné zkušenosti v sousední Bystřici pod Hostýnem, kde město prodalo bývalý hotel podnikateli, který z něj udělal ubytovnu pro sociálně vyloučené, a nakonec ji od něj město muselo za několiknásobek prodejní ceny odkoupit).

SHRNUTÍ

V praktické části byla popsána a analyzována sociální exkluze ve městě Holešově ve vztahu ke kriminalitě (včetně páchaných přestupků). Účelem bylo zjistit, zda v prostředí sociálně vyloučených lokalit (zejména v ulici Bořenovská) dochází k nárůstu či vyšší míře kriminality a navrhnout opatření pro její snížení (či udržení na relativně nízké úrovni).

Vzhledem k tomu, že neexistují oficiální statistická data o kriminalitě sociálně vyloučených osob (skupin), bylo jako hlavní metoda zjišťování potřebných údajů zvoleno dotazníkové šetření (a řízené rozhovory) a to i za cenu určitého zkreslení – subjektivizace zjištěných údajů. Ty byly konfrontovány s oficiálními údaji o kriminálním chování (zejména přestupcích) ve městě, čerpanými ze zpráv městského úřadu o řešených přestupcích a ze zpráv (statistik) městské policie. V praktické části práce byly rovněž popsány instituce a strukturální opatření, určené na pomoc sociálně vyloučeným osobám (skupinám), jejichž činnost mimo jiné směřuje k omezení kriminálního chování.

Provedená šetření byla vyhodnocena a na jejich základě, při porovnání s oficiálními daty o kriminalitě, zejména s ohledem na jejich vývojové tendence byly formulovány závěry a navržena opatření. Obecně lze konstatovat, že kriminální chování sociálně vyloučených osob (skupin) i v sociálně vyloučených lokalitách v podmínkách malého města není zásadním problémem, resp. že tento problém je relativně účinně řešen masivními opatřeními existující záchranné sociální sítě.

ZÁVĚR

Tato diplomová práce si určila za cíl popsat a částečně analyzovat sociálně vyloučené lokality a skupiny obyvatelstva ve městě Holešově a navrhnout pro orgány veřejné moci a sociální péče kroky k omezení této sociální exkluze a zejména jejich projevů ve městě. Vzhledem k nedostatku statistických údajů byla významná část šetření a analýzy provedena prostřednictvím dotazníkového šetření a řízených rozhovorů.

Výsledkem provedených šetření a analýz bylo mimo jiné zjištění, že prostředí maloměsta v Holešově omezuje projevy sociální exkluze a neumožňuje rozvoj kriminálního chování sociálně vyloučených. Rovněž prostředí sociálně vyloučených lokalit s ohledem na jejich malou rozlohu a provázanost s městem nevytváří nadměrné napětí a kriminální excesy.

Orgány veřejné moci a sociální péče, prováděná opatření a zejména fungování institucí sociální záchytné sítě a dalších benefitů pro sociálně vyloučené, se ukazuje jako účinná cesta k omezení sociální exkluze a jejich negativních projevů. V kombinaci s působením prostředí malého města není třeba tyto postupy zásadně významně měnit, doporučuje se pokračovat v nich a prohlubovat je.

Zjištění, provedené v této diplomové práci poněkud upravují doposud obecně přijímané teoretické závěry, které jsou zřejmě poplatné velkoměstskému prostředí. Sociálně vyloučené lokality v menších městech, pokud jejich velikost nepřekročí rozumnou míru, nevykazují zdaleka očekávané negativní projevy, a to ani v oblasti kriminálního chování sociálně vyloučených.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] AntropoWebzin [online]. 2007, 2007(2-3/2007) [cit. 2019-05-08]. ISSN 1801-8807. Dostupné z: http://www.antropoweb.cz/webzin/achive_old/webzin_2-3_2007/02_Tousek.pdf
- [2] VEČERKA, Kazimír. *Mládež v kriminologické perspektivě*. 2009. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-079-3.
- [3] ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. 2002. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-864-7308-2.
- [4] NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace lidského chování* [online]. Praha: Academia, 1997 [cit. 2019-05-08]. ISBN 978-80-200-0592-2.
- [5] KOUDELKOVÁ, Anna a Helena VÁLKOVÁ. *Psychologické otázky delikvence*. 2005. Praha: Victoria Pub., 1995. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 9788071870227.
- [6] GIRTLER, Roland. *Okrajové sociální kultury*. Brno: Masarykova univerzita, 2001. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-2728-2.
- [7] KLENOVSKÝ, Jaroslav. *Židovské památky Holešova*. Holešov, 2010.
- [8] KOLEKTIV AUTORŮ. *Holešov – město ve spirálách času*. Brno: Muzejní a Vlastivědná společnost v Brně, 2018. ISBN 978-80-7275-106-8.
- [9] KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-717-9813-4.

- [10] *Charita Holešov* [online]. 2019 [cit. 2019-05-09]. Dostupné z: <https://www.holesov.charita.cz/>
- [11] *Argo, Společnost dobré vůle Zlín, z.s.* [online]. 2019 [cit. 2019-05-09]. Dostupné z: <http://argozlin.blog.cz/>
- [12] *Charita Kroměříž* [online]. 2019 [cit. 2019-05-09]. Dostupné z: <https://www.kromeriz.charita.cz/socialni-sluzby/kontakti-centrum-plus/kontakti-a-poradenske-centrum-plus/>
- [13] *Centrum služeb a podpory Zlín o.p.s.* [online]. 2019 [cit. 2019-05-09]. Dostupné z: http://www.cspzlin.cz/web-clanek/title_socialni_sluzby.htm
- [14] *Dětské centrum Zlín, p.o.* [online]. 2019 [cit. 2019-05-09]. Dostupné z: <http://www.dczlin.cz/sas/>
- [15] *Dětské centrum Zlín, p.o.* [online]. 2019 [cit. 2019-05-09]. Dostupné z: <http://www.dczlin.cz/kp/>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

PČR Policie České republiky.

OOPČR Obvodní oddělení Policie České republiky

MP Městská policie

MěÚ Městský úřad

SAS Sociálně aktivizační služby

GDPR General Data Protection Regulation

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Obr. č. 1. Původní zástavba na ul. Školní</i>	42
<i>Obr. č. 2. Městský dům na ul. Palackého 507</i>	43
<i>Obr. č. 3. Nová výstavba ve Školní ulici</i>	44
<i>Obr. č. 4. Bořenovská ulice</i>	45
<i>Obr. č. 5. Přestupky a další řešené Městskou policií</i>	48
<i>Obr. č. 6. Rozdělení přestupků</i>	48
<i>Obr. č. 7. Důvodné podezření ze spáchání trestných činů, nahlášené PČR</i>	49
<i>Obr. č. 8. Důvodné podezření ze spáchání trestných činů,</i>	49
<i>Obr. č. 9. Počet osob, převezzených do záchytné stanice</i>	50
<i>Obr. č. 10. Počet předvedených hledaných a pohřešovaných osob</i>	51
<i>Obr. č. 11. Míra kriminálního chování vůči ostatní populaci</i>	64
<i>Obr. č. 12. Odhad vyšší míry kriminality vůči ostatní populaci</i>	65
<i>Obr. č. 13. Nejčastější druhy kriminálního chování</i>	67
<i>Obr. č. 14. Vývoj počtu kriminálního chování ve sledovaném období</i>	68
<i>Obr. č. 15. Vývoj závažnosti případů kriminálního chování ve sledovaném období</i> ..	69
<i>Obr. č. 16. Vhodnost umístění sociálně vyloučených</i>	72
<i>Obr. č. 17. Vztah k dodržování zákonů, nařízení a pravidel života</i>	74
<i>Obr. č. 18. Vztah k používání násilí (řešení konfliktů apod.)</i>	75
<i>Obr. č. 19. Vztah ke konzumaci alkoholu</i>	76
<i>Obr. č. 20. Vztah k užívání drog</i>	77
<i>Obr. č. 21. Vztah k občasným krádežím</i>	79
<i>Obr. č. 22. Vztah k současnému bydlišti</i>	80
<i>Obr. č. 23. Hodnocení soužití se sociálně vyloučenými osobami</i>	82
<i>Obr. č. 24. Hodnocení závažnosti problému kriminálního chování</i>	84
<i>Obr. č. 25. Pocit ohrožení případným kriminálním chováním</i>	85
<i>Obr. č. 26. Osobní nebo autenticky zprostředkovaná zkušenost</i>	86
<i>Obr. č. 27. Hlavní příčina sociálního vyloučení</i>	88

SEZNAM TABULEK

<i>Tab. č. 1. Personální obsazení MP Holešov</i>	46
<i>Tab. č. 2. Přestupky a další řešené Městskou policií</i>	47
<i>Tab. č. 3. Míra kriminálního chování vůči ostatní populaci</i>	63
<i>Tab. č. 4. Odhad vyšší míry kriminality vůči ostatní populaci</i>	65
<i>Tab. č. 5. Nejčastější druhy kriminálního chování</i>	66
<i>Tab. č. 6. Vývoj počtu kriminálního chování ve sledovaném období</i>	68
<i>Tab. č. 7. Vývoj závažnosti případů kriminálního chování ve sledovaném období</i>	69
<i>Tab. č. 8. Vhodnost umístění sociálně vyloučených</i>	71
<i>Tab. č. 9. Vztah k dodržování zákonů, nařízení a pravidel života</i>	74
<i>Tab. č. 10. Vztah k používání násilí (řešení konfliktů apod.)</i>	75
<i>Tab. č. 11. Vztah ke konzumaci alkoholu</i>	76
<i>Tab. č. 12. Vztah k užívání drog</i>	77
<i>Tab. č. 13. Vztah k občasným krádežím</i>	78
<i>Tab. č. 14. Vztah k současnému bydlišti</i>	80
<i>Tab. č. 15. Hodnocení soužití se sociálně vyloučenými osobami</i>	82
<i>Tab. č. 16. Hodnocení závažnosti problému kriminálního chování sociálně vyloučených</i>	83
<i>Tab. č. 17. Pocit ohrožení případným kriminálním chováním</i>	85
<i>Tab. č. 18. Osobní nebo autenticky zprostředkovaná zkušenost s kriminální činností sociálně vyloučených</i>	86
<i>Tab. č. 19. Hlavní příčina sociálního vyloučení</i>	87